

# Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦЦА  
3 1932 г.

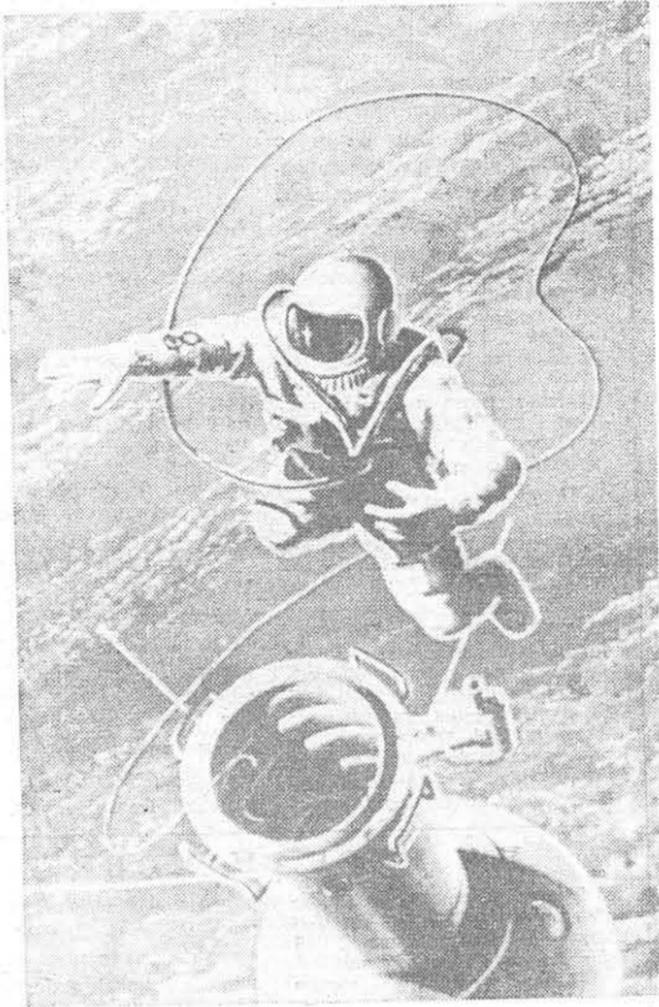
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

№ 15 [2749]

Пятніца, 11 красавіка 1975 г.

Ціна 8 кап.

## ЗАЎТРА — ДЗЕНЬ КАСМАНАЎТЫКІ



12 красавіка 1961 года ўпершыню падняўся ў космас чалавек — грамадзянін Саюза Савецкіх Сацыялістычных рэспублік. Сёння ўвесь свет ведае імя першапраходцы касмічных прастораў — Юрыя Аляксеевіча Гагарына. Пра малавядомыя факты яго біяграфіі чытайце на 14-й старонцы.

Перад вамі — рэпрадукцыя малюнка, зробленага адным з першапраходцаў касмічных трас Аляксем Ляонавым.

Вобраз нашага сучасніка на сцэне.

Стар. 8.

## НАСУСТРАЧ ВЫБАРАМ У САВЕТЫ

### СЛОВА ЗАКЛІКАЕ, АГІТУЕ

Яшчэ кіламетр, другі і мінская паша рантоўна выходзіць на шырокую роўнядзь Случчыны. Крыху не даяджаючы да райцэнтра, з левага боку размясціліся некалькі прыгожых цагляных будынкаў. Сярод іх адзін асабліва вабінь сваім знешнім выглядам. Гэта — Дом культуры і знаходзіцца ён на цэнтральнай сядзібе калгаса імя Дзяржынскага, адной з самых эканамічна-моцных гаспадарак на Случчыне.

І маляўнічасць наваколля, і прыгажосць будынкаў, і ўмела падобраная наглядная агітацыя — усё гэта настройвае на асабліва лад. Адчуваецца, што ў гаспадарцы клопацца не толькі аб росце матэрыяльнага дабрабыту, але і аб тым, каб людзі хораша жылі, добра адначывалі.

Цэнтрам усёй культурна-масавай работы стаў Дом культуры. Цяпер клопатаў у работнікаў яго прыбавілася: тут абсталяваны агітапункт. Пасля працоўнага дня сюды ахвотна заходзяць вясковыя: наліводцы, механізатары, сельская інтэлігенцыя. Іх радасна сустракаюць дзяжурныя агітатары, сярод якіх такія ўмелыя прапагандысты, як А. Радзюк, І. Смольскі, В. Гурыновіч і іншыя. Яны знаёмяць прысутных з савецкай выбарчай сістэмай, рэкамендуюць неабходную літаратуру, раскажваюць аб калгасных справах.

Пяць агітапунктаў працуюць у калгасе «І-ае Мая». Адзін з іх размешчан у вёсцы Кірава ў брыгадным клубе. Агітатарам тут прызначаны М. Бахановіч. Есць стол даведак, неабходная літаратура.

Актыўна пачалі падрыхтоўку да выбараў у калгасе імя Кірава, імя Калініна і іншых гаспадарках раёна. Вялікая агітацыйна-прапагандыцкая работа вядзецца і ў самім райцэнтры. У Слуцкай гарадской бібліятэцы імя Крупскай абсталяваны спецыяльны куток для выбаршчыкаў, неабходная літаратура прадаецца ў кнігарнях горада.

А. БАДРОУ.



## І СЛОВА, І ПЕСНЯ

### КЛІКАЛІ Ў БОЙ

Кожны дзень прыбліжае нас да свята, якое сёлета будзе асабліва радасным і шчаслівым. Трыццаць гадоў назад быў разгромлен гітлераўскі фашызм, трыццаць гадоў назад над рэйхстагам узвіўся сцяг Перамогі.

Разам з усім савецкім народам у барацьбе з ворагам прымалі ўдзел беларускія пісьменнікі, дзесяты культуры, мастацтва.

Сёння на шостаі і сёмай старонках мы працягваем змяшчаць матэрыялы пад рубрыкай «І слова, і песня клікалі ў бой».

Крычаўская раённая бібліятэка... Яе добра ведаюць не толькі мясцовыя жыхары, а і многія працаўнікі навакольных вёсак. Яны часта звяртаюцца да яе на службу, атрымліваюць неабходную навукова-тэхнічную і мастацкую літаратуру. Асабліва вялікую метадычную дапамогу аказвае яна сельскім бібліятэкам.

На здымку — загадчыца перасоўным фондам Любоў Жаваранкава (злева) і загадчыца чытацкай залы Раіса Круціцкая за чарговым падборам кніг для сяла.

Фота В. БЫСАВА.

Аб пачэснай і адказнай працы бібліятэкараў рэспублікі раскажэцца на стар. 12—13.



# СЛАЎНАМУ ЮБІЛІЮ

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла кнігу аб святкаванні 30-годдзя вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У ёй змешчаны Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні гораду Мінску ганаровага звання «Горад-герой», якога ён удастоены за выдатныя заслугі перад Радзімай, мужнасці і героізма, праяўленыя працоўнымі горада ў барацьбе супраць гітлераўскіх акупантаў, вялікую ролю ў разгортванні ўсенароднага партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і ў азнаменаванне 30-годдзя вызвалення Беларускай ССР ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Працоўныя Мінска, увесь беларускі народ адзначылі гэту гістарычную падзею як вялікае і радаснае свята. 28 чэрвеня ў сталіцы Беларусі на плошчы Леніна адбыўся ўрачысты мітынг у сувязі з прысваеннем Мінску ганаровага звання «Горад-герой».

У кнізе змешчана прамова, з якой выступіў па мітыingu кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі таварыш П. М. Машэраў.

Апублікаваны таксама правыя іншыя ўдзельнікі мітыingu, пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міністраў Саюза ССР. Пад агульным загалоўкам «Веліч пемірочага подзвігу народа» ў кнігу ўключаны матэрыялы аб урачыстым сходзе прадстаўнікоў працоўных горада Мінска, абласцей рэспублікі і ваенскіх часцей, прысвечаным 30-годдзю вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У раздзеле «Усенародная падзяка арміі - вызваліцельніцы» расказваецца аб мітыingu - маніфестацыі ля Кургана Славы, асобныя раздзелы апавядаюць аб масавым мітыingu паміж ахвяр фашызму на мемарыяльным комплексе «Хатынь».

БЕЛТА.

## У Савец

### Міністраў СССР

У сувязі з тым, што ў гэтым годзе на першую палавіну мая прыпадае сем рабочых дзён, з іх 1, 2 і 9 мая — святочныя, а 3, 4, 10 і 11 мая — выхадныя дні, з мэтай больш эфектыўнага выкарыстання рабочага часу і паспяховага выканання плана развіцця народнай гаспадаркі Савет Міністраў СССР адзначаюць дзень 4 і 11 мая 1975 г. рабочымі дзямі.

Не выкарыстання рабочымі і служкамі дні адпачынку 4 і 11 мая пачаўся да іх штогоднага адпуску, в адпачынку і тым жа парадку, як і дзень адпуску.

# «Вільнюс» у Мінску

Выканком Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных прыняў рашэнне прысвоіць буйному гандлёва-грамадскаму центру на вуліцы Каліноўскага назву «Вільнюс».

У адным з яго прасторных памяшканняў справіў нава-селе кніжны магазін. Яго адкрыццё стала сапраўдным святам для аматараў кнігі. У першы ж дзень яны набылі тут творы вядомых літоўскіх пісьменнікаў Э. Межэлайціса, Ю. Марцынявічуса, І. Авіжуса, А. Жукаўскаса, манаграфію аб М. Чурленісе, яго сястры Я. Чурленіце, альбомы графічных работ

мастака С. Красаўскаса, буклеты, праспекты.

У спецыяльным адзеле прадстаўлена літаратура літоўскіх выдавецтваў «Вага» і «Мінтус» на літоўскай і рускай мовах. Шматлікія выданні расказваюць аб мінулым і сучасным брацкай рэспубліцы, аб развіцці яе эканомікі і культуры, апавядаюць аб прыродзе і выдатных мясцінах янтранага краю.

У магазіне прадстаўлена больш як тысяча назваў кніг. У далейшым фонд брацкай літаратур значна ўрасце.

# У Кіеве спявае «Лявоніха»

Народны вакальна-этнографічны ансамбль «Лявоніха» Бярэзінскага раёна выехаў на гастролі ў сталіцу Украіны — Кіев. Канцэрты адбудуцца ў Акадэміі навук УССР, на прадпрыемствах і будоўлях горада. Выступіць калектыў таксама па ўкраінскаму тэлебачанню і ў калгасе імя Чапаева Нежынскага раёна.

Ансамбль створан дзесяць гадоў назад. Першы поспех прынесла яму выступленне на раённым аглядзе мастацкай самадзейнасці. Пазней ён стаў лаўрэатам абласнога агляду конкурсу харавых калектываў. Ансамблю прысвоена высокае званне — народны.

Сёння «Лявоніха» —

удзельнік і лаўрэат амаль усіх раённых, абласных і рэспубліканскіх аглядаў і дэкадамаў самадзейнага мастацтва. У калектыве налічваюцца жанчыны-працаўніцы саўгаса «Сцяг Кастрычніка». Да старэйшых — стваральнік ансамбля — далучылася моладзь.

З іх майстарствам знаёмы жыхары многіх гарадоў і вёсак краіны. А на Міншчыне, бадай, не знойдзеш сцэну, з якой не гучалі б песні ў выкананні «Лявоніх». У мінулым годзе высокую ацэнку творчасці самадзейных спевакоў далі працоўныя Масквы і Ленінграда. Цяпер беларускія мелодыі загучаць над сівым Дняпром.

БЕЛТА.

# АБМЯРКОЎВАЕЦА ФІЛЬМ

У Доме кіно адбыўся грамадскі прагляд новага мастацкага фільма «Час яе сьноў», пастаўленага рэжысёрам В. Туравым (аўтары сцэнарыя А. Каштанаў, А. Тулушаў, В. Тураў). Гэта — вобразны расказ аб нашых сучасніках, іх клопатах, праблемах.

У галоўных ролях здымаўся артысты А. Лазараў,

М. Грыцэнка, Ю. Гарабец і В. Лысенка. Яны, дарэчы, прыйшлі на гэтую сцэну з гледачамі.

Пасля прагляду кінакрытыкі В. Нячай, А. Красінскі, Е. Бондарава, рэжысёр Ул. Стральцоў і іншыя ўдзельнікі абмеркавання далі ацэнку новай рабоце студыі «Беларусьфільм».

М. ПУШКІНА.

# ПАДЗЕІ І ФАКТЫ

## МУЗЕЙ У КАЛГАСЕ

Вырабы ўмельцаў з калгаса «Правда» Глускага раёна не раз былі прадстаўлены на абласных і рэспубліканскіх выстаўках народнай творчасці. Нядаўна ў калгасе адкрыўся музей прыкладнага мастацтва.

На яго стварэнне і выкананне, чаканка, вышэйша, разьба па дрэву. Значнае месца ў экспазіцыі адведзена работам, прысвечаным 30-годдзю Перамогі над фашысцкай Германіяй.

## ХОР ЮНЫХ

Песні Вебера і Моцарта, эстонскія кампазітары, беларускія і рускія народныя песні выконваў у сваім мінскім канцэртна-хоравым зборным з Т. Тарту.

Юныя спевачы выступілі ў Палацы культуры Беларускага аўтавада, суапаралілі з хорам хлопчыкаў сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага.

## ПЕСНІ НА БУДОЎЛЯХ

Хор Дома культуры Маршэўскай швейнай фабрыкі імя Валадарскага выступіў з канцэртнамі на ўрачыскім камсамольскім будоўлях Віцебскай вобласці.

Нафтавік Навалопата, энергетык Лукомльскай ДРЭС пелі прымаці самадзейных артыстаў. У праграмах канцэртаў гучалі творы беларускіх кампазітараў, камсамольскія песні, мелодыі народаў брацкай рэспублікі.

## АНСАМБЛЬ—СПАДАРОЖНИК

На абласным аглядзе мастацкай самадзейнасці ў Гродна срод большых быў названы ансамбль песні і танца з калгаса «Прагрэс» Гродзенскага раёна.

Калектыв створаны нядаўна і з'яўляецца спадарожнікам народнага ансамбля песні і танца «Неман». Над ім шэфстваваў мастацкі дзел культуры БССР, краўнік «Неман» А. С. Чопыц.

БЕЛТА.

# ПАЭЗІЯ, ДЗЕНЬ СЁННЯШНІ

Гаворка на гэтую тэму ішла на справаздачна-выбарчым пасяджэнні секцыі паэзіі Саюза пісьменнікаў БССР.

З інфармацыяй аб рабоце секцыі ў мінулым годзе выступіў старшыня бюро А. Вярцінскі. Ён адзначыў высокую грамадзянскую актыўнасць беларускіх паэтаў, іх плённы ўдзел ва ўсіх мерапрыемствах, якія праводзіліся Саюзам пісьменнікаў у вызначальным годзе пачатку года.

У дакладзе аб выніках паэтычнага года старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры АН БССР кандыдат філалагічных навук М. Барсток падкрэсліла, што характэрнай рысай беларускай сучаснай паэзіі з'яўляецца глыбокая цікавасць да праблем сучаснасці, да воўраза сучасніка. Важным укладам у паэзію мінулага года назвала М. Барсток новыя творы вядомых нашых паэтаў А. Куляшова, М. Танка, П. Панчанкі, якія разам з прадстаўнікамі сярэдняга пакалення нясуць сёння «галоўную службу паэзіі».

Разглядаючы тэарэтычныя аспекты развіцця паэзіі, у прыватнасці, жанру паэмы на матэрыяле твораў М. Лужаніна і Р. Барадулліна, М. Ароўка прасачыў, як узнікае новы від паэмы пад уплывам змен у матэрыяльным і духоўным жыцці грамадства, пад уздзеяннем навукова-тэхнічнага прагрэсу.

П. Макаль гаварыў пра зборнік «Дзень паэзіі 1975», дзе, на яго думку, змешчана нямала вершаў, якія з'яўляюцца добрай зямлёй на эпіку. Р. Барадуллін прапанаваў звярнуць большую ўвагу на размеркаванне абавязкаў у рэдакцыйнай калегіі зборніка «Дзень паэзіі» з тым, каб былі вызначаны адказныя за паэтычную і літаратурна-навуковую часткі зборніка, а таксама ўзнімаў пытанне аб мерах у арганізацыі мера-

прыемстваў бюро прапаганды мастацкай літаратуры.

Праблему настаўніцтва літаратуры закрануў Д. Мановіч. Настаўніцтва, укажаў ён, не павінна насць эпизадчынага, стыхійнага характару. У паэта-пачаткоўца асабліва важны перыяд між першай і другой кнігай. І тут, каб пазбегнуць крызісаў, перапеваў ужо аднойчы знойдзенага, і падрабна стова вопытнага дарадчыка-настаўніка. Не толькі для дапамогі ў выпрацоўцы свайго стылю, свайго творчай манеры, але і для выхавання грамадзянскай пазіцыі ў маладога аўтара.

П. Прануза расказаў пра свой вопыт далучэння вучнёўскай моладзі да паэзіі ў працэсе выкладання літаратуры ў школе.

Сваім ўражаннямі аб рабоце VI Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў у Маскве падзялілася Г. Карнеўска.

Да больш цеснага супрацоўніцтва пісьменнікаў з тэлебачаннем заклікаў Р. Тармола, які ўнёс канкрэтныя прапановы, напрыклад, арганізацыю перадачы аб сустрэчы паэтаў з рабочымі ў іх клубе.

Я. Семяжон крытыкаваў зборнік «Дзень паэзіі 1975» за адсутнасць у ім узораў мастацкага перакладу.

Пра майстарства паэта, развіццё жанраў паэзіі гаварыў М. Лужанін. Ён падкрэсліў неабходнасць для паэта пастаяннага ўзбагачэння ўласнай грамадзянскай і творчай біяграфіі, без чаго не бывае поспеху ў літаратуры.

Абрана новае бюро секцыі. У яго ўвайшлі: П. Макаль (старшыня), Р. Барадуллін (намеснік), А. Рэзанаў (сакратар), М. Ароўка, Д. Бічэль-Загнетава, У. Гніламедаў, А. Грачанікаў, Л. Дайнека, Е. Лось, М. Лужанін, У. Паўлаў, Ю. Свірка, Д. Сімановіч, Б. Спрычан.

# НА РУСКАЙ МОВЕ

Творы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Васіля Быкава неаднаразова выходзілі ў сталічных выдавецтвах.

Цяпер усесаюзны чытач мае магчымасць пазнаёміцца

з яго новай апавесцю «Воўчая зграя». Яна выйшла стотысячным тыражом у чацвёртай і пятай кніжках бібліятэчкі «Огонек».

# МАЙСТРЫ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

На выстаўцы дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, якая адбылася ў Калінавіцкім раённым Доме культуры, наведвальнікі пазнаёміліся з цікавымі экспанатамі — інкрустацыяй па дрэву, ткацкімі вырабамі і вышыўкай.

Лепшыя работы народных умельцаў штогод дэманструюцца на абласных, рэспубліканскіх і ўсесаюзных выстаўках. Іх набываюць у свой фонд музеі краіны.

Ю. ПОЛЯК.

# УВАГА: КОНКУРС! САЮЗ НАВУКІ І ВЫТВОРЧАСЦІ

Тані дзвю рэспубліканскага творчага конкурсу рэдакцыя газет, часопісаў, тэлебачання, радыёвяшчання, БЕЛТА, кніжных выдавецтваў, аб'яўленага праўленнем Саюза журналістаў БССР, прэзідыумам Акадэміі навук БССР, Беларускім навукова-даследчым інстытутам навукова-тэхнічнай інфармацыі і тэхніка-эканамічных даследаванняў Дзяржплана БССР.

Мэта конкурсу — узмацніць увагу сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды да пытанняў паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу і больш актыўнага выкарыстання навуковых дасягненняў, стымуляваць актыўнасць і ініцыятыву рэдакцый у комплекснай пастаўцы і глыбокай публіцыстычнай працоўцы гэтых пытанняў.

Конкурсныя матэрыялы павінны адпавядаць патрабаванням пастановы ЦК КПБ «Аб павышэнні ролі і дзейнасці друку, тэлебачання і радыё, масавай грамадска-палітычнай і эканамічнай літаратуры ў барацьбе за выкананне рашэння XXIV з'езда КПСС па паскарэнню на-

вукова-тэхнічнага прагрэсу і інтэнсіфікацыі грамадскай вытворчасці рэспублікі».

Журналісты і калектывы абавязаны пераканаўча і аргументава паказаць ажыццэўленне эканамічнай палітыкі партыі на сучасным этапе навукова-тэхнічнага будаўніцтва, высокую эфектыўнасць арганізацыйна-адукацыйнага дасягнення навукова-тэхнічнага рэвалюцыі з перавагай сацыялістычнай сістэмы гаспадаркі, весці прапаганду навінскіх адкрыццяў савецкай навуцы, распрацаваць вучоных, вопыту іх практычнага выкарыстання для развіцця і ўдасканалення прамысловы і сельскагаспадарчай вытворчасці, палепшэння іх арганізацыі, павышэння прадукцыйнасці працы, якасці прадукцыі, зніжэння яе сабекошту.

Трэба сістэматычна паказваць дэлавае садружнасць навукова-даследчых устаноў з калектывамі заводаў, фабрык, будоўляў, транспартных арганізацый, калгасаў і саўгасаў, канкрэтныя вынікі гэтага супрацоўніцтва; шырока раскрываць сацыяльна-эканамічныя, ідэйна-па-

літычныя і маральна-псіхалагічныя аспекты паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Рэдакцыям газет, радыё і тэлебачання трэба арганізаваць масавы грамадскі кантроль за ўкараненнем у вытворчасць важнейшых навуковых распрацовак, новай тэхнікі, прагрэсіўнай тэхналогіі, весці барацьбу з недахопамі і хібаі, з фактамі коснасці і бюракратызму ў вырашэнні гэтых пытанняў.

У матэрыялах конкурсу павінны быць і арыя публіцыстычныя расказы аб галоўнай рухавою сіле навукова-тэхнічнага прагрэсу — чалавек-працаўніку, творцу і наватару, аб яго ідэйна-маральных стымулах да творчасці, нязмерна ўзросшай тэхнічнай лісьменнасці, узроўні прафесійнальнай культуры і майстарства, палітычнай свядомасці і арганіза-

ванасці.

На конкурс будучь прымацца матэрыялы, апублікаваныя з 1 мая 1975 года па 1 май 1976 года.

Для рэспубліканскіх газет, часопісаў, БЕЛТА, выдавецтваў, галоўных рэдакцый

Беларускага тэлебачання і радыё ўстаноўлены прэміі:

адна першая — 300 рублёў; адна другая — 250 рублёў; адна трэцяя — 200 рублёў.

Для абласных газет, «Вячэрняга Мінска» і абласных камітэтаў тэлебачання і радыёвяшчання ўстаноўлены наступныя прэміі:

адна першая — 300 рублёў; адна другая — 250 рублёў; адна трэцяя — 200 рублёў.

Акрамя таго, устанавіваюцца шэсць прэміяў для заахвочвання аўтараў лепшых нарысаў, кааэспандэнтскай, рэпартажаў, фотанарысаў і іншых конкурсных матэрыялаў.

Пераможцам конкурсу — рэдакцыям і асобным аўтарам — уручаюцца таксама дыпломы.

Матэрыялы на конкурс прадстаўляюцца жывы да 15 мая 1976 года. Да матэрыялаў крытычнага характару павінны быць прыкладзены апублікаваныя паведамленні аб рэзаванні.

Арганізатары конкурсу запрашаюць журналістаў, пісьменнікаў, навуковых работнікаў, інжынераў, тэхнікаў, арганізатараў вытворчасці, рабочых, калгаснікаў, усіх наштаных аўтараў рэдакцый прыняць актыўны ўдзел у конкурсе.

Вынікі конкурсу будучь аб'яўлены ў чэрвені 1976 года.

БЕЛТА.

**Ц**ЕМНАЯ вада, перамешаная з пяском і друзам, булькатала ў рэзервуары, падымалася, але ў дрэнажную трубу не шла. Як заваражыў хто, і надвор'е не даваў божы спадзеены вецер, мокры снег, а то і зусім абліваха.

У высокіх, аж вышэй пояса, гумовых ботах-штанах, мокрых, запэцканых граззю спячююках будаўнічых моўчкі грэліся ля кастра і, з непакоем паглядаючы на дно рэзервуара, прагна курьлі. Хлопцы маўчалі. І ў гэтым маўчанні, і ў неспакойных поглядах таварышаў Аляксандр Андрыянавіч адчуваў усім сваім нутром іх дакорлівае запытанне: «Ну, а цяпер што будзем рабіць, таварыш брыгадзір?».

Што рабіць?.. Каб жа ведаў Аляксандр Андрыянавіч, што рабіць. Другія суткі б'ецца брыгада і ніяк не можа ўтаймаваць стыхію. Хлопцы хоць у дзве змены працуюць, а ён, Аляксандр Штукатураў, увесь гэты час і дамоў не заглядаў. Жонка на будоўлю есці прывозіла. І не спаў, можна сказаць. Падрамаў дзве гадзіны ў бытоўцы і зноў на ўчастак. Працавалі, не разгінваючы спіны. А як карысць? Не хоча вада ісці ў дрэнажную трубу і ўсё тут. Вось і рабі што хочаш. І параіцца няма з кім. Начальнік участка так і сказаў:

— Калі ты, Андрыянавіч, не справішся, дык тады ўжо ніхто не справіцца.

Гэта і прыемна, і радасна, калі табе давяраюць самыя адказныя ўчасткі, спадзяюцца на твой вопыт, кемлівасць і здольнасці, але ж іншым разам і падказачь трэба чалавеку. А то выклікаў у кантору, так і так, маўляў, здымай брыгаду з будоўлі корпусу і — на аб'ект ачышчальных збудаванняў.

— Уладзімір Васільевіч, — запярэчыў тады Штукатураў, — я ж не закончыў яшчэ ўсіх работ.

— Што зрабіў, апрацатуеш з прарабам. Брыгада Ляхута дакончыць. А ты са сваёй брыгадай — на яго месца, на помпавую-47. Сам ведаеш: да пуску першай чаргі засталіся лічаныя дні. А без комплексу ачышчальных збудаванняў і гароркі не можа быць пра пуск.

— А сам Ляхута не спраўляецца?

— Можна, і справіўся б, ды атрымалася адна аказія.

— Гэта што за аказія?

— А вось давай паедзем ды паглядзім.

Праз некалькі хвілін тэстаўскі газік даставіў начальніка будаўнічага ўпраўлення № 191 Уладзіміра Васільевіча Ключова і брыгадзіра комплекснай брыгады Аляксандра Андрыянавіча Штукатурава на аб'ект ачышчальных збудаванняў. Усюды кіпела работа. Надрыўна грукаталі машыны. Экскаватары рылі катлаваны і траншэі, бульдозеры ссоўвалі зямлю, бетоншчыкі збівалі ашалубку, вязалі арматуру, залівалі бетон, страхары варылі бітум, цягалі яго лябёдкамі на дах, прасмольвалі перакрышці. Толькі каля аднаго рэзервуара рабочыя стоўпіліся кучкамі і санылі, як тры невалікі помпы адсоевалі брудную ваду. Гэта і была помпавая станцыя № 47.

Ляхута, калі заўважыў начальніка ўчастка, пайшоў яму насустрэчу.

— Як справы? — падаючы руку, спытаў Ключоў брыгадзіра: хай і так, па выразу на твары, было бачна, што праца не клеілася.

— Дрэнь, — сумна адказаў

той. — Дзесяць кубаметраў бетону як карова языком злізала. Тры помпы не паспяваюць.

— Дрэнажную трубу паставіў?

— Паставіў. Але карысці мала: вада ў яе не ідзе. На днішчы рэзервуара дваццаць васьмь крыніц. Ды такія магутныя: свішчуць, як з пажарнай трубы. Не дадзім ніякай рады, — у голасе маладога брыгадзіра чуліся роспач і адчай.

— А ты што скажаш, — павярнуўся Уладзімір Васільевіч да Штукатурава.

Спачатку той нічога не адказаў начальніку ўпраўлення. Ён не любіў рабіць заўчасныя заключэнні, стараўся нават у дробязях разабрацца з грунтоўна.

Аляксандр Андрыянавіч

еў. — Заўтра прыступай да работы.

От і прыступілі. Ледзь не змену правалаводзіліся, накуль паглыбілі днішча. Ад экскаватара падмога невалікая была — больш шупфляк ды лапатай. Адампоўвалі ваду, паглыбляліся пацяху. Адным словам, справа крыху ладзілася. А як прыступілі да загрузкі друзу — вось тут і пачалося! Укінеш машыну друзу і знаку няма, усё з вадой змяшаецца. Дзве ўкінеш — і таксама, як нічога не было. Свішча вада з усіх бакоў. І помпы не памагаюць.

Хлопцы з яго брыгады, — Вадзім Літвінаў, Якаў Журавель, Іван Глухатарэнка, Пётро Лагуценка, Іван Каханюўскі — і спачатку, як толькі прышлі на аб'ект, не ў захапленні былі ад помпа-

ўнінуў вібратар у рэзервуар і худенька спусціўся сам. Уключыў яго і пачаў мясціць. Вада пенілася паля вібратора, адпалі маленькія каменчыкі друзу, стукаліся аб сцену рэзервуара. Раптам друз пад нагамі нібы ажыў, пачаў дыхаць, а на паверхню стаў успываць пясок.

— Помпу! Помпу ў дрэнажную трубу! — крыкнуў хтосьці з хлопцаў.

Аляксандр Андрыянавіч убачыў, як побач з ім з'явіўся Вадзім Літвінаў, за ім Іван Каханюўскі, Пётро Лагуценка. Хлопцы ўкінулі рукаў ад помпы ў дрэнажную трубу, а потым акружылі брыгадзіра.

— Здорова ты прыдумаў, брыгадзір! — сказаў Літвінаў з прыкметным каўказскім акцэнтам і ўздуўся за вібра-

Іван ШАЛЬМАНАЎ

# АГНІ НАД ПРЫПЯЦЮ

падышоў да краю днішча помпавай, заглянуў на дно рэзервуара. Дыхнула сырасць і адкім пахам вапны. Пад моцным напорам крынічных струменяў пагойдваліся шэрыя камякі размытага бетону. І па тым, як гайдаліся гэтыя камякі, Аляксандр Андрыянавіч зразумеў, што крыніцы білі з-пад нізу, а не з бакоў. На нейкі час у глыбіні душы яго зацелілася надзея, але тут жа патухла: надта моцны напор.

— Не, Уладзімір Васільевіч, і я, пэўна, не дам рады, — сказаў Аляксандр Андрыянавіч.

— Без нажа зарэзаў! — у роспачі развёў рукамі начальнік.

— Калі ты не здолееш, тады ўжо ніхто не здоле. Але зразумей, светлая твая галава, — на падыходзе пуск першай чаргі, і мы зрываем гэты пуск.

«Сказаць ці не сказаць пра сваю здагадку?» — падумаў Аляксандр Андрыянавіч.

Сказаць, значыць, даць згоду працаваць на помпавой-47. А гэта значыць, суткамі стаяць на полі у ледзяной вадзе і браць на пуп. А яму пасля нядаўняй аперацыі ўрачы забаранілі падымаць больш чым дзесяць кілаграмаў. А да ўсяго яшчэ і радыкуліт. Але хіба будзеш прыслухоўвацца да сваіх болек, калі такая вялікая справа робіцца: хутка запраце другі гігант беларускай хіміі — Мазырскі нафтаперапрацоўчы камбінат. Толькі першая чарга яго будзе перапрацоўваць сотні тысяч тон нафты ў год. І тэрмін пуску гэтага гіганта залежыць у нейкай ступені ад умения, старання і вынаходлівасці Аляксандра Штукатурава, членаў яго брыгады.

— У мяне з'явілася думка, — пасля нядоўгага маўчання загаварыў Аляксандр Андрыянавіч. — Вось падыдзіце сюды, Уладзімір Васільевіч.

Начальнік ўпраўлення падышоў, і Штукатураў пачаў тлумачыць далей:

— Бачыце, як бурляць крыніцы? Значыць, яны б'юць не з бакоў, а з-пад нізу. На маю думку, трэба паглыбіць дно рэзервуара і засыпаць друзам. Друз сабе струмені крыніц і дастць доступ вадзе да дрэнажнай трубы. Праз трубу мы будзем адпампоўваць ваду, а на друзавай падушцы — калі ласка! — бетаніруй днішча.

— Светлая галава твая, Аляксандр Андрыянавіч! — пахваліў Штукатурава Ключо-

вай-47, а цяпер дык і зусім насы павесілі. Праўда, незадавальнення свайго не выказваюць. Працуюць, стараюцца. Але маўчаць. Нават жартаваць перасталі. Кабардзінец Вадзім Літвінаў звячэйна ніколі не маўчыць: то нажартуе над ім, то раскажа дасціпныя каўказскія анекдоты, а то, раптам, засявае сваю пасню — у людзей на душы веселей і праца спорыцца.

А то стаяць хлопцы каля кастра спахмурнелыя, прагна смочуць папяросы. І Вадзім Літвінаў моўчкі грэе рукі каля вогнішча і з сумам паглядае на дно рэзервуара. Невялікі перакур. Хутка павінны пад'ехаць самазвалы з друзам. І хлопцы разам з брыгадзірам зноў палезуць у спродзёную ваду, будуць шупфлямі раскідаць друз, з апошніх сіл змагацца са стыхіяй. Хоць яшчэ суткі, хоць двое, хоць тыдзень. І ніхто

тар. — Дай я трохі павібрырую.

Штукатураў перадаў вібратор. Прыехалі самазвалы з друзам і закіпела работа. З жартамі, смехам, вясёлым настроем.

...Як ні стараліся, а змену яны закончылі а палове другой гадзіны ночы. Дамоў не паехалі, засталіся, начаваць у бытоўцы. Разаслалі на падлозе ватоўкі і леглі ўпекат адзін каля аднаго.

Стомленыя, хлопцы хутка заснулі моцным сном. Не спаў толькі брыгадзір. Заўтра трэба пачаць бетаніраваць днішча. Ну, з гэтым яны справяцца хутка. А як згарыць планшайбу, загнуць дрэнажную трубу? Крынічныя воды не змогуць падняць бетонную падушку. Але ці вытрымае дрэнажная труба? Надта моцны напор вады. «А, нічога, — ставаўся супакоіць сябе Аляксандр

Аляксандру Андрыянавічу ўспомнілася, як яны прышлі да яго ў брыгаду. Маладзенькія, худзенькія. Кельму ў руках трымаць не ўмелі. Брыгадзір сам узяў над імі шэфства. Вучыў усяму, што сам умеў, і памагаў, чым мог, — хай хлопцы становяцца на ногі.

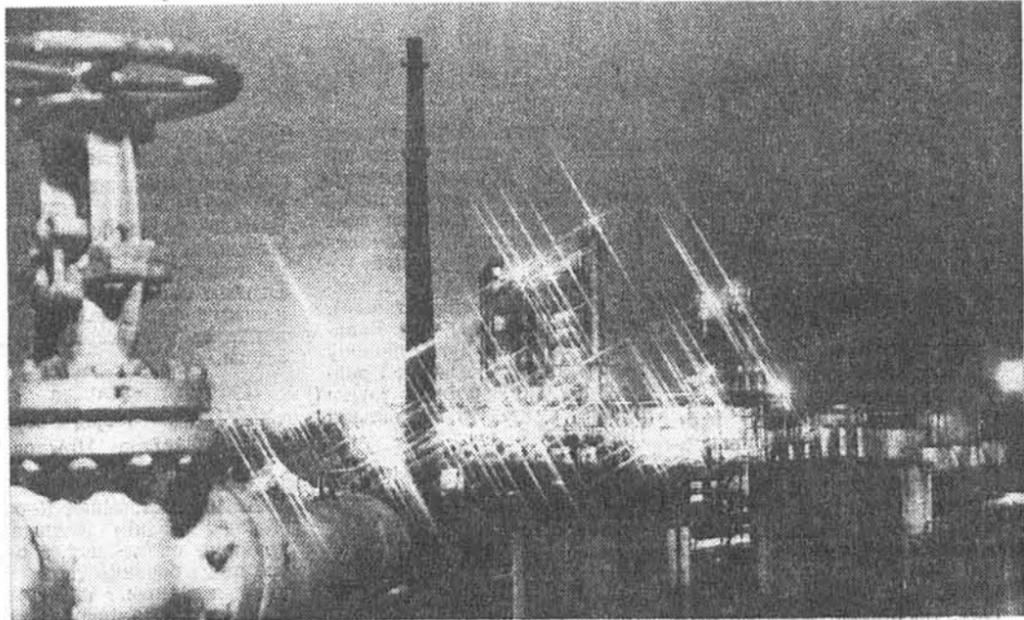
Спачувае ім Аляксандр Андрыянавіч. Сам ён без бацькі гадаваўся. Бацька загінуў на фронце, а ў маці — шасцёра дзяцей. Ды ўсе адзін пад адным, як бульба дробная. Пятнаццацігадовым пайшоў у раённы цэнтр Сухінічы Калужскай вобласці, уладкаваўся ў ОРСа мулярам. А які з яго муляр? Праўда, бачыў, як трымаюць кельму ў руках. Бо і бацька яго, і дзед, і нават, казалі, прадед пачы клалі ў сялянскіх хатах, тынкавалі сцены. Можна, ад гэтага і прозвішча пайшло — Штукатуравы? Штукатураў — тое ж што Тышкоўшчыкаў. Дык вось, кельму Аляксандр Штукатураў бачыў, але валодаць ёю не ўмеў; бацька не паспеў навучыць.

Пасля Сухініцкага ОРСа будаўніку Аляксандру Штукатураву шмат дзе даводзілася працаваць. У вялікіх гарадах узводзілі дамы і палацы, сярод стэпаў і лясоў будавалі шахты і заводы.

У Беларусі Аляксандр Андрыянавіч прыехаў у 1957 годзе. Прыехаў у госці да жончыных бацькоў на Віцебшчыну, ды так і застаўся.

У той час якраз пачыналася будаўніцтва Полацкага нафтаперапрацоўчага завода. Пакуль не пабудавалі увесь комплекс, нікуды не зрываўся. І там за сваю працу ў пашане быў. У Наваполацку яму было прысвоена званне заслужанага будаўніка БССР, там жа — уручылі ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга. І тут, на будаўніцтве Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода, кожны год яго брыгада выходзіць пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве. Аляксандр Андрыянавіч мае два значкі «Пераможца сацыялістычнага спаборніцтва» 1973 і 1974 гадоў...

У думках пра сябе і сваіх таварышаў Аляксандр Андрыянавіч непрыкметна зас-



з іх не пакрыўдзіцца на холода, на празмерную стому. Пра гэта Аляксандр Андрыянавіч добра ведае, як добра ведае кожны будаўнік у тэсце; што ў брыгадзе Штукатурава абы-як не працуюць. — А што, калі паспрабаваць ушчыльняць друз вібраторам, як ушчыльняюць раствор пры бетонных работах? — падумаў брыгадзір. — Гэта ж пясок, які маецца ў друзе, не пуская ваду да дрэнажнай трубы. А вібратор падыме наверх гэты пясок...

Нікому не кажуць ні слова, Аляксандр Андрыянавіч

Андрыянавіч, — прыдумаем нешта».

З такімі арламі, як яго хлопцы, можна горы варочаць. Адзін Літвінаў чаго варыць. Ён і муляр, і бетоншчык, і цяляр, і матарыст, і зваршчык. А Пётро Лагуценка, а Іван Каханюўскі? Куды ні пашлеш — працуюць з поўным веданнем справы. І ўсяму гэтаму навучыў іх ён, Аляксандр Андрыянавіч.

Ды і Якаў Журавель з Іванам Глухатарэнкам, хоць і нядаўна прышлі ў брыгаду, а працуюць добра. Кемлівыя, старанныя.

нуў. Заснуў спакойным, глыбокім сном.

Дзесяці непадалёк грукаталі экскаватары, гурчэлі грукавікі і самазвалы — працавала начная змена. На слухе пагойдвалася ад ветру ліхтар і кідаў праз акно ў бытоўку шэрае, мяккае світло. Брыгада Штукатурава адначывала.

А ў сем раніцы Аляксандр Андрыянавіч скамандаваў:

— Ну, што, хлопцы, пойдзем перакуюсім, ды на помпавую? За тыдзень зробім? Зробім! — упушчана адказаў Вадзім Літвінаў.

**Г**АНЦАВІЧЫ... Гарадок як гарадок. Тыноўны для беларускага Палесся. Раскіданыя ён сярод былых балот, прытуліўся ля зялёных лясоў. Сама прырода паклапацілася аб тым, каб не абдзяліць прыгажосцю тутэйшыя мясціны. Але не толькі вабнасцю краявідаў, непаўторнасцю іх славяцка-палескай зямлі. Тут жывуць прыгожыя людзі, якія творачы сапраўдныя чуды. На асушаных землях атрымліваюць высокія ўраджаі, даюць краіне тысячы тон мяса, малака.

Палешукі — нашы даўнія знаёмыя яшчэ па славутай коласаваскай трылогіі «На ростанях». Ды і пра сённяшняе Палессе пішучы пішучы. У газетах, у часопісах змяшчаюцца замалёўкі, нарысы, артыкулы. Сярод аўтараў іх і Васіль Праскураў, які свой жыццёвы і творчы лёс звязаў з Ганцавіцкім раёнам. Паўраат Усесаюзнай журналісцкай прэміі імя М. І. Ульянавай, заслужаны дзеяч культуры БССР, ён рэдагуе мясцовую раённую газету. Для яго журналістыка — прызвание, а пісанне пра сучаснікаў, сённяшніх людзей беларускага Палесся — душэўная неабходнасць.

В. Праскураў умее адчуваць прыгажосць роднай зямлі, характаваць прыроду: «Сады цвітуць і ў вясні, і далёка за вёскай — на дзесяціх кіламетраў — усценіў зялёны май купчасты прысады. Сады цвітуць! Здаецца тая квецень беласнежная, а зблізку — бы падрумяненая, нволая і такая чыстая, што боязна дакрануцца. Сады цвітуць! Хто пасадзіў вас, любоўна выгадаваў?»

І ты ўжо таксама жывеш гэтым характавам, убіраеш яго ў сябе, і шчымымі радасна становіцца на сэрцы ад нечаканага для цябе прызнання: «Пра таго, хто застаўся адданым зямлі, сэрцам урос у яе, трэба пісаць па-

асабліваму, не толькі ўзнёсла і шчыра, але і мудра, запамінальна, каб, прычытаўшы допіс, чалавеку захацелася калі не паклапаціцца, дык хоць бы зніць шанку перад тваім героем».

Мы ўсе жывём на адной зямлі. І клопаты, справы ў нас агульныя — зрабіць гэтую зямлю яшчэ прыгажэйшай. В. Праскураў сваю новую кнігу назваў проста: «Людзі-суседзі». Чатырнаццаць нарысаў у ёй. І кожны з іх — прызнанне ў любові бацькоўскай зямлі, людзям, той вялікай і адкрытай любові, якая не перыць фальшу і недагаворак. Яна — шчырая і ў сваёй шчырасці чалавечная.

В. Праскураў не шукае сярод людзей нейкіх звышгероў (у нарысе «Лёс Андрэя Дзенісені» нават легендарнае ў біяграфіі героя выступае як агульнае для мно-

лы партрэт нашага сучасніка. Аўтар лічыць: «Лёс чалавека — тая ж палівая дарога: на ёй і красачкі, і калодобны». Аднак жа не заўсёды, сканцэнтраваны ўвагу толькі на «калодобнах» у жыцці героя, можна лепш улавіць яго характар.

Якраз найлепшыя старонкі ў нарысе, — тыя, на якіх раскажана аб асабістым жыцці Адама Ігнатавіча, аб яго каханні да жонкі, каханні вялікім і светлым. Кумейну нішто чалавечнае не чужое. І менавіта з яго цэласнасці характару, з той душэўнай напоўненасці, якой хапае не толькі для сябе, і вынікае душэўная патрэбнасць і шчыры зрабіць лепшымі, шчадрэйшымі, дабрэйшымі, з уяўлення «жаданне

характары людзей, пазнанне тэмніц іхніх душ: «Кожны чалавек — тая ж непрачытаная кніжка. Розніца, мабыць, у тым, што кніжка ад першай да апошняй старонкі ўся перад табою — чытай. А вось чалавек не заўсёды ахвотна раскрывае сваю жыццёвую кніжку, не кожнаму дазваляе перагортваць старонкі прыжытых гадоў».

В. Праскураў умее выклікаць субяседніка на даверлівую размову, і яму прыадкрываюцца гэтыя «непрачытаныя» старонкі жыцця герояў. Нарысы В. Праскурава патрэбна ўмець чытаць. Характаваць іхняе па-сапраўднаму зразумееш толькі тады, калі сам у думках адчуеш глыбіню таго хвалявання, якім жыў аўтар, калі сустрэ-

ленства цягнула яго ў лес, а ён быў чужы, панскі: «А лес гукаў да сябе, пад свае шапты, спяваў незразумелую, казачную песню. І хлопчык ішоў. Амаль штодня, стаўшыся ў кустах ядлоўцу, доўга глядзеў ён, як важна і ганарыста насілі па лесе свае сукаватыя рогі ласі, як асцярожна, нібы босыя па сучку, надыходзілі да вадапою казулі...» Толькі ў трыццаці дзевятым годзе прышоў ён у лес сапраўдным гаспадаром. Тады і з'явілася жаданне расціць лясы. Але вайна перапыніла мірную працу. Доўгім быў шлях да Одэры. Вярнуўся дамоў на мяліцах. У лясы ішоў, куды прышоў уладкоўвацца на працу, не вельмі ўрадаваўся.

Аднак жаданне займацца любімай работай перамагло. Лес вярнуў яго да жыцця, надаў сілы, бадзёрасці. Працаваў на пасадцы. За сезон з жонкай па 80 гектараў садзілі. І зразумеў Аляксандр Піліпавіч, што сапраўдную радасць, задавальненне адчувае ён на пасадзе лесніка. І сёння яго штодня можна сустрэць у лесе, з якім ён нарадзіўся на ўсё жыццё.

Аўтар звычайна раскажвае чытачу толькі пра самае галоўнае з жыцця сваіх герояў, малюе іх тымі штырхамі, якія даюць магчымасць меркаваць пра чалавека ў цэлым. Успомнім нарыс «Надзея», самы цёплы і светлы ў кнізе, напоўнены мяккім лірызмам. Героіня яго Надзея Спірыдонаўна — простая вясковая жанчына, якая пражыла вялікае і нялёгкае жыццё. Цяпер надыйшла старасць: «твар у бабулькі — вузлчок маршмалы». Гэта знешняе ўражанне пра чалавека, тое, што навідавоку. А ёсць жа яшчэ і вузельчык перажытага. Такі тугі, што і не адразу разблытаеш яго. А трэба...

Мы вяртаемся ў далёкія гады маленства жанчыны, у той шэры зазімак, што так нечакана пасунуўся па палескі хутар: «Дзень быў хмурны, халодны, паўнока сінеў



Васіль Праскураў  
**ЛЮДЗІ-СУСЕДЗІ**

гіх). Ён раскажвае пра простых сельскіх працаўнікоў і паказвае багацце іхняй душы, шчырасць помыслаў. У ягоных творах — няпроста свет простых людзей. Аўтар падкрэслівае, што ў чалавеку патрэбна ўмець бачыць прыгожае, узвышае.

Па-майстэрску пададзены вобраз старшынкі калгаса «Іскра», што па Ляхушычыне, Адама Ігнатавіча Кумейны. Чытаеш нарыс «Святая сівізна» і адразу адчуваеш, што перад табой не проста біяграфія чалавека, а сацыяль-

на ўзаемнасць людзей з прыватнаўласніцкага скляпка да вышніх калектывізму.

Начынаў Кумейна, можна сказаць, на голым месцы. Калгас існаваў толькі некалькі гадоў, старшынкі пастаянна мяняліся. Цяжка даводзілася. Было ўсялякага: непадняцеленне, абразы, адкрытыя пагрозы. Ён не здаўся, не спасаваў, бо быў чалавекам, камуністам і жыў вялікай любоўю да людзей.

У нарысах пра перадавікоў сельскагаспадарчай вытворчасці амаль заўсёды сустракаеш імат лічбаў. Часам яны перагружаюць матэрыял, і за ўсімі гэтымі цэннерамі, гектарамі не відаць самога чалавека, працаўніка. Для В. Праскурава — лічбы не самамэта. Яны толькі падмацоўваюць аўтарскія назіранні аб тых зменах, якія адбыліся ў апошнія гады на палескай зямлі. Галоўнае ж

каўся са сваімі героямі. І тады факты як бы засвеціліся знутры. Вось толькі адзін прыклад.

У нацы нарысе «Зялёная рапсодыя» (дарэчы і ўся кніжка ўяўляецца мілагучнай рапсодыяй палескай зямлі) пра лесніка Аляксандра Піліпавіча Гардзюка зазначана, што за сваё жыццё ён пасадзіў 1126 гектараў лесу, вырабіў саджанцаў на 1127 гектарах. Уласнаручна! Такі чалавек сапраўды заслугоўвае таго, каб перад ім зніць шанку. Яшчэ большай павагай да Аляксандра Піліпавіча пранікаешся, калі даведваешся пра яго складанае жыццё. І тады зразумееш, што за лічбамі не проста праца (так патрэбная людзям), а сама паэзія працы.

Чалавек гэты доўга, цяжка і пакутліва ішоў да сваёй мары стаць лесніком. З ма-

В. Праскураў. «Людзі-суседзі». Нарысы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1974.

## ПРЫЗНАННЕ У ЛЮБВІ

## НІЧОГА У ПАМ'ЯЦІ НЕ СЦЕРЦІ...



**ПЯТРО ПРЫХОДЗЬКА НА ПЕРАПРАВЕ**

**П**ЯТРО Прыходзька яшчэ ў нацы трыццаціх гадоў, перад самай вайной, пісаў вершы. Некаторыя — лепшыя з іх — ужо тады друкаваліся ў рэспубліканскіх газетах. Прыгадваецца, калі ён, малады паэт, студэнт КііЖа, чубаты, круглавары, кірпаты, асновікі хлапец зайшоў у рэдакцыю «Чырвонай зменны». Ён прынёс вялікую ізку сваіх вершаў.

— Паглядзіце, пачытайце, калі ласка, — сказаў. — Магчыма, нешта знойдзецца для газеты.

Я чытаў яго вершы, а ён, нейкі вельмі сарамлівы, прыціхлы, сядзеў, маўчаў, але добра было відаць: узрушаны, трохі хваляецца. А дарэмна ён трывожыўся. Знайшліся ў той нізцы добрых вершы. Хутка яны былі надрукаваны.

П. Прыходзька. На пераправе. Вершы і літаратура. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1974.

Было гэта ў 1933 годзе. Неўзабаве насунулася на нашу краіну цёмная, пачварная навала. У ваенны паход падпараўся і малады паэт Пятро Прыходзька. Спачатку праз горкую скруху, праз гора ішоў ён на ўсход, а пасля дарогамі франтаў, праз агонь вайны, ад Бранска і Курскай дугі пайшоў паэт-палітрук на захад і дайшоў аж да Берліна, затым прымаў удзел у вызваленні Прагі.

Цяпер Пятро Прыходзька — аўтар многіх паэтычных зборнікаў і адной кнігі нарысаў. Сярод гэтых кніг на магістральнай лініі паэзіі прыкметнымі вешкамі стаяць зборнікі «Салдаты міру», «Ранак над Эльбай», «Пасля развітання», «Вішнёвы агонь», «Калінавыя зоры», «Прызнанне». Ужо назвы зборнікаў сведчаць, што самай вайной мабільізавана творчасць паэта. Ён, як гаворыцца, вырас, пасталеў на вайне, у яе акопах, на яе агнявых рубяжках, па яе нялёгкіх франтавых дарогах.

Горкае зерне нянавісці да ворагаў прарастала ў сэрцы франтавога паэта. Ён агітацыйна-аратарскім вершам, простым, суровым словам клікаў на гераічную барацьбу байцоў, усяляў у іх сэрцы івердую веру ў нашу пера-

могу, у правату нашай справы, нашай святой праўды.

У тыя трывожныя, горкія дні вайны паэт намагаўся кожнага воіна пераканаць у тым, што смелага куля байца, смелага штык не бярэ!.. І гэтым самым ён дапамагаў нашым франтавым сябрам выстаяць у свінцовым пекле вайны.

Пра гэта яскрава сведчыць і новы зборнік вершаў і паэм Пятра Прыходзькі «На пераправе».

Ад нашай вялікай Перамогі над нямецкім фашызмам прайшло многа часу, а паэту ўсё яшчэ бачацца тыя вогненныя віхуры, калі мы ад Масквы і Сталінграда гвалі акупантаў, калі зара нашай воінскай славы ўзыходзіла над Курскам.

**Бітвы, бітвы!**  
Аддыхаць час той,  
Ды забяць іх проста не магу.  
Я і ў снзе  
яшчэ прыходжу часта  
На Арлоўска-Курскую дугу.

Нікому нельга з душы выпаліць, немагчыма з памяці выпрасціць гэту Арлоўска-Курскую дугу. Яна спружынай усё мацней і мацней сіцскалася, а пасля перуновым выбухам стукнула-грукнула, агнём і жалезам ударыла ў фашысцкіх цемрашалаў. Многа браціх магіл, курганаў вырасла там і над на-

шымі воінамі. Дык трэба зразумець і някучы боль пата, і ягоную ненагасную памяць, якая зноў і зноў вяртае яго туды, у тую жудасную трагедыю на ратным полі.

**Нічога ў памяці не сцерці:**  
Быў смерч над Курскаю дугой,  
Стаялі між жыццём і смерцю  
Мы на зямлі і над зямлём.

Зямля ў сырых акопах радзіла воінаў, давала ім сілу выстаяць, перамагчы. І хоць было многа страт, гора і пакут, паэт уцешаны тым, што «неперарэзанаю жылай стаў Курскі наш мерыдыян». Адсюль мы далей пайшлі на захад. І «над нашым непаўторным шляхам закіналі зарывам бары». Гэта някучае, балючае зарыва несці ў сваіх сэрцах савецкія воіны, а таксама і паэт, які ў тым вогненным зарыве гартаваў сваё паэтычнае слова.

І ў снах, і ў жывой яве Пятро Прыходзька і сёння добра бачыць, як гарэла зямля, гарэла жалеза, гарэл яго баявыя таварышы, яго франтавыя сябры. Незагоснай, някучай ранай шчыміць у сэрцы той далёкі, пакутлівы час.

Многія сябры і таварышы, як і сам паэт, у хутнім часе

вярнуліся ў родныя мясціны, праз агонь вайны дайшлі да палёў Украіны і Беларусі, да іх зруйнаваных гарадоў і вёсак, да чорных паналішчаў, да браціх магіл у партызанскіх лясах. А з гэтага паэт робіць вельмі справядлівы вывад: «Сталінградскі фронт праходзіў і праз нашы бары». Гэты фронт праходзіў і праз нашы набалелыя сэрцы, праз вялікае гора, праз надзеі, праз цвёрдую ўпэўненасць у нашу перамогу над акупантамі.

Высокай цаной — жыццём многіх савецкіх людзей — здабылі мы нашу перамогу. Надыйшоў час і яму — паэту-фронтавіку — развітацца са зброяй, сказаць ёй на развітанне:

**Ты ўжо мне не належыш,**  
Але я  
Не забуду, былы палітрук,  
Як адзінока куляй ля Шпрэе  
Выбіў зброю ў нягодніцу  
з рук.

У адным з баёў быў паранены і аўтар гэтага верша. Дадываўшы да медсанбата, ён сказаў хірургу: «Доктар, рэйце, больш жалеза насіць не магу». І палягчыла, пасвятлела на сэрцы, калі чокнуў у міску «пачарнелы асколак ваіны». І разам з гэтым асколкам усё пачарне-

першы сныжж, далікатны такі з выгляду, што шкада было наступіць на яго: з неба імжэў дробенькі, ледзь прыкметны дожджык, ад якога снег не золькі раставаў, колькі асяў і набываў блакітнае адценне. І вось тут, непадалёк ад конкі сена, Надзейка заўважыла жораву... Яго левае крыло безданаможна звисала ў...

Бацька занядукаў, хварэў і таму, убачыўшы пакаленавую птушку, якую дачка прынесла ў хату, вельмі ўзрадаваўся: можна ж падрытаваць такі-сякі сніданак. Але малая ўспрасіла не чапаць жораву. Так і прыжыўся ён у хаце, покуль не паляцеў са сваімі родзічамі ў вырай. Не думала Надзейка, што зноў убачыць яго.

Аднойчы ў хату завітаў пан доўжы з журналістам з Варшавы. Той і раней чуў пра птушку і вельмі прасіў старога злавіць яе. Абядаў грошы. І трэба ж здарыцца неверагоднаму. Над аўчарняй кружыла цэлая чарада равоў, некаторыя ўжо заляцелі ў адчыненыя пасцеж дзверы. Надзейка апырэдыла бацьку...

Развязан толькі адзін вузельчык з біяграфіі староі жанчыны. А як шмат гаворыць гэты выпадак. І глядзіш на бабульку ўжо іншымі вачамі. Маршчыны на яе твары становяцца менш прыкметнымі, і сама яна, каб і расказвае, свеціцца далёкай радасцю маленства. Разумееш аўтара, які пасля пачутага не змог на паляванні выстраліць у ляс: «На сэрцы так светла і радасна, што хоць заспявай... Уяўляю, як зноў шматначна ўсміхнецца жонка і пашкадуе — каторы раз! — маіх ног. А дачка? Я ўжо бачу, як яна прыталася на канапе, каб паслухаць мой яшчэ адзін расказ аб лесе. І я раскажу ёй пра сённяшняе паляванне, пра дом лесніка, пра Надзейку».

лае, набалелае было выкінута з навесяледай душы. Канец вайне, канец людскім палутам і гору. І радасна ўсведамляць паэту, што мы выратавалі, адстаялі ў баях не толькі нашу Радзіму, не свабоду, не песні і шчасце, а ўсю Еўропу, увесь белы свет адстаялі, выратавалі ад карычневай чумы.

Не змерцы нашай вёрстамі дарогі, Яная легла праз увесь Сусвет, Заўсёды будуць сонцам перамогі Гарэць сцягі І нашых зорак цвет.

З вышні гэтаі перамогі паэту добра відаць ратнае поле, якое стала каласістым, ураджайным, хлебным у мірныя дні, у наш стваральны час. Ад беларускага Кургана Славы паэт шыра кланяецца ўсім нашым брацім магілам, курганам, якія вырастлі над франтавымі салдацкімі над партызанамі, над многімі нашымі дарагімі людзьмі. Зноў ён вяртаецца да Масквы, да Сталінграда, дзе мы «свайі жалезнай воляі зламалі цёмнай сілы волю».

Паклон табе нізкі Ад пушчаў Палесся, Ад слаўнай сталіцы Былых партызан!

Клопатамі, інтарэсамі, трывогамі шырокага свету жыве паэт. Ён думкамі, душою пераносіцца ў далёкія краіны, дзе яшчэ не ўсё добра ўладкавана, дзе пануюць несправядлівасць, крыўда, самаўладства, рабства і разбой... «Ляцце, ляцце, паштоўкі, усю аблятайце зямлю!»

Пятро Прыходзька пасылае свае вершы-паштоўкі ўсім людзям добрай волі,

Чалавек толькі тады адчувае сябе на сапраўднаму шчаслівым, калі мае любімую работу, людзей, якія разумеюць яго і ён сам даражыць іхнім даверам. Гэтая жыццёвая ісціна неаднаразова падкрэслівасца ў нарысах В. Праскурава. Персанажы яго твораў прыгожыя ў імкненні пакінуць на зямлі свой прыкметны след, які з гадамі не сатрацца, а ляжа глыбокімі барознамі памяці.

Героі ўжо названых нарысаў, а таксама Мікалай Данилавіч Лагвіновіч, які праз шмат гадоў вярнуўся на Радзіму («Аповесць пра шчасце»), галоўны ветэрынарны ўрач Ганцавіцкага раёна, заслужаны ветэрынарны ўрач рэспублікі Феадосія Мікалаеўна Сідоранка («Высокі поўдзень»), садоўнік Мікіта Сямёнавіч Скарагод («Сады цвітуць») і многія іншыя становяцца нашымі добрымі знаёмымі, бо аўтар, раскрыўшы багаты душы гэтых простых людзей, прымусяў нас палюбіць іх.

Зборнік «Людзі-суседзі» ўспрымаецца як мастацкая кніга, напісаная на канкрэтным жыццёвым матэрыяле. У ёй ёсць моцныя і слабейшыя мясціны. Аўтар часам паўтараецца.

З чатырнаццаці нарысаў, змешчаных у кнізе, чатыры прысвечаны старшым калгасаў (пра многіх кіраўнікоў гаспадарак гаворыцца і ў падарожным нарысе «Жывыя крыніцы», напісаным пад уражаннем пездэк на Брэстчыне ў час семінару рэдактараў раённых газет). Адрозна заўважаем пэўныя паўторы. Ды і наогул, у невялікім нарысе п'ялёгка пісаць пра кіраўніка сучаснай буйной гаспадаркі. Хацелася б і большай увагі да радавых калгаснікаў: цяпер жа на сцэле звыш ста прафесій.

Вершыца, што ў аўтара наперадзе — новыя кнігі пра нашых сучаснікаў.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

мужным змагарам за новую, светлую долю:

За многа тысяч міляў, Праз горы і мардонны Дайдзі, мой ліст, да Чылі, Да вострава Дасона, На самы Краіні поўдзень, К праліву Магелана! Мо слова маё знойдзе Луіса Карвалана...

Роздум, жаданне пранікнуць у будучыню, у жыццё наступных пакаленняў у вершы «Жыхарам двухтысячнага года», Пяшчотныя, шырыя пачуцці, любоў да беларускай малюўчай прыроды ў вершы «Святыя бязроі». Можна было б назваць і больш вершаў, якія прасякнуты замілаваннем, любоўю да жыцця, да чалавека працы, да Радзімы.

У зборнік «На пераправе» Пятро Прыходзька ўключыў дзве новыя паэмы «Дзедава скрыпка» і «Незабыўны пароль». Першая — прысвечана маленству, юнацтву, другая — сталасці, а больш дакладна, — жыццю і творчай дзейнасці нашага цудоўнага паэта — рэвалюцыянера Валянціна Таўлая. Паэма пачынаецца радкамі Таўлая: «Пароля, сябры, не забудзьце. ўзышоўшы на сцежку да шчасця».

Добра, мужна і мудра сказаў былы влзень Лукішак, які з цяжкімі выйшаў на свабоду, на сцежку да шчасця. Ёсць добрыя радкі, удалыя строфы і раздзелы ў паэме, але, на мой погляд, не ўсё даведзена да стройнага ладу, да высокага паэтычнага майстэрства.

Прыемна адзначыць, што паэт не дурэецца надзённым тэм, што ён у няспынным паходзе, у пошуку. Антон БАЛЕВІЧ.

**МЫ, УДЗЕЛЬНІКІ** Вялікай Айчыннай вайны, з асаблівай цікавасцю ставімся да ўспамінаў, дзённікаў, запісак яе ўдзельнікаў. Некалькі гадоў назад рэспубліканскае выдавецтва «Беларусь» пачало выпускаць серыю «Мемуары». Кнігі гэтай серыі ў асноўным прысвечаны Вялікай Айчыннай вайне (у некаторых ёсць і старонкі аб вайне грамадзянскай).

Мне асабіста запомніліся зборнікі ўспамінаў А. Караткевіча «Абеліск ля дарогі», Г. Храмовіча «Зарыва над Сожам», І. Хадзькі «Запіскі салдата», якія прыкметна вылучаюцца сярод іншых. Часам аўтары мемуарных кніг паказваюць малазначныя факты, якія не маюць грамадска-палітычнага значэння. Гэта адбывасца тады, калі асабістае заславіе агульнае. Гэлага не скажаш пра названыя кнігі. У аўтараў ёсць аб чым расказаць, і яны пішуць пра падзеі вялікага грамадска-палітычнага значэння. Іх вызначае ўвага да факта, яны расказваюць толькі пра тое, што ўсхвалявала іх.

Першая кніга Г. Храмовіча — «Тры партызанскія гады» — выйшла яшчэ ў 1967 годзе. У ёй расказвалася аб узброенай барацьбе ў тыле ворага. Было нямала удалых старонак, але часта сустракаліся і агульныя, інфармацыйныя фразы. Прыемна, што

кніга «Зарыва над Сожам» напісана на больш высокім узроўні. У ёй менш герояў, затое іхнія характары раскрываюцца больш выразна, глыбей. Характэрны старонкі, прысвечаныя артысту Аляксандру Іванавічу Акаёмаву. Яны даюць нам шматгранны вобраз саветскага партызана.

Вось мы бачым, як Акаёмаў падпісвае тэкст партызанскай прысягі — твар яго становіцца ўрачыстым, вочы закрываюцца радасцю і крыху заслязіліся. Ён выпрастаўся, як па камандзе «смірна». У намяці чытача застаецца і яго палечнік па барацьбе Генадзь Паўлавіч Лузенін.

Аўтар мемуараў прасочвае складаны, поўны небяспечнага шлях Акаёмава і Лузеніна як падпольчыкаў, паказвае іх у дзейнасці. Калі ў кнізе Г. Храмовіча дадзены характарыстыкі толькі ўдзельнікаў Вялікай

Айчыннай вайны, дык у «Запісках салдата» І. Хадзькі піша і пра тых, хто змагаўся ў грамадзянскай. Праўда, тут праходзіць і шэраг блізкіх людзей. Гэта тлумачыцца тым, што аўтар, кіруючыся добрым намерам расказаць пра многіх, часам пераходзіць на газетныя, інфармацыйныя паведамленні. Такія агульныя радкі не застаюцца ў памяці.

Запіскі А. Караткевіча «Абеліск ля дарогі» працягваюць тэму мужнасці, адказнасці, маральнай чысціні саветскіх людзей, што змагаліся з ворагам. Ён знаёміць нас з радавымі ўдзельнікамі вайны. Характары персанажы кнігі з асаблівай сілай праўляюцца ў рашаючых, цяжкіх моманты жыцця, якія патрабуюць напружання ўсіх фізічных і маральных сіл.

У гэтых адносінах цікавыя эпизоды, дзе расказваецца пра Валодзьку Мурашку, што паўтарыў подзвіг Аляксандра Матросова, а таксама пра гераічную дзейнасць Гаўрылы Новікава.

Добра было б, каб больш выдавалася ўспамінаў радавых удзельнікаў вайны — падпольчыкаў, удзельнікаў вызвалення сталі дзяржаў Усходняй Еўропы, штурму Берліна. На Беларусі такіх ветэранаў вайны многа.

А. ВІНАГРАДАЎ, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны.

СЛОВА БЯРЭ ЧЫТАЧ

НАВЕКІ  
Ў СЭРЦЫ

занскай прысягі — твар яго становіцца ўрачыстым, вочы закрываюцца радасцю і крыху заслязіліся. Ён выпрастаўся, як па камандзе «смірна». У намяці чытача застаецца і яго палечнік па барацьбе Генадзь Паўлавіч Лузенін.

Аўтар мемуараў прасочвае складаны, поўны небяспечнага шлях Акаёмава і Лузеніна як падпольчыкаў, паказвае іх у дзейнасці.

Калі ў кнізе Г. Храмовіча дадзены характарыстыкі толькі ўдзельнікаў Вялікай

ЧУЦЕН ГОЛАС НАШ ДАЛЁКА

**Польшча**  
У Дзяржаўным выдавецтві інстытуце выйшаў зборнік аповесцей Васіля Быкава пад агульнай назвай «Дажыць да святання» (пераклад з беларускай мовы Ежы Літвінона і Вінгара Варашыльскага). У рэцэнзіі на зборнік, змешчанай у газеце «Політыка», Міхал Радоўскі зазначае: «Тое, што піша Быкаў, не здаецца састарэлым альбо пазбаўленым суадносін з сучаснасцю. Яго цікавіць маральна-праблематыка вайны як пэўнага, можа найкажэйшага, выпрабавання характараў. Вобраз вайны ў яго асабліва жорсткі і выразны... «Абеліск» — гэта, уласна кажучы, маналог аб разуменні гераізму. Манера Быкава пісаць аб вайне — традыцыйная, так — у сэнсе стылю — можна было б пісаць пра іншы, ранейшы цойны, але змест яго твораў — сур'ёзны, сучасны, гуманістычны».

Вядомы славіст Рэнэ Слівоўскі ў штотыднёвіку «Культура» піша: «Несумненна, мы маем справу з выдатнай літаратурнай з'явай з пэўнымі талентамі, які вылучае сябе не крыкам, а якому сапраўды ёсць пра што сказаць. Захапляе ўжо сама літаратурная тэма твораў Быкава, сатканая з надзвычай трапных назіранняў, дробных дэталей, якія не маюць аўтаномнага значэння як асобны, а падпарадкаваны вельмі дакладна праведзенай эсэюнай думцы, якую пісьменнік выводзіць з усёго ходу апісаных падзей, якія наземна завяршаюцца трагічным фіналізм».

Зрэшты, гэты трагізм не супрацьстаўляецца дэманстрацыяна ўра-аптымізму, які часам праўляўся ў раманых на ваенную тэматыку. Трагічныя сітуацыі, у якія трапляюць героі Быкава, з'яўляюцца для яго момантам найскладанейшага выпрабавання чалавечых характараў».

Як і паведамылі ўжо, у Лодзі выйшла «Выбраныя першы» Максіма Танка. Адгукчыся на выхад кнігі беларускага паэта, «Трыбуна люду» піша, што «цікава скампачаваны том з'яўляецца своеасаблівым прычынам дзённікам, арыгінальным і прыгожым па прастаце выяўлення пачуццяў».

У Варшаве, у Дзяржаўным выдавецтві інстытуце, выйшаў дванаццаты выпуск апалячанаў саветскіх пісьменнікаў пад назвай «Салты мартале». У

зборніку змешчана апалячанаў Уладзіміра Кузьмянікова «Мікіта — чалавек». У рэцэнзіі на зборнік часопіс «Пшыльня» адносіць апалячанаў Кузьмянікова да такіх твораў, «прычытаўшы якія, хочацца глядзець на свет і людзей больш светла і чула».

**Чэхаславакія**  
З влікай цікавасцю ўспрынялі чэхаславакі глядачы дакументальны фільм «Больш мой — Хатынь» (рэжысёр П. Аляксандраў). У часопісе «Осветла праца» апублікаваны станючы водгук аб фільме.  
Куба

Выйшаў спецыяльны нумар часопіса «Уніон», прысвечаны саветскай літаратуры. У ім змешчаны пераклады твораў саветскіх пісьменнікаў. Беларуская літаратура прадстаўлена вершамі Петруся Броўкі і Максіма Танка, апалячанаў Васіля Быкава «Сваікі».

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

«Мастацкая літаратура»  
А. Бажко. Суладдзе. Паэзія. Мастак Р. Красінікі. 1975 г. 112 стар. Тыраж: 5000 экз. Цана 33 кап.  
Н. Гілевіч. Запаветнае. Лрыка. (Біблія і беларускай праі). Афармленне В. Юрчані. 1975 г. 192 стар. Тыраж: 5000 экз. Цана 59 кап.  
В. Ракаў. Пазыўныя. Вершы

І паэмы. Мастак В. Масперай. 1975 г. 96 стар. Тыраж: 5000 экз. Цана 32 кап.  
Р. Сабаленка. Колерамі вясёлні. Нарысы. Мастак М. Стас. 1975 г. 128 стар. Тыраж: 10000 экз. Цана 19 кап.  
Д. Сімановіч. Письмо да длабе. Лрыка. Мастак Л. Лобан. Нарускай мове. 1975 г. 160 стар. Тыраж: 10000 экз. Цана 41 кап.



У кнігалюбаў Віцебска святочны настрой: справіў наваселле буйнейшы ў абласным цэнтры магазін «Глобус». У залах, агульнай плошчай 400 квадратных метраў, размясцілася каля 10 тысяч тамоў палітычнай, мастацкай, навукова-тэхнічнай і дзіцячай літаратуры. Ужо ў першыя дні магазін наведалі тысячы жыхароў і гасцей Віцебска. У хуткім часе тут адбудуцца сустрэчы чытачоў з пісьменнікамі, тэматычныя ранішнікі для самых маленкіх кнігалюбаў. На здымку — у адным з аддзелаў кнігарні «Глобус». Фота і тэкст М. СТУДЗЕНАГА.

# ДАРОГАМІ ВАЙНЫ

Калі я перабіраю свае вартыя архівы — лісты, запіскі ў бланкетах, газетныя выразкі з вершамі і артыкуламі, у памяці ўсильвае той далёкі і суровы час, маладосць, апаленая агнём баёў, баявыя сябры, з якімі ішоў дарогамі вайны.

Памятаю сонечны чэрвеньскі дзень 1941 года. Нідзея. Я прыехаў на выхадны дзень дамоў у Добруш рыхтавацца да апошняга дзяржаўнага экзамена ў Гомельскім педінстытуце. Ціхая, ясная раніца. Гадзін у адзінаццаць у пакой урываецца сусед — узрушаны, заклапочаны. Вайна!

Еду ў Гомель. Здалі апошнія экзамены. Атрымаў нават накіраванне. Але вайна павяла іншымі дарогамі — неўзабаве нас прызвалі ў рады Чырвонай Арміі.

І вось, мы ў дарозе. Едзем па Арод. У вагонах — шум, спяваюць «Нацюшу», «Дадзен загад яму на захад». Моладзь ёсць моладзь. Балюча было пагадаць родныя мясціны, дзе нарадзіўся, жыў, спазнаў радасць жыцця. Многіх маіх сяброў, з кім разам вучыўся, прызнаюць у адну частку. І вось мы ўжо ў салдацкай форме, узброеныя вінтоўкамі, бутэлькамі з гаручай сумессю. Пачалося баявое жыццё. Асобныя яго кадры хачу прыгадаць...

Жнівень. Бранскі фронт. Наш родны Гомель у варажых руках.

Неяк палітрук прыносіць свежыя газеты, раздае нам. Я разгарнуў «Правду» ад 4 верасня 1941 года і пачаў чытаць перадавы артыкул «Фашысцка-нямецкія нягоднікі». У маіх вачах пацямянела і я пахіснуўся. Прачытаў яшчэ раз месца, дзе гаварылася, што 28 жніўня 1941 года пры пераправе праз рэчку Іпучэ нямецка-фашысцкія войскі сабралі мясцовае насельніцтва горада Добруша і пад страхам расстрэлу пагналі перад сабой жанчын, дзяцей і старых, прыкрываючыся якімі, пайшлі ў наступленне. Балюча было чытаць такія радкі ўсім маім сябрам па зброі: і мінчаніну Луцкевічу, і ўкраінцу Галопе, і масквічам, і ленінградцам.

Пячучы боль за родную зямлю, нянавісць да захопнікаў нарадзілі радкі:

Мы пройдзем праз вогнішчы  
Дзікіх пажараў,  
І сэрцаў не выстудзіць  
Лютасць завай.  
На захад, таварыш!  
На захад, таварыш!  
Як палкаводзец,  
Нас помста заве.

Некалькі вершаў я паслаў з фронту ў Маскву ў газету «Савецкая Беларусь». Ніколі не забуду радасці, калі мне прыйшоў адказ. У канцёрне — газета з маім вершам і паштоўка, напісаная Кузьмом Чорным. Апрача гэтага, Кузьма Чорны прыслаў свой невялікі зборнік фельетонаў «Кат у белай манішцы». Мы заблылі на абстрад — чыталі фельетоны любімага пісьменніка. Хоць паштоўка была адрасавана мне, але яна падбадзёрвала і маіх сяброў. Закачвалася яна радкамі: «Дбайце аб чысціні роднай мовы. Жадаю хутчэй быць на роднай вызваленай зямлі».

Той нумар газеты «Савецкая Беларусь» захоўваецца ў мяне і зараз. Ён пажоў ад часу, але захаваў непаўторны матэрыял — суровы, мужны. Датавана газета 7 кастрычніка 1942 года. На першай старонцы артыкул аб другім антыфашысцкім мітынгу прадстаўнікоў Беларускага народа. Мы даведаліся

аб гераічнай барацьбе беларускага народа на акупіраванай тэрыторыі, пачулі пра слаўных яго сыноў — Гастэлу, Даватара, Талаліхіна, Смалячкова, Палаўчэню, Пінчука, Каўшарова, гераічных партызан — Бумажкова, Сільніцкага, Казлова.

У кожнага з нас быў свой рахунак ворагу: за разлуку з роднымі, за спаленыя вёскі і гарады, за пакуты. Наша зенітная батарэя збіла ўжо не аднаго паветранага пірата, ачышчаючы неба Радзімы. Нашай частцы за баявыя заслугі было прысвоена званне гвардзейскай. На грудзях з'явіліся першыя ўзнагароды — ордэны і медалі.

Яшчэ адна прыемная навіна чакала мяне той восенню. Пад моцным артылерыйскім абстрэлам па анопах бег лістаносец.

— Тут і беларусам ёсць, — крычаў ён.

— Каму? — адгукнулася некалькі галасоў. У нашым гарматным разліку было некалькі беларусаў з Гомельшчыны, з Палесся. Лістаносец называе маё прозвішча.

— Ад каго гэта? Гляджу на трохкутнік, пазнаю знаёмы почырк: Мікола Сурначоў.

— Чытай, чытай, — насядалі сябры.

Кананада ўзмацнілася. Міны і снарады густа падалі вакол акупа. Я разгортваю лісьце і чытаю на роднай мове. «Дарагі сябар! Сягоння прыехаў «дамоў». Гляджу — два лісьці: ад цябе і Алеся (былы аднакурснік па Гомельскаму педінстытуту. — П. П.). Даўно не бачыліся, вестак адзін аб другім ніякіх не атрымлівалі, а вось сею за лісьце — сяджу на пляжы. Якраз у гэты дзень — адкрыццё Мінскага штучнага возера. Сюды павінна прыехаць мая дзяўчына. Раптам вестка: вайна. Еду ў горад. Тры-вожжа, усюды сцягі. Горада не пазнаць. Над ім самалёты. Гартанныя гукі сірэн. Каля Дома пісьменніка нервова пахаджаюць А. Кучар, К. Крапіва і іншыя... Назаўтра пайшоў ўсё хадзірком. Разбудзіла мяне бамбэжка. Бягу ў рэдакцыю. У горадзе пажар. Гарыць дом на Інтэрнацыянальнай. Адкуль ні вазьміся — гомельскі лірык Кастусь Кірэенка з кнігай вершаў...»

Ішоў са мной М. Аўрамчык. Памятаеш, як яго веріць «Ніўраўлі» Я. Колас назваў класічным. Брыдзем дарогамі. Пачынае пікіраваць фашысцкі самалёт, а мы ідзем у жыта, давай чытаць М. Багдановіча, А. Куляшова, П. Броўку. Яны аказаліся над рукамі, і каб не сумаваць у дарозе, мы ўзялі іх з сабою... На нашы забітыя коны, людзі, абараныя правяды. Хвалюецца жыта. Вось ля дарогі труп юнака-чырвонаармейца і так нараджаецца першы верш Айчынай вайны.

Батарэйцы, затаішы дыханне, слухалі гэты ліст, поўны горычкі, якую прынесла вайна. А гэты першы верш Сурначова ў гады вайны стаў хрэстаматыйным, да ўсесаюзнага чытача данёс яго Аляксандр Твардоўскі, пераклаўшы на рускую мову.

Ніколі не ехаць  
Хлапцу маладому  
Да блізкага гаю,  
Да роднага дому.  
Над ім асыпаюцца  
Случкія іраскі,  
Абсмалены колас  
Схіліўся да насі.  
Ляжыць ён, як віцязь,  
У стоптаным жыцце,  
Маці спаткаеце,  
Ён не кажыце.

...Зіма 1943 года на Арлоўшчыне была марозная і завейная. Нашы войскі гналі фашыстаў на захад. Вораг агрызаўся, адступаючы, пакідаў за сабою попель і руіны. Наша частка увайшла ў вёску Атрада. Лютаваў агонь, дымліліся пажарышчы. На сцяне ўцалелай хаты мы ўбачылі загад нямецкага камандавання. Кроў ледзянела, калі мы чыталі яго. У загадзе пералічваліся прозвішчы вяскоўцаў, расстраля-

ных і павешаных фашыстамі. Сярод іх былі і жанчыны.

— За што? — сурова спытаў адзін баец.

Вёска тая мела прыгожую назву — Атрада. Так пазычана і светла назвалі яе людзі. І тут жа нараджаліся радкі:

Нас цалавалі ад душы,  
Аж шчокі пурпурам гарэлі,  
Ішлі на рукі малышы,  
Іх сагралі мы ў шынеях.  
Я рад. Блзвусага мяне  
Дзяўчынка ахрысціла — тата.  
У сэрцы ўзмацніўся гнеў,  
Расла сваяшчыная адплата.  
Нас запрашалі пагасціць,  
Да слёз былі вяскоўцы рады.  
Шнада: няма куды зайсці,  
Чатыры ўцалелі хаты.

Жыхары, што засталіся ў жывых, абступілі сваіх вышваліцеляў. Твары іх святлелі, яны гаварылі нам словы падзякі.

# І СЛОВА, І ПЕСНЯ

ПА СВАІХ службовых абавязках артыста эстрады я штодня сустракаюся з тым, што можна назваць «рэхам вайны» — з песняй, з вершам пра нашу Перамогу. І з асаблівай цеплынёй успамінаю сваіх сяброў-ансамблістаў, разам з якімі прайшоў вайну.

Спачатку на Цэнтральным напрамку, потым на 3-м Беларускам фронце было два ансамблі — адзін пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР А. Усачова, другі пад кіраўніцтвам капітана П. Залескага.

На другі дзень вайны ў зале Дома афіцэраў у Мінску адбыўся мітынг. Ансамблісты гнеўна клімлілі гітлераўскае вераломства і ў адзін голас прасілі А. Усачова звярнуцца да камандавання вайскавай акругі з просьбай стварыць з іх асобны батальён і неадкладна адправіць яго на фронт.

Брыгадны камісар Лесцеў сказаў, што ў гэты цяжкі для Радзімы час песня і сло-



пісаў песню пра Даватара. Адночы ў ціхі летні вечар, замаскіраваўшы свае «студабекеры» ў лесе, мы ішлі лазняковай лагчынай да перадавых акупаў.

Перад нашым канцэртам адбыўся артылерыйскі «канцэрт» па варажых пазіцыях. Гэта, як сказаў камісар дывізіі, для таго, каб фашысты

Пад вечар усхадзілася ваява. Мы сабраліся ў зямлянцы, каб сагрэцца. Раптам чую, — шеста гукае мяне.

Я хуценька выскачыў з зямлянкі. Пасыльны сказаў, каб я неадкладна прыбыў. Што гэта значыць? Выклікае да сябе начальства. На якой жа справе?

Заходжу нясмела ў хату. Ніякай мэблі. На заславі саломой падлозе сядзіць ёр. Я прадставіўся яму.

— Дык гэта вы пісалі вершы ў газету «На разгром ворага»? — устаючы з падлогі, запытаўся маёр, і назваў сваё прозвішча: — Палагоцін з палітаддзела арміі. Прашу вас напісаць вершы аб подзвігах праслаўленых воінаў. Ён даў мне факты і прозвішчы герояў.

Галасы салістаў, любімага публікі М. Ворвулева, лірычнага тэнара І. Картавенкі, высокага тэнара - ааціна В. Сарокіна, абаяльнага У. Рыжыкава хвалілі салдат.

Нельга не ўспомніць і музыкантаў ансамбля — кіраўніка - балалаечніка Ю. Жыхарова, баяніста В. Пятрова і Л. Марыніна, дабрыстаў У. Дунаеўскага, П. Каўрыгіна і Р. Пралыска, трубача М. Шымановіча, музыкантаў М. Ланідуся, Ул. Галумбевіча і многіх іншых.

Душу і талент аддаваў ансамблю першы яго мастацкі кіраўнік і стваральнік А. Усачоў. Чалавек высокай музычнай культуры і чулага сэрца, ён выдатна інтэрпрэтаваў народныя песні. У час вайны напісаў песні «Аб камісары Лесцеў», «Камандарм Чарняхоўскі», «На Заходнім фронце». Вялікую творчую ўвагу аддаваў ансамблю былы дырэктар філармоніі Р. Прагін і вядомы беларускі кампазітар, аўтар неўміручай песні «Бываюць здаровы» І. Любан. З вялікім задавальненнем слухалі нашы канцэрты маршалы Жукаў, Сакалоўскі, Васілеўскі...

Камандаванне фронтам прадставіла вялікую групу артыстаў да ўзнагарод ордэнамі і медалямі.

Успамінаецца мне адзін канцэрт у гасцініцы «Метраполь» у гонар мангольскага госця Чайбалсана. Маршал з захопленнем слухаў салдацкія песні, глядзеў тэмпераментны «Галак», чырвонаармейскі танец, славетную «Тачанку» і ў падзяку падарваў тры гадзіннікі.

Мікалай ШЫШКІН,  
заслужаны артыст БССР.

□ □  
На здымку: ляржор, заслужаны артыст БССР А. Усачоў; у трэцім радзе (часверты справа) — народны артыст СССР М. Ворвулеў; у другім радзе (першы справа) — В. Сарокін, другі — заслужаны артыст РСФСР І. Картавенка.

# АНСАМБЛІСТЫ

ва, музыка і танец патрэбны на фронце, як святло, як сонца, як жыццё.

Выконваючы загад камандавання, ансамбль рушыў да месца прызначэння. Недалёка ад Мінска ў раёне, дзе зараз ўзвышаецца Курган Славы, мы трапілі ў акружэнне.

Фашысцкія рупары надрываліся, заклікаючы здавацца ў палон. Але гітлераўцы дарэмна стараліся.

Побач са мной у глыбокай баране ляжалі М. Ворвулеў, Ю. Жыхары і І. Будзель. Мабыць, тысячы слухачоў ведаюць голас Колі Ворвулева, выдатнага опернага спевака, народнага артыста СССР, які ў апошні час працаваў у Кіеве. Тады ж ён пачынаў свой артыстычны шлях у вайсковым тыялі.

...Ноччу мы перапаўзілі шашу і рапцвай выйшлі на магільскую дарогу, па якой бязсонным гукам ішлі на ўсход бежанцы. Сярод іх мы нечакана сустрэлі саліста ансамбля І. Картавенку. І ўжо разам рухаліся далей, на Магілёў — Смаленск.

Праз некалькі дзён амаль усе ансамблісты сабраліся ў прызначаным месцы і пачалі даваць першыя франтавыя канцэрты.

Выступаў ансамбль і перад легендарнымі даватарцамі, воінам генерала Бялова. Дарэчы, тады А. Усачоў на-

Праз некалькі дзён я выкапаў просьбу маёра — напісаў некалькі вершаў і паслаў у газету Бранскага фронту «На разгром ворага». Яны былі надрукаваны.

Пасля гэтага ў франтавых газетах часцей з'яўляліся мае вершы. Праз іх я знайшоў месціх сваіх сяброў, з якімі разам вучыўся.

Ранній восенню 1943 года мы ўступілі на родную беларускую зямлю. Не пазнаў я рада свайго юнацтва — Гомеля. Замест прыгожых зялёных вуліц убачыў руіны і папалішчы. Будынак педінстытута згарэў. На некаторы час фронт тут стабілізаваўся.

...Летам 1944 года наша гвардзейская рэчывка дывізія наступала на Палессі. Бываюць жа такія прыгоды:

мы ўступілі ў вёску Блудзім, дзе жыў і адкуль пайшоў у войска былы камандзір нашай гарматы Дзенісевіч. Страшэнную вестку давялося нам пачуць тут. Ды не толькі пачуць. Пажылая жанчына з мутнымі ад слёз вачамі глядзіць на зарослае травой папалішча, яна расказвае трагедыю вёскі, якую фашысты спалілі, а многіх жыхароў знішчылі.

Аб гэтым я потым напісаў артыкул «Косці на папалішчы», які быў змешчаны ў «Савецкай Беларусі».

А колькі было непаўторных сустрэч, і сумных, і радасных! За плячамі ўжо Палессе, Старыя Дарогі, Слуцк.

Вызвалена Беларусь. На-

шы войскі ў брацкай Польшчы. Знаёмы пейзаж вайны. Прыемна кранала, тое, з якой радасцю сустракаў армію — вызваліцельніцу польскі народ.

Вогненныя дарогі вайны вялі нас на захад, да догава ворага. Апошнія кіламетры шматпакутнай польскай зямлі. Шырокая аўтастрада Познань — Берлін запоўнена савецкімі войскамі. Хутчэй на захад. Над дарогай вялізны трафарэт: «Вось яна, Германія!»

Рэбелсаўская прапаганда трубіла, што ні адзін савецкі салдат не ступіць на зямлю трэцяга рэйха.

Вось зямля, адкуль рынулася на ўсход вайна. У паямні ўсплывае мінулае, тое страшнае, што яна прынес-

ла... Азарыцкі лагер смерці, Калдычава пад Баранавічамі, Трасцянец каля Мінска, папалішчы, папалішчы...

16 красавіка на золку тысячы гармат раскалолі франтавую цішыню. Праз тыдзень нашы войскі ўварваліся ў Берлін. Перад намі той год, да якога ішлі столькі гадоў. Трэба было бачыць артылерыстаў, калі яны на сарадах пісалі «аўтографы»: «Па Берліну», «Надарунак Гітлеру», «За слёзы нашых мацяроў».

30 красавіка над рэйхстагам залунаў чырвоны савецкі сцяг.

Перакіпеў упарты, жорсткі На вуліцах берлінскіх бой, і мы пачулі, як палёскі Ляццэ над нашай галавой...

Пад бомбамі, агнём, металам Мы здабывалі славу дня,



Каб назаўжды запанавала Над мірным іраем цішыня. 2-га мая 1945 года вялікая светлая цішыня легла над пірынутым Берлінам. 9 мая блакітнае неба азарылася агнямі пераможнага салюту. Салдацкай радасці не было меж.

# КЛІКАЛІ Ў БОЙ

**З** АЛЕСЕМ Жаўруком я сустракаўся падлеткам яшчэ да вайны. У памяці ніякогае засталася з таго часу... І толькі паэзія, калі пазнаёміўся з сёстрамі паэта, яго сябрамі, і гадоўнае — з яго цудоўнымі вершамі, паэмамі, газетнымі карэспандэнцыямі і пісьмамі, я як бы нанова спазнаў свайго земляка.

Дзіцячыя гады Аляксандра Сінічкіна (сапраўднае прозвішча паэта) прайшло ў прывіянска-польскім беларускім горадзе Рагачове. Паводле ўспамінаў сяцёр, Саша доўгі час не мог знайсці свайго прызначэння. То яму вельмі хацелася стаць шаўцом, то — будаўніком, то, нарэшце, — мастаком. Яго сябра дзяцінства — беларускі паэт Аляксей Зарыцкі ўжо тады захапіўся малюнкамі, шаржамі і карыкатурамі Сашы. Аднак сапраўднае прызначэнне Аляксандра знайшоў у паэзіі. З трынаццаці гадоў ён пачаў пісаць вершы. Спачатку змяшчаў іх у рукапісных часопісе, а пазней у школьнай сатырычнай наценнай газеце «Смех і слёзы», якую рэдагаваў разам з Аляксеем Зарыцкім.

З сатырычнымі вершамі Саша выступаў таксама на школьных вечарах, на канцэртах, якія вучні давалі ў навакольных вёсках.

Успамінаючы гэты час, Аляксей Зарыцкі пісаў: «Відаць, пад уплывам шматлікіх артыстаў-сатырыкаў, якія часта прыязджалі тады на гасцёўні ў Рагачоў, — то Бім і Бом, то Трык і Трак, — мы выбралі для сябе адпаведныя псеўданімы — Кіка і Кока. Мы падрыхтоўвалі куплеты, у якіх высмейвалі

недахопы школьных таварышаў, і складалі антырэлігійныя частушкі.

Па даручэнню райкома камсамола Саша часта выступаў перад сялянамі. У вёсцы Лучын старыя добра памятаюць блакітнавокага юнака з залацістым разлівам валасоў. Саша не толькі чытаў вершы. Да адкрыцця заслони ён паспяваў пагаварыць з сельскімі хлопцамі і скласці частушкі, выкарыстоўваючы мясцовыя факты.

Першыя лірычныя вершы

выкладаў у сельскай школе нямецкую мову. Тут ён піша вершы, якія з'яўляюцца цяпер ужо на старонках рэспубліканскіх газет.

У вёсцы А. Жаўрук часта расказаў сялянам пра літаратурныя творы. Не спыняе ён і вучобы. За адну зіму А. Жаўрук завочна скончыў тры курсы інстытута замежных моў у Маскве. Да канца зімы ён у дасканаласці валодаў некалькімі замежнымі мовамі народаў СССР. Аляксей на-ранейшаму заха-

# ЖЫЦЦЁВАЕ ПОЛЕ

Сашы Сінічкіна былі апублікаваны ў 1926—1927 гадах у бабруйскай газеце «Коммунист» пад псеўданімам Аляксей Жаўрук. У гэтыя гады ён — пасля васьмі гадоў вучобы — паступіў у Рагачоўскі педтэхнікум. Скончыў яго з адзнакай на год раней тэрміну. Настаўнічаў у вёсцы Свержань Рагачоўскага раёна, затым паступіў па-за курсам на рабфак. Шкада было расставіцца з горадам дзяцінства, але юнака клікала вялікая дарога. Паэзіяй у адным з вершаў ён пісаў:

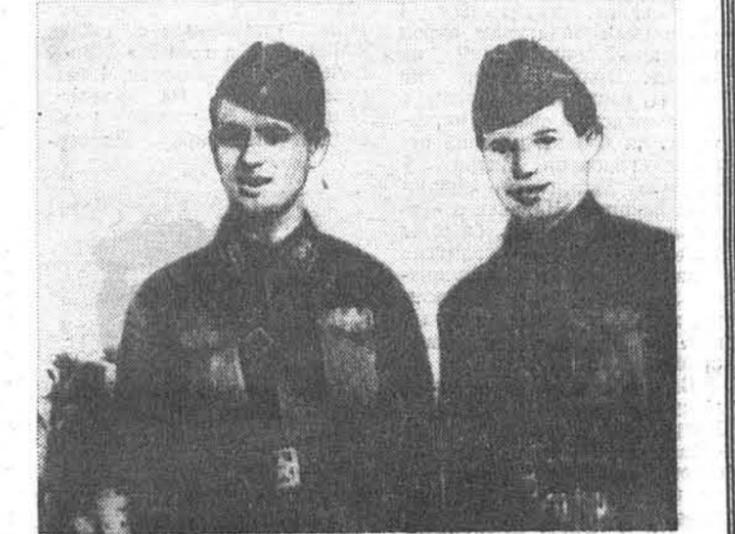
Засталося панкланіцца  
Ды уснінуць куртку на  
Не сумуй па гасцю,  
Мой зплёны,  
Мой птушыны горад

А пасля рабфака А. Жаўрук настаўнічаў на беларускім Палессі. Некаторы час жыў у саўгасе «10-годдзе БССР» Любанскага раёна,

ляўся жывапісам. «Калі мы прыехалі ў Маскву, Саша павёў мяне ў Траціякоўскую галерэю, — успамінае сястра паэта Раіса Дзмітрыеўна Сінічкіна. — Ён так захапіўся расказаваў аб вялікіх мастаках і іх творчасці, што да нас далучылася яшчэ нямала экскурсантаў. Наша экскурсія зацягнулася, аднак ніхто не стаміўся, усе засталіся задаволенымі цікавым расказам Сашы».

Аляксей Жаўрук паступае на літаратурны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры. У гэтыя гады ён быў ужо вядомым паэтам у Беларусі. У Мінску выйшаў яго першы зборнік «Ручныя». Высокую ацэнку атрымала паэма Аляксей Жаўрука «Крывёю сэрца» — пра грамадзянскую вайну ў Іспаніі.

Паэт таксама пісаў і перакладаў вершы для дзяцей.



Паэт Яўгеній Далматоўскі (злева) і Аляксей Жаўрук.

# «РУЖА»

А ці міг, ці век — не знаў ніхто там,  
Колькі моўчкі праяжалі мы  
На краі сьмучага сумэта  
Пасярод марознае зімы.

Толькі рантам лютаўская сцюжа  
Адступіла, быццам адзягла.  
Чую і не веру сам я — «Ружа»,  
«Ой, расцвіла ружа, расцвіла...»

Зірнуўся: ціха ў задуменні  
Сам сабе сьпявае зампаліт.  
Слухаем. І нікне поўнач ценем,  
Іншыя устаюць хлапцам палі.

Случына каму, каму ў песні  
Амсцілаўшына яго устае,

Мне ж — рачэскі край, маё Палессе,  
Вербы, вочы ясныя твае.

Г узбек, сусед мой, вочы мружыць  
(Што ён прыгадаў у той цішы?),  
Слухаў, слухаў і ўсміхнуўся: «Ружа,  
Ружа, — зноў ён паўтарыў, — яшчы».

Г да самае атакі потым  
Больш не думалі аб сцюжы мы  
На краі сьмучага сумэта  
Пасярод марознае зімы.

Так заўжды хвілінамі цяжкімі  
Саграваеш ты, Радзіма, нас,  
Зор сваіх святлом, вялікім імем,  
Шчыраю парадай ў добры час!

Вестачкай папштоўкі нечаканай,  
Пачкам панярос, здаклё прысланым,  
Песняю сардэчнага свайго,  
Проста думкай аб табе адной.

Малайтск, 1942 г.

Разам з Андрэем Ушаковым ён напісаў лібрэта першай беларускай оперы «Зарэчны бор».

У 1938 годзе, скончыўшы Інстытут, Аляксей Жаўрук паступіў у аспірантуру пры Акадэміі навук БССР, але неўзабаве быў прызначаны ў рады Чырвонай Арміі. Карэспандэнт армейскай газеты Аляксей Жаўрук удзельнічаў у вызваленні Заходняй Беларусі.

А потым вайна... Ураганам уварвалася яна ў жыццё паэта. З першых жа дзён яе Аляксей Жаўрук пайшоў на фронт. У вершах і нарысах паэт-камуніст гнеўна выкрывае гітлераўскіх захопнікаў. Яго вершы часта з'яўляюцца ў армейскай газеце. У 1941 годзе, калі ішлі цяжкія баі пад Масквой, у «Комсомольской правде» было надрукавана некалькі вершаў за подпісам «Палітрук А. Сінічкін». У іх аўтар заклікаў байцоў да бязлітаснай барацьбы з каварным ворагам.

Аб сваіх армейскіх буднях Аляксей Жаўрук так пісаў жонцы 9 мая 1942 года: «...Працаваць даводзіцца шмат, але работа захапляльная, цікавая, вяду гумарыстычны аддзел «Ірамоў паводкай», пішу (з працягам) «Навейшыя паходжанні бравяга салдата Швейка», вершаваныя апавяданні аб подзвігах кемлівага і спрытнага байца Сяні Пулькіна».

Малодшы памітрук Аляксандр Сінічкін абараняў Маскву, супрацоўнічаў у газеце «В бой за Родину» легендарнай 62-й арміі, якая абараняла Сталінград. Ваенны карэспандэнт быў заўсёды ў акапах, на месцы бою. Блакноты ўсеяныя запісамі аб баявых эпізодах.

У яго франтавых запісных кніжках, якія захоўваюцца

цяпер у Цэнтральным дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва БССР, шмат «нарыхтовак» для вершаў, паэм на рускай і беларускай мовах. Гэтыя нагіды часам не зусім адшліфаваны, завершаны. Гэта зразумела: паэт пісаў наспех, калі выпадалі кароткія хвіліны зацішкі на пярэднім краі.

...Ішлі цяжкія баі на подступах да Волгі. Атакі гітлераўцаў накопваліся адна за адной. Цвёрда стаялі нашы байцы. Разам з імі Аляксей адбіваў варожыя атакі, ішоў у контратаку. А калі надыходзілі кароткія перадышкі, уладкоўваўся дзе-небудзь на скрыні з-пад снарадаў і пісаў чарговую карэспандэнцыю ў франтавую газету.

У адну з такіх перадышак ён сядзеў у бліндажы, дыктаваў матэрыял машыністцы. Пачалася бамбёжка: ад блізкага выбуху ўскалхнула зямля, насытаўся пясок скрозь перакрыцці. Машыністка ўскрыкнула, затым павольна асунулася на падлогу. Аляксей падхапіў яе на рукі, аспярожна панёс да выхаду. Новы аглушальны выбух страсянуў зямлю...

Іх знайшлі пасля бамбёжкі санітары. 23 жніўня 1942 года параненых на барках адпраўлялі ўверх па Волзе. І тут зноў паляцелі фашысцкія сцяраўнікі. Гітлераўцы не звяжалі па сцяжкі з чырвонымі крыжамі, якія былі вывешаны на барках. Адна за другой паляцелі ўніз бомбы. Самалёты нружыліся да таго часу, пакуль не патанілі ўвесь санітарны транспарт.

32 гады пражыў Аляксей Жаўрук, выдатны паэт, стойкі патрыёт. Ён многае не паспеў зрабіць з намечанага, але тое, што ён напісаў, заўсёды будзе клікаць наперад да «светлай будучыні».

В. ДОНЧЫК.

# РАБОЧЫ ХЛОПЕЦ З НАШАГА ЗАВОДА

Арыст Яўген Шыпіла ў спектаклі «Сталявары» ў тэатры імя Я. Коласа.

У гэтага Пецькі Хромава за плячыма дзесяць класаў сярэдняй школы і не такі ўжо і вялікі, але ўсё ж вытворчы стаж. Магчыма, у кішэні ў яго ёсць «зачотка» якога-небудзь тэхнікума або вышэйшай навучальнай установы. Звычайны малады рабочы нашых дзён.

Так яго і іграе Я. Шыпіла ў спектаклі «Сталявары» па п'есе Г. Бокарава ў пастаўцы рэжысёра С. Казіміроўскага. Спачатку хлопца ўспрымаеш празмерна «лёгкім», нават легкадумным і гарэзлівым балагурам сярод равеснікаў і прыцяляў па рабоце. Праўда, акцёр не вельмі настойліва акцэнтуюе гэтую якасць свайго персанажа, ён больш выразна перадае шчырасць Пятра ў кожную хвіліну яго сцэнічнага жыцця. Чалавек з «гарачага цэха» завода, ён нібы і па-за сценамі цэха адчувае напал сапраўднай садружнасці людзей аднаго прызначэння, а калі гаварыць дакладней, — людзей з рабочага асяроддзя.

Вобраз у драматурга даволі супярэчлівы. З вуснаў Пятра можна пачуць рознае. «Мая хата з краю», «Я — сіметрычны, мая задача — не схуднець...» Можна іграць гэта так, нібы герой толькі ад нечага вызваляецца, нешта пераадолявае ў сабе. У коласаўцаў больш адчуваецца іншы матыў: каб не быць надакучлівым, Пецька робіць часам выгляд, быццам ён — іраніст, здатны і на аўтанародны. Маўляў, і самога сябе не пашкадуе дзеля вострага слоўца! І характар набывае дзівосную натуральнасць у паводзінах і праявах сваіх неадназначных, непасрэдных. Тая «сіметрычнасць», якую раней пракламаваў Хромаў — Шыпіла, разбураецца: перад намі — жывая натура.

Ён часам можа і пахіснуцца. Скажам, калі Віктар Лагуцін (артыст Л. Трушко) рашуча выступае супроць бракароба Сартакова, Пецька здагадваецца, што і яму варта было б стаць побач з прынцыповым хлопцам, але стрымліваецца. Чаму? Тут сцэна і выканаўца ролі далучаюць нас, глядачоў, да некаторых сучасных псіхалагічных канфліктаў, робяць сведкамі таго працэсу самавыяўлення, які дзёнка не адразу дае плён. Арыст Я. Шыпіла паказвае, як вагасца на гэты раз яго Хромаў. Магчыма, у апошні раз, але вагасца! Бо яшчэ па-

старому разумее «традыцый таварыства» ў сваім асяроддзі. Ды і Сартакоў даў стаць ніжэй па якасці, класіфікацыя пра... выкананне плана. Прычына нібыта і апраўданая. Ды толькі брак заўсёды брак, і апраўдваць яго «добрамі намерамі» нельга, — такі ўрок часовых ваганняў Пецькі Хромава.

Ёсць і яшчэ адзін аспект у паводзінах гэтага хлопца: ён лепш за Лагуціна ведае кадравіка Сартакова, ён супроць таго, каб рубіць з пляча і адразу ж кампраметаваць старэйшага сябра. «Мая хата з краю...» Зноў пачынаеш думаць: ох, і беспрынцыповы ты хлопец, Пецька! А ён возьме і на сходзе сталявараў пацвер-



дзіць справядлівасць Лагуціна і скажа таму: «Гэта табе мой доўг і аванс...»

Пачуўшы гэтыя словы, мы пачынаем верыць, што балагур і жартаўнік саступаюць месца сур'ёзнаму чалавеку, што ў характары Хромава перамагае штосьці надзейнае, трывалае. Відаць, ён не будзе такім максімілістам і нават знарок узорна-паказальным ва ўсім, якім трымае сябе Віктар Лагуцін. Больш таго, герой Я. Шыпілы стараецца ўплываць на такога Лагуціна, бо ведае, што жыццё ярэдка вымагае больш такту ад таго, хто мае намер «перарабіць» нешта ў калектыве. Дарэмна, напрыклад, Віктар вінаваціць сталявараў, нібы яны гоняцца за грашыма. Прэмія — гэта ж ацэнка рабочага, яго працы! А вось калі дзеля прэміі пачынаецца «халтура», то тут Віктар Лагуцін мае рацыю: гэта ганьбіць гонар рабочага... Трэба падыходзіць да кожнай з'явы разумна, прынцыпова, тактоўна.

Калі Я. Шыпіла вымаўляе вельмі істотную для раскрыцця ўнутраных зрухаў у душы Хромава рэпліку: «Персанальнымі бываюць толькі машыны, а справы ў нас у цэху — агульныя...», перад намі прадстае сапраўдны чалавек нашых дзён, рабочы хлопец з нашага завода. Ён фарміруе з сябе асобу. У жыццёвых канфліктах, у роздуме пра сваё месца ў рабочым калектыве, у трывозе за рэпутацыю цэха, змены, брыгады. Ад нечага вызваляецца, штосьці пераадолявае, але арыстэры мае надзейны: годнасць савецкага рабочага.

Акцёр іграе свайго равесніка па гадах, па жыццёваму вопыту. Калі б Яўген не быў акцёрам, то ён мог бы быць тым жа сталяварам, шафёрам, аператарам на электрона-вылічальных машынах. Такім чынам, здаецца, задача ў яго была «аблегчана»: заставацца на сцэне амаль цалкам «самім сабой». Але ж гэта і надзвычай складаная задача! Бо сталявар — усё ж не акцёр. Асяроддзе і звычайна замацоўваюць штосьці прафесійнае ў манеры паводзін чалавека. Яўген Шыпіла, як і яго партнёры па спектаклю, прымушае нас на верыць, што перад намі — рабочы хлопец. Нават у чыста вытворчых эпізодах ён пакідае ўражанне дасведчанага падручнага сталявара, для якога тут, у цэху, не Ісусе таямніц, а вэрка сталі — працэс захапляючы, творчы заўсёды: і адказны, і амаль што святочны. Ён любіць варыць сталі! З агнём і жалезам мае справу. Таму і сябе гартуе не ў штучных нормах «паогуль» правільнага жыцця, а ў рэальных абставінах працоўнай паўсядзённасці. І гледачы вераць у такога Пецьку Хромава, ён абуджае сімпатыю да сябе, заваёўвае аўтарытэт сапраўднага чалавека нашых дзён, з якім прыемна і працаваць, і слываваць.

У рэпертуары здольнага арыста Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Я. Шыпілы з'явілася роля, якую ён выконвае на высокіх крытэрыях сапраўднага мастацтва, мастацтва паглыблення ў сутнасць складанага і пэўнага чалавечага характару.

Юрый СОХАР.

На здымку — Яўген Шыпіла ў ролі Пятра Хромава. Фота С. КОХАНА.

ІМЯ ГЭТАЙ артысткі называецца ў фінале канцэрта, калі выдучыя ўдзельнікі яго выходзяць да публікі на развітальны паклон. І калі ўжо імя названа, зала грывіць апладысентамі. Арыстка ўдачна ўсмехаецца і шмат разоў клявіецца народу, перад якім выступала, з якім была ў поўным кантакце на працягу ўсяго вечара.

Ганна Паўлаўна Рыжкова (а наша слова — пра яе) выступае

многіх-многіх беларускіх аўгараў... У верхах і гумарэсках знаходзіць патрэбныя адценні, падкрэслівае галоўнае, чытае заўжды з вялікім запалам і патхненнем.

Захапляюць творчыя адносіны чыталіцы да матэрыялу чытання. Калі твор задаваў інае арыстку, бярэ яго цалкам. Калі рэч хоць сабе і харошая, і патрэбная, але нешта ў ёй «не гучыць», адхіляе ад галоўнага. Рыжкова прымушае аўгара

## КАЛІ ЦАРУЕ ЎСМЕШКА

на эстрадзе пятнаццаць гадоў. І жанр, у якім яна працуе, — самы літаратурны: яна чыталіца. Улюбёнае амплуа — сатыра і гумар. Беларускі гумар. А таксама і беларуская лірыка. Вершы ёй патрэбны і для «абрамлення» праграмы, і для настрою, і для душы. Вершы актрыса выбірае сама, дзеля чаго перачытвае шмат зборнікаў класікі і сучасных паэтаў — ад старэйшых да самых маладых. Падбірае на пэўную тэму, з пэўнай задумай. Праікіёна гучыць са сцэны, напрыклад, старонка «памяці сэрца», дзе чытаюцца вершы геранічнага плана, лірыка вайны і змагання. Або вершы пра Беларусь. Або вершы пра каханне...

І ў жанры гумару яна царуе на сцэне! І кепска даводзіцца мяшчанам, хабарнікам, п'яніцам і іншым нашчадкам праклятай мінуўшчыны, калі за іх «бярэцца» Рыжкова!

Актрыса чытае з эстрады творы Коласа, Купалы, Крапівы, Броўкі, Панчанкі і яшчэ

зробіць для яе лепшы варыянт. Так было, напрыклад, з удалым увогуле гумарыстычным апавяданнем В. Дайліды «Пыжыкавая шапка». Пабочную лінію — аб перакупцы шапкі — яна напярсіла аўгара зняць, дзеля выразнасці асноўнай сюжэтнай лініі, і рэч, у новым выглядзе чытаецца хораша, выкаўвае шчыры смех слухачоў. Наогул, гумарэскі гэтага пісьменніка стаюцца на настроем і характарам чыталіцы, у іх яна знаходзіць сапраўдны народны гумар. Любіць чытаць творы Н. Гілевіча, асабліва «Як я стаў балельшычкам».

Калі праграму вядзе Ганна Рыжкова, у канцэрте няма «прарэхаў», а ў зале — суму. Тут праяўляецца вопыт і вялікая праца. Але Ганна Паўлаўна не перастае свярджаць, што яе поспех — гэта поспех роднага слова, нашай літаратуры. Слова дазваляе рабіць канцэрт цікавым, змястоўным, вясёлым.

Еўдакія ЛОСЬ.

УПРАДМОВЕ да кнігі кандыдата мастацтвазнаўства Тамары Дубковай «Беларуская сімфонія» народны арыст СССР Р. Шырма піша: «Агульнапрызнаны заваёвы беларускага музычнага мастацтва. Як кожны дыялектычны працэс, станаўленне сімфанічнага жанру ў беларускім музычным мастацтве адбылося ў глыбокай сувязі з грамадскім жыццём, з агульным развіццём шматнацыянальнай савецкай культуры». І далей заўважае, што Т. Дубкова ў сваім даследаванні «паслядоўна прасачыла працэс запашвання мастацкіх з'яў, якія фарміруюць пэўны мастацка-эстэтычны якасці беларускай музыкі», прааналізавала тую творы, што канцэнтруюць асноўныя тэндэнцыі развіцця сімфанічнага жанру.

Манаграфічныя барысы, сабраныя тут, даюць яскравае ўяўленне аб тым, што было зроблена ў працэсе творчых шуканняў такімі

кампазітарамі, як М. Чуркін, Р. Пукст, Я. Цімоцкі, М. Аладаў, А. Багатыроў і Л. Абелівіч.

Калі гаварыць пра самыя агульныя ўражанні ад прачытанага, то трэба спыніцца на тым, як паслядоўна разглядае аўтар кнігі «Беларуская сімфонія» складаны, часам супярэчлівы па выні-

ках, дыялектычны сувязі маладой професійнай музыкі Беларусі з пэўнымі традыцыямі музыкі іншых народаў свету і з масавымі жанрамі, з фальклорнай творчасцю. Тактоўна і тонка ацэньвае яна праявы традыцыйнага пачатку або, наадварот, наватарства ў арыгінальных сімфоніях, што выходзілі з-пад пера за-снавальнікаў гэтага жанру ў беларускай музыцы.

На нашу думку, Т. Дубкова глыбока адчула драматычную прыроду сімфанічных палотнаў. Прынамсі, у канкрэтным аналізе нават Сімфанеты М. Чуркіна гэты аспект бя-

## ПАГЛЫБЛЕННЕ

### Прыняты ў Саюз кінематаграфістаў



Лук'ячынаў Сяргей Пятровіч. Рэжысёр творчага аб'яднання «Летаніе» студыі «Беларусьфільм». Нарадзіўся ў 1945 годзе ў Смаленску. У 1974 годзе закончыў Усесаюзна дзяржаўны інстытут кінематаграфіі. На яго рахунку дакументальныя стужкі «Гульня», «Старі» (1972 г.), «Вяртаючыся да старых кварталаў» (1973 г.), «Паліванне на золата» (прыз за лепшы фільм аб міжнародным спартыўным спаборніцтве на фестывалі ў Карціна д'Амнеца (Італія), «Свет, які завецца БМ».



Міхлеуў Дамірый Міханавіч. Рэжысёр дакументальнага кіно. Нарадзіўся ў 1942 годзе ў вёсцы Новае Ільмава Чарамшанскага раёна Татарскай АССР. Спачатку вадзіў электравозы на шахце, займаўся журналістыкай і выдзеленым мастацтвам. Потым паступіў ва Усесаюзна дзяржаўны інстытут кінематаграфіі. Закончыў яго ў 1972 годзе і з таго часу працуе ў творчым аб'яднанні «Летаніе». Сярод лепшых яго фільмаў — «Птушка Ікс» (1972 г.), «Толькі адзін дзень» (1973 г.), «Касця майскія дажджы» (1974 г.).



Сухавей Святлана Іванаўна. Актрыса. Нарадзілася ў 1952 годзе ў Мазыры. Пасля заканчэння Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі (1973 г.) працуе на студыі «Беларусьфільм». Здымалася ў карцінах «Бабіна царства» (1968 г., «Масфільм»), «Сыны ідуць у бой» (1970 г., «Беларусьфільм»), «Сільвай песню, паэт» (1971 г., «Масфільм»), «Камандзір шчаслівага Шчупаца» (1974 г., «Масфільм»), «Незабытае песня» (1974 г., «Узбенефільм»).

**ГЭТА БЫЎ** не зусім звычайны канцэрт. Беларуская дзяржаўная філармонія запрасіла слухачоў на вечар інструментальных канцэртаў. Але галоўная яго асаблівасць была ў тым, што творы, з якіх складалася праграма канцэрта, прагучалі ў Мінску ўпершыню. Такім чынам, тры прэм'еры, тры першыя знаёмствы: канцэрт для скрыпкі з аркестрам І. Стравінскага, канцэрт для віяланчэлі з аркестрам А. Анегера і канцэрт для скрыпкі і віяланчэлі з аркестрам І. Брамса.

Варта заўважыць, што амаль не бывае прэм'ер, якія б далкам успрымаліся, як узор дасканалы ва ўсім увасабленні твора ў музычным ці ў тэатральным мастацтве. З цягам часу ўдакладняюцца дэталі, яшчэ глыбей асэнсоўваюцца архітэктурныя моманты — канцэпцыйныя багі інтэрпрэтацыйскага варыянта, адбываюцца бліжэйшае знаёмства з творам, у выніку якога выкрываюцца шэрагі штырых і адценні, якія і набліжаюць выкананне да задумы аўтара.

Нельга назваць скрыпачны канцэрт Стравінскага творам шырока папулярным, хаця скрыпачы, відаць, знаёмы з ім. Якое ж уражанне ад сустрэчы з гэтым творам? Перш за ўсё падумалася, што гэта сапраўднае дзеяслова менавіта Ігара Стравінскага і нікога іншага. Так, гэта ён, не падобны на другіх, своеасаблівы «уласнага колеру» Стравінскі. Дзіўная рэч! Калісьці яго музыка здавалася складанай, не зусім зразумелай. Карацей кажучы, панавалі на яе погляд і адносіны, як да паралельных квінт ці актаў у правах гармоніі. Аднак мудры час заўсёды вызначае ў сваіх аналах належнае месца сапраўдным каштоўнасцям. Тое ж адбылося і з музыкой Стравінскага.

Канцэрт для скрыпкі з аркестрам Стравінскага, бадай, не належыць да ліку яго лепшых твораў. Музыкальнае мысленне, рытмічная стыхія, інструменталістыка, а, галоўнае, характар вобразаў Стравінскага ўражваюць больш у творах з акрэсленай праграмай (оперы «Салавей».

«Маўра», балеты «Пятрушка» і «Жар-птишка»), чым у жанры музыкі чыста інструментальнай ды яшчэ з саліруючай скрыпкай. Нигледзячы на чатырохчасткавы канцэрт успрымаўся як адзінае цэлае. Нават даве арый не вызначаліся музыкой, якую варта чакаць ад частак з такой назвай. Гэта былі арый менавіта інструментальныя. Вельмі прыгожа спалучаліся ў іх флейта са скрыпкай у характары дуэціна. Запамінальны і фінал твора. У

рэат рэспубліканскага конкурсу Алег Алоўнікаў, Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР і дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Юрый Яфімаў зрабілі ўсё магчымае, каб сустрэча з творам прынёсла радасць слухачам. Багаты свет разнастайных музычных вобразаў, думак, настрою ўвогуле атрымаў належнае увасабленне. Выхаванец нашай кансерваторыі А. Алоўнікаў паказаў сябе салістам, здольным выконваць творы тэх-

ўдзельніка ансамбля. Яно так і належыць у форме канцэрта для саліруючага інструмента з аркестрам, хаця можна прыгадаць творы гэтага жанру, дзе відучая роля аддаецца партыі саліста, а аркестр выступае ў якасці акампаніятара. Музыка сучасных кампазітараў па шматлікасці, разнакалернасці інструментальных фарбаў, насычанасці гучання можна, напэўна, параўнаць са стракатым лугам. І таму, здаецца, пры выкананні інст-



жая, якое спалучэнне гукавых фарбаў! З радасцю хочацца адзначыць, што выкананне канцэрта Брамса было выдатным. Немагчыма забыць пачатак другой часткі канцэрта — шырокі, як паўнаводная рака, спеў саліста і аркестра, высакародны, вытанчаны, жыццесцярджаны фінал. Поўнае эліце паўчужыя З. Вінікава, А. Алоўнікава, Ю. Яфімава і аркестра, цудоўная музыка прынёсла сапраўдную аса-

луду. Дзівадзівоснае гэтая музыка! Не бачыш яе колеру, не дакранешся рукамі, а што яна робіць з душой чалавека! Калі музыка іншых кампазітараў хвалюе нас, дык пра Брамса хочацца сказаць, што яго музыка яшчэ і ачышчае душу. І якая асарода выканаўцам іграць яе, а нам — слухачы. Трэба было бачыць захоплены-пранікнёнага дырыжора, чыя постаць і рукі патхнёна спявалі гукамі аркестра паэтычныя гімны жыццю і прыгажосці. Юрыя Яфімава па праву можна назваць галоўным выканаўцам у гэты памятный вечар.

У. ШЭЛІХІН.

## ВЕЧАР ПРЭМ'ЕР

якасці саліста выступіў левінградскі скрыпач, лаўрэат Міжнароднага конкурсу Зіновій Вінікаў. Ён не ўпершыню іграў у Мінску і, трэба сказаць, як заўсёды паспяхова. У яго скрыпкі цёплы, вельмі прыгожы «голас». Гэта асабліва выявілася, калі З. Вінікаў у адным з канцэртаў іграў з Мінскім камерным аркестрам арыю Льва Абеліевіча. У своеасаблівым характары музыкі Стравінскага такая прыгажосць і цёплыя саліруючага інструмента былі асабліва дарэчы. Трэба спадзявацца, што пры наступных выкананнях канцэрта Стравінскага пошукі, уласцівыя першаму выкананню, ператворыцца ў акрэслены знаходкі інтэрпрэтацыі твора.

З музычнай вядомага французскага кампазітара Артура Анегера мінчане не аднойчы сустракаліся ў філарманічных канцэртах. І асабліва запамінальным было выкананне аратары «Ікана д'Арк на кастры». Яго творчасць — значная старонка ў гісторыі музычнага мастацтва дваццатага стагоддзя. Аднак далёка не простым быў творчы шлях кампазітара. Попыткам яго былі ўласцівы супярэчнасці і значны ўплыў мадэрнізму. І ўсё ж галоўнае ў яго творчасці — гэта ідэя гуманізму, імкненне звярнуцца да людзей з жывым музычным словам.

Першае знаёмства з Канцэртамі для віяланчэлі з аркестрам Анегера было вельмі прыемным. Саліст — лаў-

рэат рэспубліканскага конкурсу Алег Алоўнікаў, Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР і дырыжор, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі Юрый Яфімаў зрабілі ўсё магчымае, каб сустрэча з творам прынёсла радасць слухачам. Багаты свет разнастайных музычных вобразаў, думак, настрою ўвогуле атрымаў належнае увасабленне. Выхаванец нашай кансерваторыі А. Алоўнікаў паказаў сябе салістам, здольным выконваць творы тэх-

рументальнага канцэрта варта імкнуцца да выразнай самастойнасці сольнай і аркестравай партыі нават пры мудрагелістым іх перапляценні ў агульную плынь музыкі.

Прыемным завяршэннем вечара быў канцэрт для скрыпкі і віяланчэлі з аркестрам Іганаеса Брамса. Нигледзячы на тое, што і гэты твор прагучаў ўпершыню, музыка успрымалася, як блікая і знаёмая. І сапраўды, прастата і яснасць значны, паўнакроўныя вобразаў захаваліся заўсёды, калі мы слухаем музыку Брамса. Якая яна натуральная і бяспхатрасная, мудрая і прыго-

## НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ



Вялікую папулярнасць у гледачоў набывае драматургія Аляксандра Вампілава. Яго творы ўключаны ў рэпертуар тэатраў рэспублікі. Надзейна адбылася прэм'ера ў Масілёве — абласны драматычны тэатр паказаў спектакль «Развітанне ў чэрвені». Паставіў яго малады рэжысёр А. Рыбчыцкі. Дзякаваць зроблены на эскізах мастака В. Гароднякова.

На здымку — артысты Р. Сакалова і К. Маскавін у ролях Рэнікавых.

Фота А. ГОЛЫША.

рэца пад увагу вельмі слушна. Скажам, у кнізе гаворыцца пра ўменне кампазітара акцэнтаваць пэўныя тэматычныя хады, з якіх складаецца цікавае драматычнае развіццё эмацыянальнага настраю і вобразаў. Як і М. Чуркін, Р. Пукст таксама чэрпаў меладычнае багацце з народнапесенных крыніц.

насці адыгрываюць першасную ролю? Ад таго, якое месца надае ім кампазітар у драматычнай канцэпцыі твора, залежыць глыбіня і значнасць зместу сімфоніі. Гэта вельмі грунтоўны і сапраўды творчы пастулат даследчыка. У далейшым разгледзе Т. Дубкова і паказвае, дзе Р. Пукст ак-

разнай плыні музыкі на доказную мову логікі, якая пераконвае чытача. І не мяняючы нашай павягі да кампазітара, напрыклад, такая заўвага: элементы і эпізоды тэматычнай распрацоўкі ў Я. Цікоцкага абумоўлены заўсёды праграмай-задумай, але ў фіналах яму «...не ўдаецца вызначыць і выявіць іх музычна-драматычную ўзаемасувязь». Да пераадолення гэтага недахопу Я. Цікоцкі, «як кожны сапраўдны мастак, пастаянна імкнецца». Добра, што Т. Дубкова дае адчуць чытачу, як трансфарміраваўся арсенал выяўленчых сродкаў гэтага кампазітара, калі ён рабіў спробу ўвасобіць складаны філасофска-этычны канцэпцыі (Пятая і Шостая сімфонія). У такіх выпадках мы разам з даследчыкам далучаемся да таго новага, што арганічна ўваходзіла за ўстойлівы «почырк» вядомага мастака.

Цікава, што на старонках кнігі раскіданы вельмі дасціпныя заўвагі то канкрэтнага, то агульнага характару.

Вось Т. Дубкова гаворыць пра творчасць А. Багатырова. Яна сцвярджае, што наогул да сімфанічнага жанру кампазітары ідуць рознымі шляхамі. Бывае, што «адны

пачынаюць з яго, не без падстаў лічыць, што сімфонія дае максімальны магчымасці для раскрыцця свайго бачання навакольнай рэчаіснасці... Іншыя, — працягвае думку Т. Дубкова, — аддаюць яму перавагу як жанру высокага мастацкага абавязку». А. Багатыроў звярнуўся да сімфоніі ўжо будучы сімфаністам. Можа здацца дзіўным лічыць сімфаністам кампазітара, які не пісаў сімфоній. Але гэта сапраўды так. З такой, даволі парадаксаўнай, на першы погляд, формулы аўтар кнігі выводзіць своеасаблівасць Багатырова-сімфаніста, які і на самай справе стаў такім ужо маючы на творчым рахунку дзве оперы, кантаты, камерна-інструментальныя творы, харавую музыку... Выяўляючы спецыфіку гэтай творчай індывідуальнасці, Т. Дубкова спыняе нашу ўвагу на такой акалічнасці: «Імпульс» канфілітнасці не характэрны для сімфанізму А. Багатырова. У частковым разгортванні вобразаў таксама ж паступова і паслядоўна раскрываецца іх змест, прычым «рухавіком» развіцця з'яўляецца кантрастнасць вобразаў... Гэтае назіранне вар'іруецца пры перасярэднім разглядзе «Першай і Другой» сімфоній А. Багатырова.

Аўтарам асэнсаваны бага-

ты матэрыял. Не кажучы ўжо аб тым, што партытуры ўсіх твораў Т. Дубкова і «прачытала», і «праслухала» не адзін раз, што яна пазнаёмілася з усімі рэцэнзійнымі водгукамі на іх выкананне, ёй трэба было, скажам, «пагартаць» і народнапесенную літаратуру. У той жа сімфаністэ М. Чуркіна скарыстаны розныя фальклорныя ўзоры (дарэчы, ім жа самім і апрацаваныя рапей), і даследчык зноў і зноў прыслухоўваецца і да «Ты, ззяюла, не кукуй», і да «Ой, прада б я кудзельку», і да іншых песень у іх перапачатковым гучанні. А ў Я. Цікоцкага яна надзвычай дэлікатна ўлоўлівае ў адным з твораў... тэму скерца з Дзевятай сімфоніі Бетховена і тэму з «Застольнай» П. Касача. Назірлівасць — якасць, неабходная і для музыказнаўцы!

У заключэнне хочацца зноў звярнуцца да слоў Р. Шыры, які так вызначыў свае адносіны да кнігі: «...асабліва прывабным мне здаецца імкненне знайсці ў першую чаргу становішча, пазітыўнае незалежна ад агульнай ацэнкі таго ці іншага твора». І уражанне ад працы Т. Дубковай застаецца такое ж — становішча, пазітыўнае.

М. ЗМІТРОВІЧ.

## Ў ВОБРАЗНЫ СВЕТ

Гэта спрыяла і плённым здабыткам кампазітара, і пэўным чынам абмяжоўвала, як піша Т. Дубкова, магчымасці яго «працы» над вобразным увасабленнем задумы. Гаворачы пра Трэцюю і Чацвёртую сімфоніі гэтага аўтара, даследчык адзначае: «Тое, што... кампазітар звяртаецца да сучаснасці, не падлягае сумненню: інтанцыйныя вытокі тэматызму, якія маюць аснову ў сучаснай песеннасці, бытавой музыцы — бяспрэчны доказ гэтаму. Але якая глыбіня «бачання» сучаснасці? Якая роля ачытаўных, дзейных сіл, без чаго немагчымы працэс стварэння і якія ў нашай рэчаі-

стыўна дасягаў поспеху, а дзе яму замінала «скаванасць». Як бачым, кніга не мае нічога агульнага з панегірыкам. Яна апісвае творчасць кампазітараў у складаным, найвышэйшым жанры музыкі на высокіх патрабаваннях. Працы Т. Дубковай не ўласціва аднабаковасць. Яна не спынаецца ўзнагародзіць кагосьці лаўрамі, але і не перакрэслівае з-за пэўных пралікаў і выдаткаў тое становішча, што ўласціва творчаму шуканню наогул.

Напрыклад, падрабязна разглядаецца ў кнізе сімфанічная творчасць Я. Цікоцкага. Здабыты гэтага буйнага майстра перакладзены з воб-



### 3 УРАЖАННЯЎ СУРОВЫХ ГАДОЎ

Тэма вайны... Яна ніколі не пакідала і не пакідае мастака-графіка Аляксандра Канстанцінавіча Мельянца. Юнаком Аляксандр Мельянец пайшоў у партызаны. Ён добра ведаў дрэважытныя сцяжыні Палесся. Хадзіў на «чыгунку». У складзе групы падрыўнікоў скідаў пад адхон варожыя эшалоны, удзельнічаў у разгроме фашысцкіх гарнізонаў. А ў вольны час здольны баць малюваў партрэты сяброў па атраду, эпизоды з баявога жыцця. Яшчэ ў гады вайны многія малюнкi Мельянца з'явіліся ў газеце Лельчыцкага падпольнага райкома партыі.

Уражанні тых суровых гадоў



лялі ў аснову многіх работ мастака. Выразнай мовай графікі Аляксандр Канстанцінавіч стварыў партрэтную галерэю герояў вайны: Веры Харужай, Ціхана Бумажкова, Васіля Казлоза, легендарнага партызана дзеда Талаша і іншых. А. К. Мельянец — таксама аўтар серыі партрэтаў рускіх пісьменнікаў, пэстаў, нашых сучаснікаў.

На здымках:  
1. Мастак А. К. Мельянец.  
2. «Лі кастра». Лінаграфюра работы А. К. Мельянца.  
Фота А. РУДЧАНКІ. БЕЛТА.

### На стэндах — Міншчына

«Хлеб і порох», «Цяжкая ўборка», «Лясная быль» — гэтыя і многія іншыя работы фотаматараў прадстаўлены на выстаўцы «У нас на Міншчыне», якая адкрылася ў абласным Доме народнай творчасці.

Асобны раздзел экспазіцыі прадстаўляюць здымкі, прысвечаныя воінам і партызанам Вялікай Айчыннай вайны.

БЕЛТА.

### ВЕРНАСЦЬ ПАРТЫЗАНСКОЙ ТЭМЕ

На праходзіўшай тут выстаўцы работ мастакоў Абхазіі масквчы і госці сталіны звярнулі ўвагу на жывапісныя палотны «Беларуская навела» і «Мы разам крочылі» заслужанага мастака Грузінскай ССР Чола Уладзіміравіча Кукуладзе.

Тэма партызанскай барацьбы займае вялікае месца ў творчасці былога народнага месціўца. Калі пачалася вайна, танкавы полк, у якім служыў Чола Кукуладзе, стаў на граніцы. У баі ў раёне Шаўляя яго машыну падбілі. Раненаму танкісту ўдалося адысці ў лес. Адтуль разам з аднапалчанінам, беларусам Васілём Філімонавічам Максімавым ён прыйшоў у вёску Краснаполле, дзе жылі бацькі сябра.

Там Чола залячыў свае раны, і ў пачатку 1942 года разам з Максімавым і іншымі краснапольцамі пайшоў у партызанскі атрад, стаў разведчыкам. Таварышы па барацьбе любілі гэтага вясёлага грузіна. І данілі ў ім не толькі храбрага байца, але і таленавітага мастака. Кукуладзе малюваў іх партрэты, рабіў карыкатуры на акупаітаў.

— Цяпер я працую над да-

кументальнай карцінай, — гаворыць Чола Уладзіміравіч. — Яна адлюстроўвае падзеі падпольнага райкома КПБ у адной з вёсак Расонскага раёна, на якім кіраўніц партызанскага руху памячаюць план баявой аперацыі. Хочацца дачакацца работ у гэтым напрамку першым чым яна будзе выстаўлена ў Расонскім музеі баявой славы.

На выстаўку у Маскву Чола Уладзіміравіч прывёз эскізы гэтага палатна і фрагменты другой карціны — «Краснапольская трагедыя». Яна расказвае аб крывавай падзеі, відавочцам якой быў мастак. Немцы аграбілі і спалілі Краснаполле, а жыхароў заперлі ў хлесты, які затым падпалілі. Людзі пачалі выбігаць з палымі. Тады на іх ударылі нямецкія аўтаматы. У той страшны дзень загінула сястра яго сябра — Ніна Максімава...

— Мне прапанавана ўзначаліць работы па афармленню музея ў Расонах, — гаворыць Чола Уладзіміравіч. — Гэтую ганаровую работу я пачынаю з велізарным хваляваннем і радасцю.

Г. БАКШЭВА,  
нар. БЕЛТА.

### СЛАЎНАЙ ДАЦЕ

Да 30-годдзя Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне калектыў Барысаўскага шклозавода імя Ф. Э. Дзяржынскага асвоіў 13 новых відаў сувенірна-падарунчых вырабаў. У асноўным гэта вырабы з крышталю і са шкла, афарбаванага вокісламі рэдказначных элементаў.

Сярод сувеніраў — дэкаратыўныя вазы «Ордэн Перамогі», «Юбілейная», дэкаратыўнае блюда «Курган Славы», дэсертныя наборы «Перамога», «Слава» і інш.

Усе вырабы сучасныя па стылю, выкананы з тонкім пацупцём матэрыялу. У іх ярка адлюстраваны характар тэмы. Спецыяльна для гэтых вырабаў распрацавана арыгінальная ўпакоўка.

Плённа працавалі над новай прадукцыяй мастакі заводу — член Саюза мастакоў СССР А. І. Абрамава, П. С. Арыёмаў, У. Ф. Пракоф'еў, Т. А. Арыёмава.

Д. ШУЛЬМАН.

ЗВІНІЦЬ звапок, што абвешчае канец працоўнага дня. Людзі, сханіўшы паліто, кінуўшы рынуўшы ўсё, выбігаюць у калідор...

Так звычайна заканчваецца рабочы дзень у мастацка-канструктарскім адзеле інстытута «Белмаспрэпраект». З раніцы, прыйшоўшы дакладна ў 8.30, мастакі з сумнымі тварамі сядзяць над чыстымі лістамі вагмана, гартаюць часопісы, пешта малююць. Аддаец працую моўчкі. Ніколі не ўспых-

шоў педзе больш цікавую работу.

Чаму ж такое адбываецца? Здавалася б, работа з сувенірамі, мастацкімі вырабамі павінна проста захапляць.

Асабліва ўзрастае роля мастака сёння ў святле Пастановы ЦК КПСС «Аб народных мастацкіх промыслах». Мастакі інстытута павінны быць галоўнай рухавіцай сілай у вялікай і пачэснай справе адраджэння промыслаў у рэспубліцы. Задача іх — быць цэнтрам гэ-

Узоры ў адзеле ствараюцца, як правіла, выпадковыя, і чыста «эмпірычным» метадам.

Прыходзіць, напрыклад, пісьмо з прадпрыемства з просьбай падрыхтаваць некалькі ўзораў інкруставаных скрыначак або дапамагчы выкарыстаць адходы плексігласу ці адзначыць сувенірамі юбілей завода. Тэма, звычайна, падзенная, але ставіцца без удліку іх вырашэння ў пэўных матэрыялах і жанрах. Гэтага прадпрыемства проста не ведаюць і просяць,

ская» работа можа выклікаць у аўтара адно жаданне — хутчэй пазбавіцца ад яе.

Таму і не дзіўна, што прадпрыемства скірдаюцца, не хочучь укараніць і часам не хочучь браць такія ўзоры. У Гомелі на фабрыцы мастацкіх вырабаў нам паказалі плечыня з ласы жаночыя сумкі. Горшыя з іх былі зробленыя па ўзорах мастакоў «Белмаспрэпраекта». Слуцкая фабрыка мастацкіх вырабаў пагоў адмовілася ад «мастацкіх паслуг» інстытута. Сувенірыныя шкатулкі, інкруставаныя саломкай, прапанаваныя мастакамі, Брэсцкая і Жлобінская фабрыкі бяруць з нехвотай, бо ўзоры гэтыя проста непрыгожыя. Керамічныя рэчы, зробленыя інстытутам, неарыгінальныя па форме, грубыя па аддабленню, значна горшыя за іванецкія і мазырскія, прапанаваныя народнымі мастакамі. Гэты пералік можна прадоўжыць.

На фабрыках лічаць, што там, «у цэнтры», павінен быць высокі ўзровень творчасці, павінны працаваць высокакваліфікаваныя мастакі, у якіх можна павучыцца народным майстрам, каб глыбей авалодаць прафесійным майстэрствам, узабагаціць свае творчыя магчымасці... І правільна лічаць! Так павінна быць. Калектыў сталічных мастакоў сістэмы Міністэрства мясцовай прамысловасці, якая аб'ядноўвае тысячы народных майстроў, павінен выдаць выдатныя ўзоры. Зрэшты, і не гэта самая галоўная іх задача. Сталічныя мастакі павінны не столькі даваць ўзоры для вытворчасці, колькі, як кажуць, для напрамку, каб народныя майстры бачылі, у якім кірунку ім трэба працаваць далей. Такім метадычным і навукова-даследчым цэнтрам калектыў сталічных мастакоў яшчэ не стаў. А жыццё настойліва патрабуе стварэння такога цэнтры. Сёння ў сістэме Упраў-

лення мастацкай прамысловасці Беларусі працую вялізны армія народных майстроў. На кожнай фабрыцы ёсць таксама мастакі. І гэтыя народныя майстры, і перыферыйныя мастакі пастаўлены ў няжкія творчыя ўмовы. Яны яшчэ радзей бачаюць на выстаўках і ў музеях, мала бачаць новай літаратуры па мастацтву. На іх работах — часам адбітак «нятворчай» самадзейнасці. Некаторыя мастакі ткацкіх прадпрыемстваў проста перамадуваюць народныя дываны і запускаюць у жакардавыя машыны, і гэтым дэвальвруюць добрыя народныя ўзоры. Спрэчымі з'яўляюцца спробы фабрык стварыць «беларускую матрошку», «беларускія палех».

Вельмі рэдка праводзяцца для перыферыйных мастакоў і народных майстроў розныя семінары, курсы. Прафесійна-тэхнічная вучоба ў сістэме Міністэрства мясцовай прамысловасці пасгул не палладжана. А менавіта яна магла б даць добрыя кадры, бо сёння міністэрства вымушана шукаць майстроў і мастакоў, што скончылі вучылішчы пейкага іншага профілю. І малалым мастакам, і майстрам у працэсе работы даводзіцца самастойна перавучацца, але ніхто дакладна не ведае, у якім кірунку гэта трэба рабіць...

Неабходна сказаць, што ўагуле пытанне аб мастацкіх кадрах Міністэрства мясцовай прамысловасці сёння далёка не вырашана. Гэтае ведамства аб'ядноўвае цэлую сістэму заводаў і фабрык, якія робяць шмат рэчаў для нашага побыту: сумкі гаспадарчыя, густытніцы, уборы галаўныя, каністры, кашы, кошы для штур, дзверцы для комінаў... Сотні вазваў! Усё гэта ідзе да нас у кватэры і, трэба сказаць, не заўсёды прыгожае. Ужо не раз узнімалася ў друку пытанне аб

## НАРОДНЫ МАЙСТАР ПРОСІЦЬ ПАРАДЫ

не тут спрэчка аб мастацтве, быццам нікога не цікавіць, што там робіцца — у свеце мастацтва, што і як яны павінны рабіць самі. І ўжо задоўга да канца рабочага дня мастакі пачынаюць паглядаць на гадзіннікі.

У адзеле няма ніводнага члена Саюза мастакоў. Туды трапляюць толькі малалыя мастакі па накіраванню інстытута або вучылішча адбываць абавязковы тэрмін працы — дзятры гады...

Мастакі аддзела не ўдзельнічаюць у выстаўках, не займаюцца ўласнай творчасцю, што, безумоўна, магло б дапамагчы ў выкананні работ сэрыйнай вытворчасці. Чаму? Ды таму, што яны не маюць для гэтага ўмоў. І час ад часу пешта не вытрымлівае, і неўзабаве ягонае крэсла і стол пустае — мастак звольніўся, знай-

тых промыслаў, менавіта яны павінны адшукваць, даваць жыццё, напярэмай творчай дзейнасці шматлікім калектывам народных майстроў. Але для выканання такой задачы калектыў сталічных мастакоў зусім не гатовы. Аб адсутнасці тут творчай атмасферы мы ўжо гаварылі. Паспрабуем ускрыць і іншыя беды калектыву.

Работа мастака ў адзеле, трэба сказаць, сапраўды канцыйярская. Ён мае справу толькі з паперай, эскізам. У інстытуце няма вопытна-эксперыментальнай базы, і мастак не можа працаваць з матэрыялам. А вядома, рука, якая сама не адчула пластычнасці гліны, пругкасці залацістай саломкі, вастрыню металічнай грані, не можа стварыць добры ўзор.

Да таго ж, мастакі тут адматэстаночнікі. Сёння займаюцца керамікай, заўтра — металам, саломкай, дрэвам.

напрыклад, стварыць творы, «прысвечаныя героіцы сучаснай рэчаіснасці». І вось высокая тэма прафанаецца пры спробе перакласці яе на мову геаметрычнай саламянай інкрустацыі альбо разьбы па дрэву.

І хоць узоры даводзіцца рабіць аддзелу, не так і многа, але чамусьці выконваюцца яны заўсёды ў пажарным парадку. Тэрмінова шукаюцца малюнкi або фотаздымкі, перамалёўваюцца архітэктурныя матывы, гербы ці «віды», на рамцы пускаецца лёгкі арнаментальны шрых... І такая эмпірычная, выпадковая работа — невыпадковая ў адзеле, дзе няма задумы, не выношваецца і не вывучаецца тэма, дзе няма карпатлівага і строгага адбору матэрыялу, літаратуры, прапрацовак эскізаў, іх абмеркавання. І, зразумела, такая, з дазволу сказаць, «мастакоў-

# СТВОРАНА СТУДЫЯ...

## А ДАЛЕЙ?

У настрычніку мінула года пры Палацы культуры хімікаў у Гродна адкрылася студыя вышляенчага мастацтва. З'явіліся новы творчы калектывы, і адразу ж паўстала пытанне: а што далей?

Усе жанры самадзейнай творчасці, здавалася, раўнапраўныя і аднолькава маюць права на жыццё, на ўсёлякую падтрымку.

Але, аказваецца, гэта не так. Мы не ведаем выпадку, каб не знайшлося сродкаў для аплаты пасады кіраўніка, напрыклад, жаравога калектыву, у той жа час кіраўнікі вышляенчых студый і гуртоў вышляенчага мастацтва ўсё яшчэ працуюць на грамадскіх пачатках. Створана студыя па ініцыятыве дырэктара Палаца культуры Віктара Апанасавіча Філіпчыка і яе перашигла кіраўнік Мікалай Апанасавіч Апіён. Для заняткаў студыі адведзены два невялікія пакоі агульнай плошчай 35 квадратных метраў. У студыі займаецца каля 70 чалавек. Гэта значыць, на аднаго студыяціна прыпадае паўметра. Таму ў выкарыстоўваюцца калідор, пэвіца, з'яўляюцца зануток. Навучэнцы разбіты на дзве групы: удзіячай займаюцца—вучні 2—6-х класаў, у дарослай—вучні 8—10-х класаў, рабочая моладзь і іншыя, у тым ліку... архітэктар і нават выкладчыца бялогі, якой заняткі ў студыі дапамагаюць больш паспяхова выкладаць свой прадмет у школе.

Трыццаць дарослых. Пакуль што яны не ўмеюць правільна карыстацца алоўкам, фарбамі,

не маюць уяўлення аб перспектыве, каларыце і многім іншым. Сярод студыяцаў ёсць афарміцелі цікавай нагляднай агітацыі як галаўнога прадпрыемства, так і суседніх прадпрыемстваў горада. Усім ім патрэбны пастаянныя кансультацыі, парады мастака-прафесіянала.

Мікалай Апанасавіч уносіць у праграму заняткаў адпаведныя напраўкі, якія дапамагаюць студыяцам атрымаць самай агульнай уяўленні аб афарміцельскім мастацтве, аб распаўсюду эскізаў мастацка-афармленні канкрэтных аб'ектаў. Тут жа, на месцы, абмяркоўваюцца эскізы, выкананыя мастакамі-афарміцелямі. Наогул, работа студыі з самага пачатку набывае грамадска-нарыснае каштоўнасць і гэтага ніхто не адмаўляе. Але ці можна адзім мастак-педагог, нават такі, які добра валодае метадыкай выкладання і педагогічнымі здольнасцямі, працаваць адразу з 70 студыяцамі? Не. Неабходна размеркаваць студыяцаў на групы па 12—15 чалавек у кожнай. А для гэтага трэба запраسیць дадаткова двух выкладчыкаў і, зразумела, вырашыць пытанне аплаты іх працы. Але пакуль што і сам Мікалай Апанасавіч Апіён працуе на грамадскіх пачатках...

Неабходна знайсці дадатковую плошчу для заняткаў. Гэтыя пытанні вельмі важныя, бо пакуль яны не вырашаны, нельга адкрываць новыя студыі вышляенчага і дэкаратыўнага мастацтва. А патрэба ў іх надзвычай вялікая.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

нецікавай фурнітуры, прадметах хатняга ўжытку. Мастакі да гэтых рэчаў часам не маюць ніякага дачынення. Іх практуюць інжынеры. І таму пасяла неабходнасць паладзіць мастацкае канструаванне ўсёх такіх рэчаў, вырашаць іх на добрым прафесіянальным узроўні, у асямблях, у аднаведнасці з заданымі сучасных жылых і грамадскіх інтэр'ераў. Але гэта ўжо—іншая тэма. Мы звярнулі на яе ўвагу толькі для таго, каб паказаць, што Міністэрства мясцовай прамысловасці ўвогуле аддае мала ўвагі ролі мастака ў сваёй сістэме. Відаль, наспелд пытанне аб кваліфікацыі кіраўніцтва мастацкімі сіламі, што працуюць у сістэме Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР. Як ні дзіўна, мастакоў тут курыруе тэхнічны аддзел або аддзел лёгкай прамысловасці міністэрства. Яны зацвярджаюць планы работы, вызначаюць напрамак творчай дзейнасці мастакоў, іх заручанасць, неабходнасць тых ці іншых камандзіровак. І мастакоў не заўсёды разумеюць спецыялісты тэхнічнага профілю. Таму ў міністэрстве варта іраду-гледзець пасадку галаўнога мастака, як гэта зроблена ў некаторых прыбалтыйскіх рэспубліках.

І асаблівую ўвагу трэба удзяліць прадукцыі фабрык мастацкіх вырабаў. Сёння каля 80 працэнтаў «вала» фабрык—гэта не творчыя, а так званыя радова-тэхнічныя вырабы—звычайныя сукенкі, фартухі, бялізна і г. д. Уласна мастацкая прадукцыя займае часам дзесятыя долі працэнта. У будучым плануецца значна павялічыць ролю мастацкіх прамыслаў—вырабаў з драва, гліны, металу, саломкі, лані і г. д.

Прамысловыя магутнасці навялічылі адносна проста. Ужо сёння распавядаюцца праекты новых фабрык, закладзеныя абсталяванні. Але не трэба ні-

колі забываць, што існуе яшчэ творчы патэнцыял—мастацкі калектывы... Свой стыль, свая нікола ў мастацкіх распаўсюдах з'яўляецца не адразу. Гэта патрабуе, у прыватнасці, у сістэме фабрык мастацкіх вырабаў, вырашэння шэрагу складаных праблем. Тут не працаваць не толькі пытанні, што і як рабіць, у якой стэльнай паданні, але і не высветлены да канца, напрыклад, уземаадносны прафесіянальных мастакоў і народных майстроў. Сёння народныя майстры адчуваюць патрэбу ў пэўным кантэнтраванні сваёй творчасці. Яны і самі гэта разумеюць. І звяртаюцца за парадой да прафесіянальнага мастака, а якую парадую могуць даць тыя, чые работы часам горшыя за работы народных майстроў? Вось чаму стварэнню метадычнага мастацкага цэнтру народных прамыслаў трэба удзяліць самую пільную ўвагу. Тут патрэбна тонкае адміністрацыйнае кіраўніцтва, прыцягненне да работы людзей, якія валодаюць талентам і жаданнем працаваць у складанай галіне мастацкіх прамыслаў. І нядрэнна было б стварыць урэшце тую самую цэнтральную спецыялізаваную мастацка-канструктарскую лабараторыю, гаворка аб якой ідзе ўсё ўжо шмат гадоў. Стварэнне такой лабараторыі вымагае клопатаў аб арганізацыі эксперыментальнай базы, падборы кадры мастакоў і мастацтвазнаўцаў і г. д. Прадукцыйнасць яе залежыць зусім не ад колькасці праседжаных за сталом газіш, а ад пастаяннага творчага пошукі, ад захаплення справай. Ад развіцця такіх спецыфічных мастакоўскіх якасцей, як арыгінальнасць бачання, умелле надгледзець у гушы жыцця тое няўлоўнае, што, як кажучы, ужо насілася ў паветры. І ад умения ўвасобіць гэта няўлоўнае ў смелых арыгінальных вобразах

Віктар ГОВАР.

У нумары нашага штотыднёвіка за 7 лютага г. г. была змешчана рэцэнзія М. Дзедзікоўскага «Дзе ж возера Свіцязь?», у якой выказаліся некаторыя заўвагі адносна кнігі В. Жуцкевіча «Кароткі тапанімічны слоўнік Беларусі». Аўтар слоўніка, доктар географічных навук, прафесар БДУ ім. У. І. Леніна В. Жуцкевіч у сваім адказе рэцэнзенту растлумачае прычыны ўзнікнення некаторых недакладнасцей пры вышляенні паходжання географічных назваў. Спадзяемся, што ўзнятыя ім пытанні зацікавяць і многіх нашых чытачоў.

**ТАПАНІМІКА**, як галіна ведаў набывае за апошні час усё большае тэарэтычнае і практычнае значэнне. Шматлікія назвы рэк і азёр, гарадоў і вёсак захавалі да нашых дзён ад-

# АБ НЕКАТОРЫХ ПРЫЁМАХ ТАПАНІМІЧНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ

галоскі мінулых эпох. Таму ўжо даўно ўзнікла ідэя скарыстання тапанімікі для патрэб гісторыі, гістарычнай географіі, гісторыі мовы, этнаграфіі і іншых навук.

Але заканамернасці тапанімікі даволі складаныя і многазначныя. Адна назва з цягам часу змянілася, другая маюць іншамоўнае паходжанне, некаторыя асновы слоў згубілі сваё ранейшае значэнне. Пра іх народ складае легенды і надае ім свой сэнс. Але навуковы тапанімічны аналіз—гэта зусім не пераклад легенд. За апошнія гады працамі савецкіх і замежных спецыялістаў распаўсюданы таякі метады і прыёмы тапанімічных даследаванняў, якія дазваляюць вызначыць паходжанне назваў, іх гісторыю і трансфармацыю нават пры адсутнасці пісьмовых крыніц.

На думку рэцэнзента, у слоўніку перабольшана роля патронімічных назваў (ад уласных імёнаў ці прозвішчаў). Але з гэтым нельга пагадзіцца, бо факты застаюцца фактамі. Прыкметы патронімічных назваў апрабаваныя, важкія і дакладныя. Яны ж гэта прыкметы?

1. Непасрэдныя запісы ў гістарычных дакументах, актывых кнігах і г. д., напрыклад, пан Баркулаба ў вёсцы Баркулабава, Адам Пацей у вёсцы Пацейні і інш.
2. Сэнс самой асновы. У назвах тыпу Пятровічы ці Іванова, Паўлаўна ці Янімовічы і іншых відавочную аснову складаюць імёны.
3. Напўнасць у вёсцы адпаведнага прозвішча, напрыклад, Серага ў вёсцы Серагі, Маціо ў вёсцы Маціні і г. д.
4. Параўнанні назваў са спісамі ўласных імёнаў і прозвішчаў, сабраных з актывых кніг і іншых дакументаў Н. М. Тупікавым (1903), М. В. Бірылам (1969). Гэта адно з пацярджаных паходжання назваў Даматканавічы і Шчэпічы (прэ імя піша рэцэнзент) ад асабовых імёнаў і прозвішчаў. Тое ж трэба сказаць і аб назве Сейлачы, бо адпаведнае прозвішча зафіксавана таксама і ў пазямельных кнігах. А вось прозвішча Траскі нідзе не знойдзена.
5. Аналіз канчатковага фарманта. Так, напрыклад, фарманты прыналежнасці -оў, еў, -ова, -ва, -іна звычайна сведчаць аб сувязі назвы з нейкай

асобай, прыналежнасці гэтай асобе: чый маёнтак?—Бык-аў (дарэчы, імя Быка зафіксавана Н. М. Тупікавым); чый?—Благ-ін (імя Блага было вельмі распаўсюджана) і г. д.

6. Аналіз фармантных спалучэнняў. Сучасныя імёны Пётр, Іван і т. п. існавалі не заўсёды, а распаўсюдзіліся паступова з прыняццем хрысціянства. Раней існавалі іншыя імёны па прыкметах, занятках чалавек і г. д., напрыклад, Ждан (сын, янога чакалі, ждалі). Трацік (трэці сын), Камар (маленькі з камара) і інш. Ад іх утвараліся прозвішчы: чый сын?—Ждан-аў (прозвішча Жданаў), чые нашчадкі?—Ждановічы (прозвішча Ждановіч); чый сын?—Камар-оў і г. д. Да гэтай групы належыць шматлікія прозвішчы Воранаў, Варановіч, Волкаў, Ваўковіч і інш. У паўднёвых славян існуе нават і чацвёрты ступень нарошчвання фарман-

тэмаў: Мохар, Махароў, Махраровіч, Махаровічыч. Таму назвы паселішчаў тыпу Воранава, Камарова з'явіліся не таму, што там многа барон ці камароў, а ад асабовых імёнаў і прозвішчаў.

Кожны з пералічаных прыёмаў (прыкмет) сведчыць аб сувязі назвы з асабовымі імёнамі і прозвішчамі, але для доказу такой сувязі звычайна прымаецца не адна прыкмета, а іх спалучэнне, калі адразу некалькі прыкмет сведчаць аб адным і тым жа.

У слоўніку пераважаюць назвы вёсак. Ары з іх узніклі ўжо даўно, але многія выраслі з хутароў пасля адмены прыгоннага права. Узнікаў хутар, яго звалі проста па прозвішчы гаспадары (Пыліпа ці Пятровіч і інш.), Вакол хутары будавалі новыя хаты, расло паселішча; так узніклі назвы вёсак Прылепы, Пятровічы і г. д. Гэта агульныя рысы ўтварэння многіх патронімічных назваў, а ў сапраўднасці іх гісторыя часта была больш складанай.

Тысячы назваў зусім не звязаны з асабовымі імёнамі: не толькі Брэст ці Мінск, Гродна ці Віцебск, але і шматлікія Навазелькі, Дубравы, Бярозуйкі, Залесці, Загор'і і г. д. Многія з іх самі далі пачатак прозвішчам, утвораным з фармантамі -скі ці -ец: Залескі (в. Залессе), Зарэцкі (в. Зарэчка), Кобрынскі (г. Кобрын), Старобінец (г. п. Старобін) і г. д.

Рэцэнзент не згадвае назвы з маім тлумачэннем назвы горада Міёры. Сама гэта назва не тыповая для Беларусі і вытонула трэба шукаць за межамі Беларусі. Азначым, што сучасная назва ўтварылася з фарманта Міёры пад уплывам польскай пісьменнасці, дзе няма літары «ё», а ўжываецца спалучэнне «ю». Але сучасная форма стала ўжо беларускай літаратурнай. Дзе ж шукаць вытону назвы? На захад ад сучасных Міёраў мы знаходзім вельмі многа падобных назваў: Маёры і інш., на ўсход іх ужо няма. Таму шукаць вытону назвы трэба і на захад ад Міёры. Бліжэйшыя яе аналогі—прозвішчы і імёны Маер, Меер, Мерыс, Морыс і т. п. Асабліва часта ўжываліся такія прозвішчы ў нямецкіх каланістаў Прыбалтыкі. Блізка ад якой знаходзіцца і Міёршына. Паходжанне назвы вострава Мерыс на Усманіцкім возеры ў Латвіі зафіксавана ад імя Мо-

рыса Санксонага. У Антах Віленскай археаграфічнай камісіі (т. 8, 12, 18, 35, 38 і інш.) знаходзім на Віленшчыне і нават Міёршыне прозвішчы Маёр, Маіор, Меер, Меірыскі, Морыс і т. п. У дыялектах ніжнянямецкай мовы (на ёй гаварыла большасць нямецкіх каланістаў) многія лікі ад Морыс утварыліся ў форме Міёрыс. Адпавядае ёй і беларуская каляна множнага ліку Міёры. Канчатковае «с» у беларуска-літоўскім паграніччы звычайна адпадае, таму, напрыклад, літоўскаму фарманту -ішкіс адпавядае беларускае -ішкі.

Рэцэнзент піша, што імя горада нібыта паходзіць ад назвы Міёрскага возера і рэчкі Міёрцы, але гэта не так. Назва «Міёрскае возера» ўтварылася з дапамогай фарманта -скі, які звычайна ўжываецца ў гласных, вытворных ад другіх (напрыклад, не Мінск ад Мінскага возера, а Мінскае возера ад Мінска, не Анега ад Анежскага возера, а Анежскае возера ад Анегі і г. д.). Тое ж трэба сказаць і ў адносінах да рэчкі Міёрцы: у Міёры ад Міёрцы, а Міёрца ад Міёры, як напрыклад, не Орша ад рэчкі Оршыцы, а рэчка Оршыца ад горада Оршы і т. п. Да таго ж на старых картах рэчкі Міёрцы яшчэ няма.

Слоўнік кароткі, таму, магчыма, некаторыя артыкулы здаюцца ў ім не зусім яснымі. Каб дэталёва расказаць аб кожнай назве, спатрэбіліся б не адна, а тры такіх кнігі.

Я не пішу, як можна разумець з рэцэнзіі, аб нейкіх сувязях беларускай мовы з румынскай (гл. стар. 42 слоўніч). Назва рэчкі «Быстрыца»—славянская, а не румынская, але ў Румыніі, як вядома, ёсць значны славянскі пласт, бо на той жа тэрыторыі пражывалі некалі і славянскія народы. Паніцьце ж аб тапанімічных славях і статыграфіі даецца ў падручніках па тапаніміцы.

У назвах Узла і Узляны першая літара мае прафісальнае паходжанне, але аб гэтым раней не было вядома. Пэ беларускаму прываліся ў такіх выпадках пачатковае прататычнае «в» не пішацца («узбавіжонка», а не «вузбавіжонка», «узгоранка», а не «вузгоранка» і т. п.), хоць гэта паходжанне і не адразу адчуваецца. Таму, напрыклад, Орша, а не Ворша («о» тут збылога прыназоўніка з сэнсам «каля»).

Назва Нявежа, аб якой піша рэцэнзент, балтыйская і па арэалу, і па аснове, але сэнс асновы не знойдзены, таму аб ёй больш нічога нельга сказаць. Можа, новыя матэрыялы дапамогуць прасачыць яго гісторыю.

Але, на жаль, у кнізе не ўдалося пазбегнуць дробных тэхнічных памылак. «Дзе ж возера Свіцязь?»—так завецца артыкул, надрукаваны ў газеце ад 7 лютага г. г. На такое пытанне можна даць два прамых адказы: адно з іх (найвялічэй) знаходзіцца на поўдні ад Брэста ў Шацінскім раёне УССР каля мяжы з Брэсцкім раёнам, другое—у Навагрудскім раёне. Як відаць, апошняе і меў на ўвазе рэцэнзент. Калі збіраўся тапанімічны матэрыял і на кожную назву зводзіліся карткі, возера было ў Карэліцкім раёне. Пазней паўднёва-заходняя частка гэтага раёна з востравам Свіцязь перайшла ў склад Ізлаградскага раёна. Змены ў картцы не зробілі, там з'явілася памылка.

Вядома, што ў першым тапанімічным слоўніку не ўсё зусім канчаткова і бездакорна. Слоўнік адпавядае сучаснаму узроўню тапанімічных даследаванняў. Магчыма, што далейшыя пошукі дапамогуць нешта дакладна, але значных паправак нельга чакаць. Аб гэтым я і пішу ў прадмове да слоўніка.

В. ЖУЦКЕВІЧ,  
доктар географічных навук,  
прафесар Беларускага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.



Выстаўка работ сельскіх самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Мінскай вобласці адбылася ў залах Гандлёва-прамысловай палаты БССР. Тут экспанаваліся жываліс, разьба па дрэву, ткацтва, лясная скульптура, кераміка, мастацкая вышыўка. Больш 150 аўтараў з вёсак вобласці прадставілі на выстаўку 500 прац.

На здымку: у адной з залаў выстаўкі.

Фота І. ЮДАША, (ВЕЛТА).

У маі спадунца год з дня прыняцця Цэнтральным Камітэтам КПСС Пастановы «Аб павышэнні ролі бібліяг у камуністычным выхаванні працоўных і навукова-тэхнічным прагрэсе». Яна патрабавала ад бібліятэчных работнікаў падняць узровень работы і арганізацыю абслугоўвання насельніцтва ў адпаведнасці з задачай камуністычнага выхавання савецкага народа, якія пастаўлены XXIV з'ездам партыі.

Галоўная задача бібліятэкі, падкрэслена ў пастанове, заключаецца ў актыўнай прапагандзе палітыкі Камуністычнай партыі і Савецкай дзяржавы, у больш поўным выкарыстанні велізарных кніжных багаццяў для адукацыі і выхавання новага чалавека, паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу.

Пра тое, як выконваецца гэта пастанова ў бібліятэчнай сетцы нашай рэспублікі, — і ідзе гаворка ў артыкулах, якія мы змяшчам ніжэй.

**О**РГАНЫ культуры і бібліятэкі рэспублікі ўсямерна накіроўваюць сваю ўвагу на выкананне Пастановы ЦК КПСС «Аб павышэнні ролі бібліятэк у камуністычным выхаванні працоўных і навукова-тэхнічным прагрэсе».

На калегіі Міністэрства культуры ВССР былі зацверджаны адпаведныя меры пры-

мі, прапагандуюцца перадавы вопыт і неабходная літаратура ў дапамогу эканамічнаму ўсенавучу, арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва.

Заслужанае адабрэння вопыт работы Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна і Мазырскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна на ўкара-

саюнных бібліятэк.

На падставе вывучэння найбольш магчымасцей у арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання быў складзены план ўкаранення метаду «Кожнай кнізе — свой адрас» у практыку работы бібліятэк горада. У ім прадугледжвалася ачыстка фонду ад састарэлай літаратуры, распрацоўка спісаў для дакамлектавання адпаведных раздзелаў спецыяльнай кнігай, неабходнай для рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў прадпрыемстваў, стварэнне картатэкі на вядучыя прафесіі, работа з людзьмі, якія цікавяцца спецыяльнай і вытворчай літаратурай, прапаганда тэхнічнай кнігі.

На базе бібліятэк паселішча Пхоў, дзе гэты метаду ўжо выкарыстоўваўся, быў пра-

метаду «Кожнай кнізе — свой адрас» цяпер шырока ўкараняецца ў практыку бібліятэк вобласці і рэспублікі.

Магілёўская гарадская бібліятэка імя Я. Кувалы таксама цікава прапагандае тэхнічную літаратуру. Маючы цесныя кантакты з партыйнымі, камсамоўскімі і прафсаюзнымі арганізацыямі тых прадпрыемстваў, якія ўваходзяць у яе зону абслугоўвання, работнікі бібліятэкі вылучылі некалькі груп чытачоў (рабочыя высокакваліфікаванай працы, рабочыя нізкай кваліфікацыі і г. д.) і аказваюць ім канкрэтную дапамогу. У цэхах заводаў ёсць скрынкі попыту на літаратуру, якія дапамагаюць задавальняць запатрабаванні рабочых на тую ці іншую тэму.

Аднак няма і такіх бібліятэк, дзе працэнт выдачы вытворча-тэхнічнай літаратуры зусім нізкі. Работнікі іх не змаглі паладзіць цесных кантактаў з кіраўнікамі і спецыялістамі вытворчых участкаў, якія абслугоўваюцца бібліятэкай, не ведаюць тых задач, якія ставяць перад гэтымі вытворчымі ўчасткамі, і значыць, працуюць «бязадрасна».

Поспех у арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання насельніцтва як у горадзе, так і ў вёсцы ў значнай ступені залежыць ад правільнай арганізацыі і размяшчэння сеткі, ад каардынацыі работы дзяржаўных масавых, прафсаюзных, дзяцых і школьных бібліятэк, а таксама бібліятэк іншых сістэм і ведамстваў. Там, дзе органы культуры надалі гэтай важнай пытанню належнае значэнне, прыцягнулі да яго ўвагу савецкіх і партыйных органаў — і вынікі, канечне, зусім іншыя. Во ў полі зроку бібліятэкараў знаходзяцца ўсе населеныя пункты, мікрараёны гарадоў, прамысловыя прадпрыемствы, калгасы і саўгасы. Але не ўсюды яно яшчэ аднолькава правільна вырашана. Бывае, асобныя буйныя сельскія бібліятэкі размяшчаюцца ў малых, неперспектыўных населеных

пунктах, а дробныя — у буйных цэнтрах. Найбольш складана, як відаць, вырашаць пытанне ўпарадкавання сеткі ў гарадах. Цяпер, здаецца, гэта справа павінна паісці на лад. Згодна з Пастановай ЦК КПСС Саветам Міністраў саюнных рэспублік, міністэрствам і ведамствам дазволена пры неабходнасці прадаставіць на першых паверхах жылых дамоў памяшканні для бібліятэк за кошт адлічэнняў ад жыллёвага будаўніцтва, якія прадугледжаны для пашырэння сеткі прадпрыемстваў рознага гандлю, грамадскага харчавання і бытавога абслугоўвання насельніцтва. Вядома, на гэта патрэбен час, але ўжо і сёння можна бачыць у гэтай справе пэўныя станоўчыя зрухі. Так, напрыклад, гарадскі аддзел культуры Магілёўскага гарвыканкома дамогся планернага размяшчэння сеткі ў Магілёве, адкрыўшы шэраг бібліятэк у новых жылых раёнах горада.

Складана правесці ўпарадкаванне сеткі ў такім буйным горадзе, як Мінск. На нарматывах на сённяшні дзень і тут не хапае 10 масавых дзяржаўных бібліятэк. Так ужо склалася, што бібліятэкі скажэнтраваны ў цэнтры, а многія мікрараёны — Чыжоўка, Серабрашка 1—2, Зялёны Луг 4—5, Курасоўшчына, вуліцы Майкоўскага, Я. Коласа — Турнірнай, Крапоткіна — Горкага, Ангаракава, Харкаўскага-2, Ракаўскага паша-5 не маюць пакуль бібліятэк.

У сувязі з гэтым выканком Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных і прэзідыум Мінскага абласнога Савета прафсаюзаў прынялі ў 1973 годзе пастанову «Аб далейшым развіцці масавых бібліятэк горада Мінска і паліпшэнні іх работы». Сёе-тое ўжо зроблена ў мікрараёнах, якія не маюць бібліятэк, адкрыта 10 філіялаў, 22 пункты выдачы і 22 перасоўкі, палепшаны ўмовы работы 7-й, 9-й і 11-й дзяцых бібліятэк. Адным словам, цяпер паслугамі біблі-

## У ПЛЕННАЙ ПРАЦЫ ПОСЛЕД

емствы на гэтай пастанове, распрацаваныя ўпраўленнямі культуры аблвыканкомаў і Мінскага гарвыканкома. У кожнай вобласці прыняты дакументы «Асноўныя накіраванні развіцця бібліятэчнай справы вобласці ў дзесяціці пяцігоддзі», у якіх прадугледжаны перспектывы развіцця і далейшага ўпарадкавання кнігасеткі, росту фонду і іх выкарыстання, паліпшэння абслугоўвання чытачоў, метадычнай і навукова-даследчай работы.

Важнейшай задачай у дзейнасці бібліятэк сёння з'яўляецца прапаганда заданняў дзясяціці пяцігодкі і мабілізацыя працоўных на іх выкананне. У гэтым напрамку праводзіцца пэўная работа: умяноўваюцца сувязі з вытворчымі калектыва-

понаю прагрэсіўнага метаду прапаганды тэхнічнай кнігі. У Мазыры ён праходзіць пад дэвізам — «Кожнай кнізе — свой адрас». Бібліятэчныя работнікі вывучылі фонды кнігасховішчаў горада, іх адпаведнасць вытворчаму профілю прадпрыемстваў, тэматычныя планы камлектавання і г. д. Мазыр быў абраны базай ўкаранення вопыту таму, што сёння ён з'яўляецца другім па велічыні горадам Гомельскай вобласці, буйным прамысловым і культурным цэнтрам. У Мазыры жыве і працуе вялікая армія спецыялістаў нафтаперапрацоўчай, солездабываючай, дрэваапрацоўчай прамысловасцей, а таксама ішых галін народнай гаспадаркі і культуры. Іх абслугоўвае 3 гарадскія і 8 праф-

ведзены практыкум для бібліятэкараў Мазыра. Вынікі работы адразу выявіліся: павялічылася выдача вытворча-тэхнічнай літаратуры, вырасла яе абарачальнасць. Цяпер бібліятэкары не чакаюць, калі чытач прыйдзе за патрэбнай яму кнігай, а самі з дапамогай спецыялістаў вызначаюць «яе адрас» і накіроўваюць інфармацыю аб ёй таму, каму кніга можа быць карыснай. Такім чынам, работа на прапагандае навукова-тэхнічнай літаратуры вядзецца непасрэдна на вытворчых участках. На ўсіх буйнейшых прамысловых прадпрыемствах Мазыра бібліятэкі завялі спыты «Кніга дапамагла ў рабоце», якія дазваляюць вызначыць эфектыўнасць новага метаду.

Вялікай перамозе прысвечана



У чытальнай зале Дзяржаўнай бібліятэкі ВССР імя У. І. Леніна.

Фота Ул. КРУКА.

**У** ГІСТОРЫІ чалавечтва ёсць падзеі, якім суджана вечна жыць у памяці пакаленняў. Вялікая Айчынная вайна Савецкага Саюза супроць гітлераўскай Германіі — адна з іх. Наш народ і яго Узброеныя Сілы вынеслі на сваіх плячах асноўны цяжар барацьбы з фашызмам.

Творчы выкарыстоўваючы вопыт, набыты ў перыяд падрыхтоўкі да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, бібліятэкі Гродзенскай вобласці пераханана і даходліва нясуць словы партыі ў масы аб гераічным подзвігу нашага народа, здзейсненым на прээднім краі барацьбы з фашызмам і ў тыле, абуджаюць у чытачоў цікавасць да грамадска-палітычнай літаратуры, у якой адлюстраваны велічны шлях савецкіх людзей, пройдзены франтавымі дарогамі і партызанскімі сцежкамі.

Формы прапаганды матэрыялаў, расказваючых аб жорсткіх баях з пенавістымі ворагам, суровых выпрабаваннях, якія выпалі на долю нашага народа — самыя разнастайныя. Гэта і арганізацыя новых пакояў і куткоў баявой славы, і сустрэчы з удзельнікамі Вялікай Айчынай вайны, і правядзенне тэматычных вечароў і канферэнцый з чытачамі. Бадай, няма ніводнай бібліятэкі ў вобласці, якая не меа б кніжнай выстаўкі, прысвечанай маючаму адбыццю юбілею. Іх тэматыка — «Подзвігу жыць у вяках», «Вялікая Айчынная», «Зямля нескараная», «М імя жыцця на зямлі», «Героі і подзвігі» і інш. У фондах адкрытага доступу афармляюцца тэматычныя паліцы кніг: «Ваенныя мемуары», «Вобраз савецкага воіна ў мас-

танкай літаратуры», «Дарогамі мужнасці». Кожная выстаўка і тэматычная паліца складаецца з работ У. І. Леніна, матэрыялаў і дакументаў Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, мастацкай літаратуры. Яны пастаянна прыцягваюць увагу чытачоў і перыядычна папаўняюцца мастацкімі і дакументаль-

намі творами аб Вялікай Айчынай вайне, дакументамі, артыкуламі з часопісаў і газет. У бібліятэках Свіслацкага, Дзятлаўскага, Шчучынскага раёнаў на сустрэчы з чытачамі запрашаюцца ветэраны вайны і працы, творчая інтэлігенцыя. Многія бібліятэкі выдзелілі з фонду найбольш цікавыя кнігі, серыі «Вялікая Айчынная», «Героі і подзвігі», «Людзі легенды». У Дабравольскай, Руднянскай, Навадворскай сельскіх бібліятэках Свіслацкага раёна рэгулярна праводзяцца гучныя чытанні кніг з вышэй названых серыяў.

Нямала цікавых старонак у летапіс вайны дадаюць мемуары праслаўленых савецкіх палкаводцаў: «Успаміны і роздум» Г. К. Жукава, «Салдацкі абавязак» К. К. Ракасоўскага, «Так пачыналася вайна» І. Х. Баграмяна, «Генеральны штаб» С. М. Штэрменкі. Асаблівай па-

## ВЯЛІКАЙ ПЕРАМОЗЕ ПРЫСВЕЧАНА

Значна ўплывае на актыўнае чытанне літаратуры аб Вялікай Айчынай вайне савецкае кіно. У бібліятэках Воранаўскага, Дзятлаўскага, Слонімскага раёнаў прайшлі абмеркаванні фільмаў «Балада пра салдата», «Лёс чалавека», «А зоры тут ціхія...», «Альпійская балада» і інш.

Адкрыты прагляд з'яўляецца найбольш прыдатнай формай раскрыцця асноўнага зместу грамадска-палітычнай, мемуарнай і мастацкай літаратуры. Такія прагляды пад назвай «Подзвігу салдата пакланіся», «Бяры ў спадчыну мужнасць бацькоў» праведзены ў Навагрудскай раённай і Харасіцкай сельскай бібліятэках, Бахтанскай сельскай бібліятэцы Іўеўскага раёна.

Асабліва ўвага надаецца ваенна-патрыятычнаму выхаванню моладзі.

Усю работу з моладдзю да-

прыўзнага ўзросту Селявіцкай сельскай бібліятэка Слонімскага раёна будзе сумесна з партыйнай і камсамоўскай арганізацыямі калгаса імя Дзяржынскага. Традыцыйнымі сталі ў калгасе вечары провадаў моладзі ў Савецкую Армію. Нядоўна ў бібліятэцы прайшоў вечар «Абарона Айчыны — свяшчэнны абавязак». На ім прысутнічалі бацькі прызыўнікоў, знатныя людзі калгаса, былія франтавікі. Ад актыўна бібліятэкі будучым воінам былі ўручаны кветкі.

У Субоцкай бібліятэцы Ваўкавыскага раёна цікава прайшоў вечар з удзелам ветэранаў Вялікай Айчынай вайны А. В. Громава, І. Е. Сяргеева, С. Г. Пасакова. Яны расказалі прысутным аб франтавых таварышах, якія бяспрашна змагаліся з ворагам, аб сваім асабістым удзеле ў баявых аперацыях. Затым удзельнікі вечара паглядзелі светлавую газету «Яны абаранялі наш горад».

У бібліятэках вобласці з няменным поспехам праводзяцца канферэнцыі чытачоў і тэматычныя вечары па лепшых творах савецкіх пісьменнікаў. Слонімскай раённай бібліятэка правяла канферэнцыю чытачоў па апавесці В. Закруткіна «Маці чалавечая», а ў бібліятэках Астравецкага раёна прайшлі тэматычныя вечары па кнігах А. Калініна «Партызанская рэспубліка», А. Асіпенкі «Вогненны азімут», С. Смірнова «Брэсцкая крэпасць». Многія бібліятэкі абмеркавалі апавесці пісьменніка-земляка В. Быкава — «Абеліск», «Дажыць да світаня», «Воўчая зграя», «Сотнік».

А. УШАВА,  
намеснік дырэктара  
Гродзенскай абласной  
бібліятэкі.

так пачалі карыстацца больш чым 18 тысяч новых чытачоў.

На жаль, такая работа праведзена яшчэ не ва ўсіх гарадах рэспублікі. 1975 год павінен стаць для ўсіх гарадскіх аддзелаў культуры годам завяршэння разумнай арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання кожнага мікра-раёна горада, кожнага прадпрыемства і ўстаноў. Асабліва гэта датычыць дробных прадпрыемстваў, якія, як правіла, не маюць стацыянарных бібліятэк. Патрабуе неадкладнага вырашэння і такое пытанне, як перавод бібліятэк на больш эфектыўную сістэму абслугоўвання насельніцтва — цэнтралізаваную. ЦК КПСС сваёй пастановай даручыў Саветам Міністраў саюзных рэспублік і абласным выканкомам Саветаў дэпутатаў працоўных правесці ў 1976—1980 гадах цэнтралізацыю дзяржаўных масавых бібліятэк шляхам стварэння на базе гарадскіх і раённых адзінай сеткі бібліятэчных устаноў з агульным штатам, кніжным фондам, цэнтралізаваным камплектаваннем і апрацоўкай літаратуры. Гэта ж самае прапанавана зрабіць Міністэрствам і ведамствам ВЦСПС у падначаленых ім бібліятэках.

Перавод бібліятэк на новую сістэму прадэквантывым, што існуючыя формы бібліятэчнага абслугоўвання насельніцтва, вытворчасці і навукі адстаюць яшчэ ад тых сацыяльна-эканамічных, навукова-тэхнічных і культурных пераўтварэнняў, якія адбыліся ў жыцці краіны: рост колькасці спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй адукацыяй, пасгуповае аблічэнне ўмоў працы і быту ў гарадзе і вёсцы, узнікненне новых галін прамысловасці і новых прафесій, што спараджае неабходнасць масавай пераадукацыі кадраў.

У той жа час не ўсе бібліятэкі, асабліва сельскія, могуць забяспечыць у поўнай меры ўзрослы запатрабаванні чытачоў на спецыяльную і навуковую літаратуру. Развіццё кожнай бібліятэкі, як самастойнай установы, выклікае іх адасобленасць, імкненне пабыць новаю актуальную літаратуру без уліку фондаў бібліятэк, якія размяшчаны паблізу, а гэта прыводзіць да паралелізму, дублявання ў камплектаванні, перацяжкіх выкарыстання сродкаў і іншых выдаткаў.

Цяпер гатовы да пераходу і ў бліжэйшы час пярэдуць на новую сістэму абслугоўвання Барысаў і Карэліцкі раён. Актыўная работа вядзецца ў Мінску, Брэсце, Маладзечне, Мазыры, Барысаўскім і Шклоўскім раёнах, у некаторых іншых гарадах і раёнах.

Асаблівай увагі патрабуе арганізацыя бібліятэчнага абслугоўвання падрастаючага пакалення. У рэспубліцы складзена дакладная сістэма абслугоўвання дзяцей: у кожным гарадзе, раённым цэнтры створаны дзіцячыя бібліятэкі, у школах — школьныя. Перад імі стаіць задача — прыцягнуць да чытання кожнага вучня. На сённяшні дзень бібліятэкамі карыстаецца 96,4 працэнта вучняў. 3,6 працэнта — не дужа значная лічба, аднак за ёй — дзесяткі, сотні дзяцей, і таму супакойвацца нельга.

Мы не маем права вандаць па-за ўвагай бібліятэк ніводнага школьніка, таму што асноўнай нашай задачай з'яўляецца ўсебаковае, гарманічнае развіццё кожнай чалавечай асобы, а фарміраванне яе пачынаецца менавіта са школы.

Больш увагі трэба аддаваць і абслугоўванню юных і маладых чытачоў. Пастанова калегіі Міністэрства культуры БССР «Аб арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання

юнацтва ў Светлагорску» абавязвае бібліятэкі і органы культуры мець у кожным гарадзе, раёне адзіныя кардынаваныя планы бібліятэчнага абслугоўвання юнацтва, уключышы ў яго як дзяржаўныя масавыя, так і прафсаюзныя, школьныя бібліятэкі, бібліятэкі сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў і ГПТВ.

Сярод важных праблем, без вырашэння якіх не будзе спраўнай бібліятэка, — праблема камплектавання кніжных фондаў. Не выпадкова гэтаму пытанню ў Пастанове ЦК КПСС аддадзена пільна ўвага. Міністэрствам культуры БССР і Дзяржаўным камітэтам па справах выдавецтваў, паліграфіі і кнізнага гандлю рэспублікі за апошнія гады сёе-тое зроблена ў гэтым кірунку. Так, на калегіі Міністэрства культуры БССР было заслухана пытанне «Аб мерах па паліпашэнню камплектавання кніжных фондаў масавых бібліятэк». Праверка, якая адбылася ў Мінскай вобласці, паказала, што работа бібліятэк па стварэнню неабходных фондаў значна палепшылася.

Поспех у рабоце па выкананню Пастановы ЦК КПСС у многім будзе залежаць і ад

падбору кадраў. Сёння ў рэспубліцы працуе 7642 бібліятэчныя работнікі. З іх 18 працэнтаў — з вышэйшай адукацыяй. Спецыяльную бібліятэчную адукацыю маюць 50 працэнтаў работнікаў.

Штогод атрад бібліятэкараў рэспублікі папаўняецца маладымі спецыялістамі — выхаванцамі бібліятэчнага факультэта Мінскага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага і бібліятэчнага тэхнікума ў Магілёве. Бібліятэчныя работнікі праходзяць перападрыхтоўку ў Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры і на абласных курсах, для іх сістэматычна праводзяцца штоквартальныя семінары.

Бібліятэкары павінны пільна, што яны — ідэалагічныя работнікі, якія ўдзельнічаюць у вырашэнні задач камуністычнага выхавання працоўных, павышэння іх ідэяльнай перакананасці, пашырэння кругагляду і вытворча-тэхнічных ведаў. Таму яны павінны добра ведаць сваю справу, дабівацца таго, каб прапаганда кнігі паслабая, наставальны характар, пазбаўлена ў сваёй рабоце шаблону і фармалізму, настайна шукаць новыя формы і метады работы, быць пачынаюць актыўнымі.

**І. САНКОВА,**  
начальнік бібліятэчнай  
інспекцыі Міністэрства  
культуры БССР.

## РАДКІ З ПІСЕМ

У Гомелі, па вуліцы Барышніна, 1 адбылася новая дзіцячая бібліятэка. Зараз юных гамельчан абслугоўваюць пяць гарадскіх і адна абласная дзіцячыя бібліятэкі, кніжны фонд якіх складае звыш 300 тысяч тэм.

**А. ЖЫЖНЕУСКИ.**

Вялікую цікавасць у чытачоў іл маладзёвай раённай бібліятэкі выклікае раздзел «Усенародны партызанскі рух», які прысвечаны Перэмозе савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. У ім чытач знайдзе ўспаміны байцоў і камандараў партызанскіх атрадаў, брыгад і злучэнняў.

**М. СІДАРЭНКА.**

Кармянская раённая бібліятэка адзначыла сваё 30-годдзе. Сёння ў яе фондзе — 37 тысяч тэм кніг і часопісаў. Штогод больш як тры тысячы чытачоў карыстаюцца яе паслугамі.

**В. САЦУКЕВІЧ.**

У Маркаўскай сельскай бібліятэцы Маладзечанскага раёна ў апошні час праведзены цікавыя канферэнцыі, прысвечаныя творчасці М. Лермантава, Я. Коласа, Я. Купалы, І. Мележа, А. Твардускіна. Зараз бібліятэка рыхтуе літаратурныя вечары да 30-годдзя Перамогі на тэрах В. Быкава, С. Смірнова, К. Сіманавіча.

**В. БАБЕЙ.**

У Вялікай раённай бібліятэцы аформлены адкрытыя тэматычныя паліцы: «Літаратура вядзенага пакалення», «Лірызм і эпіка», «Гэтых дзён не змоўне слава», «Партызанскі спявак». Вялікім пошукам карыстаецца літаратура аб Вялікай Айчыннай вайне.

**С. ФРЭНКЛАХ.**



Вялікую дапамогу навучэнцам Навагрудскага сельгастэхнікума, які за гады свайго існавання падрыхтаваў больш як 4 тысячы спецыялістаў калгаснай і саўгаснай вытворчасці, у авалодванні неабходных ведаў аказвае бібліятэка. У ёй налічваецца звыш 50 тысяч вучэбных кніг і падручнікаў. Загадчыца тэхнікумскай бібліятэкі Надзея Мансімаўна Гурпенка, якую вы бачыце на гэтым здымку, заўсёды дапамагае сваім чытачам выбраць патрэбную літаратуру, параіць, дзе можна знайсці адказы на самыя розныя пытанні.

Фота Р. АЛЫМОВА.

## Рэпартаж вядзе пісьменнік

**У ВЕСЦЫ** Ржаўка — цэнтры калгаса «Савецкая Беларусь» Слаўгарадскага раёна — аддалек вабін да сябе прыгожы мураваны дом. На яго фасадзе — сціплая дошка: «Ржаўская сельская бібліятэка будавана ў 1967 годзе па ініцыятыве ўраджэнца вёскі Ржаўка генерал-маёра ў адстаўцы Якава Іванавіча Драічэўскага і яго жонкі Зінаіды Васільеўны з укладам іх асабістых зберажэнняў на будаўніцтва і набыццё кніжнага фонду».

Цяга да кнігі спадарожнічала Якаву Іванавічу ўсё жыццё. Яшчэ калі быў ён хлапчуком, найлепшым бацькавым гасцінцам пасля ірмашу была яму кніжка. Вечарам, пры лучыне, Яша чытаў бацькам і дзеду пра старога казака Тараса Бульбу і яго сыноў...

Кніга вывела на прасторы жыцця. Хаця і бедна жылося ў сляйскай хаце, бацька паслухаўся добрых людзей і адвёз здольнага хлапчука ў Слаўгарад, уладкаваў у пачатковую школу.

З таго часу мінула больш як шэсць дзесяткаў гадоў. Але дзе б ні быў, дзе б ні жыў, не забываў Якаў Іванавіч родную вёску, зямлю, якая ўгадала яго. Сціскаў сэрца боль, калі пад фашысцкім ботам пакутаваў родны край. Радаваўся разам з землякамі, калі гвалі ворага з роднае зямлі. Летам 1944 год

да, калі кіпеў «Бабруйскі кацёл», начальнік палітаддзела 6-й паветранай арміі Драіччук якраз над знаёмымі з дзіцтва палеткамі ляцеў на захад і не пазнаваў іх. Заходзілася тугою, перапаўнялася гневаем сэрца генерала.

Прайшлі гады ліхалецця. На месцы папалішчаў сёння — прыгажэйшыя вёскі і гарады. Маладое пакаленне толькі з кніжкай ды кіно, са слоў ветэранаў ведае пра вайну. А ветэраны старэюць, бяруць сваё палёжкі гады. Пасля хваробы выйшаў у адстаўку і генерал-маёр

Якаў Іванавіч параіўся са сваёй Зінаідай Васільеўнай і адправіў ліст у Слаўгарадскі райком партыі.

«...З таго часу, — пісаў, — як выйшаў у адстаўку, мяне трывожыць адно: што ўсё-такі я магу, каб і пры гэтым стане здароўя аказаць пасильную дапамогу нашай партыі і народу ў будаўніцтве камунізму? Якую карысць яшчэ здольны прынесці Радзіме сваёй? Адаказ на гэтае пытанне, па-мойму, я знай-

ца, не лічылася з цяжкасцямі, ездзіла па маскоўскіх кнігарнях, выбірала самае цікавае. Якаў Іванавіч даставаў рэдкія кнігі ў сяброў, знаёмых, паклапаціўся аб аўтографіях. Неўзабаве цеснае памішканне ўжо не магло змясціць усяго набытага.

І тады Якаў Іванавіч зноў звярнуўся ў райком партыі — аб неабходнасці будаваць бібліятэку. Маладыя спецыялісты Маскоўскага інстытута гаручых выкапіяў адгукнулі-

## ПАДАРУНАК ЗЕМЛЯКАМ

Драіччук, пасяліўся ў Падмаскоўі.

Але ні ўзрост, ні хвароба не аслаблялі сувязі з роднымі мясцінамі. Нельга было прыхаць — пісаў пісьмы, атрымліваў з вёскі вестачкі. Усё добра, паведамляла з Ржаўкі моладзь, але пакуль што хата-чыталня ў нас беднаватая, за патрэбнай кнігай мусім ехаць у Слаўгарад або нават Магілёў. Канечне, будучы і ў нас добрыя бібліятэка і клуб, але пазней, зараз, кажа наш калгасны старшыня, галоўнае — развіццё жывёлагадоўлі, выскоя ўраджаі.

ноў правільны. Я рашыў за кошт сваіх зберажэнняў і з дапамогай партыйных і грамадскіх арганізацый стварыць у маёй роднай вёсцы Ржаўка сельскую бібліятэку...»

На агульным сходзе калгаснікі дамовіліся часова размясціць бібліятэку ў адным доме з аддзяленнем сувязі, а выканком сельскага Савета і праўленне калгаса перайшлі ў суседняе памішканне. Калгаснікі юнакі габлявалі дошкі, рабілі паліцы. А з Масквы ўжо ішлі кантэйнеры з кнігамі. Зінаіда Васільеўна, былая настаўні-

ца на яго просьбу: па грамадскіх асновах зрабілі пудоўны праект.

І вось у 1967 годзе, якраз напярэдадні 50-годдзя Вялікага Кастрычніка, бібліятэка расчыніла дзверы. Прасторныя светлыя залы запоўнілі калгаснікі і госці, сярод якіх былі шчаслівыя Якаў Іванавіч і Зінаіда Васільеўна Драіччуі.

— Сёння наш кніжны фонд налічвае 27 тысяч экзэмпляраў, — расказвае загадчыца Ржаўскай сельскай бібліятэкі Лідзія Лазоўская, Якаў Іванавіч і дзед прысылае рэдкія, цікавыя кнігі. Ад

яго атрымалі кнігі з аўтографамі Клімента Яфрэмавіча Варашылава і Анастаса Іванавіча Мікаяна, многіх маршалаў і генералаў, касманаўта Юрыя Гагарына, вядомых пісьменнікаў. З аўтографамі цяпер у нас больш як паўтары тысячы кніг.

Да позняга вечара сведца агі сельскай бібліятэкі. Хто выбірае кнігу, каб узяць яе дадому, хто ў чыталняй зале праглядае падручнікі часопісаў, хто рыхтуецца да экзаменацыйнай сесіі... Тут праводзяцца цікавыя вечары і канферэнцыі, калектыўныя абмеркаванні лепшых твораў. На сустрэчы з калгаснымі кнігалюбамі прыязджаюць пісьменнікі і мастакі з Мінска і Магілёва. Сяргей Грахоўскі пакінуў бібліятэцы кнігу «Мы раскажам пра Мінск» з добрымі пажаданнямі чытачам: «...Хочацца, каб кожны з вас быў такім адданым сынам нашай Радзімы, як ваш слаўны земляк Якаў Іванавіч Драіччук, каб кожны з такою ж любоўю, шчодрасцю адыдаваў усяго сабе савецкім людзям. Гэта самае валае шчасце».

**Іван АНОШКІН.**



Ю. Гагарин і Р. Дзенісенка.

ПРОЗВИЩА, яке тільки шіто назваў Левітан на радыё, было вельмі знамае. Дзе ён чуў яго? Можна, у Курску, калі быў начальнікам мясцовага аэраклуба? Ці ў Саратаве? Трэба будзе дома паглядзець у сваіх шчытках і бланкетах...

ху пажартаваў, трохі расказаў пра самалёты, даў першы ўрок «тэорыі» авіяцыі. Але разлічы вельмі дакладна: гэта былі гады вялікіх пералётаў, вялікіх подзвігаў савецкіх лётчыкаў. Увесь свет сачыў за выратаваннем чалоскінцаў, за палётам экіпажа Чкалава ў Амерыку, за новымі рэкордамі авіятараў. Прафесія лётчыка была для хлопчужоў трыццаціх гадоў самай рамантычнай. На гэтым, напэўна, і пабудавану тады свой разлік начальніка аэраклуба. Адным словам, яго прыход у школу быў для

шкоду гораду нанеслі. Ды якую! Такім і застаўся ў памяці Дунай — пустым. Праўда, у той час было не да «турыстычных» уражанняў, трэба было наступаць.

Дунай — не першая рака, праз якую пераносіў у баі ваеннага лётчыка Дзенісенку на сваіх крылах спрытны «Ілюшын». Першым быў Дняпро. Тут, пад Кіевам, у складзе 1-га Украінскага фронту 3 лістапада 1943 года прыняў Рыгор Кірылавіч першы бой. Дакладней, першыя баі, бо вылет ішоў за вылетам. У кожным з іх штосьці было першым: першая сустрэча з ворагам адзінаццаці, першая паветраная дуэль, першы збиты праціўнік. Далей былі баі Корсунь-Шаўчэнкаўскай бітвы, Львоўскай аперацыі, баі на Сандамірскім плацдарме, у Румыніі, Венгрыі, Аўстрыі. Загінулі Герой Савецкага Саюза Фёдар Жулаў, Васіль Гамаюн — аднапалчане Дзенісенкі, загінуў яго першы камандзір палка Пётр Дылько. Тады, на пачатку 1944 года, з'явіўся на самалёце Рыгора Кірылавіча надпіс «Адпомсцім

та ішоў на пасадку, каб раікам падыць іх у

ТРЭЦІ ПАЛЕТ

А з гэтым хлопцам лятаць прыемна. У Гагарына можна прыкмеціць пэўную схільнасць да свайго ўласнага почырку. Гэта добра, значыць, думае ў палёце. У чыёй гэта ён групе? Ага, Марціянава. Ну, у Дзмітрыя Паўлавіча ёсць чаму навучыцца.

Як траніў Юрый у наш аэраклуб? Ён жа вучыўся ў індустрыяльным тэхнікуме. Успомніў!

Восенню 1954 года начальнік Саратаўскага аэраклуба выступаў перад навучэнцамі індустрыяльнага тэхнікума. Расказаў пра авіяцыю, пра авіяцыйны спорт, пералічыў прозвішчы чэмпіёнаў. А закончыў сваё выступленне тым, што запрасіў слухачоў паспрабаваць свае сілы ў аэраклубе... Прышло некалькі чалавек.

Гагарын быў сярод курсантаў адным са старэйных. Ён ужо зведлаў, як кажуць, цану хлеба, быў зусім самастойным чалавекам. Таму і выбралі яго старшым тэарэтыч-

спрачаліся на самыя розныя тэмы. Мясцовыя фатографы рабілі ў тым дні шмат здымкаў (яны сталі цяпер сапраўднымі рэліквіямі, бо на іх—Гагарын). Аматары разбылі на дрэва ішоў раз сядзелі цэлы вечар над сваймі бярвенцамі, хтосьці маляваў, хтосьці вешта пісаў. Своеасобліва «калекцыя» такіх самаробак павялічвалася. Аднойчы Гагарын прынёс начальніку аэраклуба падарунак — тры самалёты, адлітая з металу. Зроблены яны былі намайстэрску—дакладная копія крылатых машын. Два з іх і сёння захоўваюцца ў Дзенісенкі.

Напэўна, ён быў бы індустрыяльным майстрам. Цікава, што будзе маістэрствам змяняць прафесію ці імкненне падняцца ў неба? Гагарын выбраў дарогу ў неба, дарогу зорную. Але ў тым дні гэтага іхто не ведаў. Дзенісенка зрабіў свайму вучню некалькі заўваг, выправіў яго памылкі. Каб не паўтарыліся яны, калі пачнецца

ПЯТЫ ПАЛЕТ

Быў ён самым складным, самым адказным палётам. Бо пасля яго Гагарын падняўся ў неба ўжо сам.

Потым у вучыльніцы Гагарын асвоіў баявыя самалёты, асвоіў касмічную тэхніку. І ўнёсў у календар славутых дат новую гістарычную лічбу — 12 красавіка 1961 года.

18 мая 1963 года ў Маскве адбывалася традыцыйная сустрэча былых воінаў каманіскага корпуса. Адразу з вакала Рыгор Кірылавіч, які таксама прыехаў на гэтую сустрэчу, назваў Каманіну. Занятаў амаль без надзеі:

— Як сустрэцца з Гагаарыным?

— І рантам пачуў у адказ: — Спінхайсе! У 12 годзі Юра будзе ў мяне.

Здавалася, што такі едзе вельмі муродна. Але хутка ён ужо сядзеў перад Мікалаем Пятровічам, і яны ўспаміналі баявыя сяброў.

Нарэшце расчыніліся дзверы. І ў кабінет увайшоў Гагарын. Ён падыйшоў да Рыгора Кірылавіча, і яны моцна абціліся. Каманін устаў, выйшаў, потым вярнуўся і сказаў:

— Схадзіце ў рэдакцыю часопіса «Авіяцыя і касманатўтыка», там ужо чакаюць. Сфатаграфуйцеся на памяць.

Так быў зроблены гэты здымак. Там, у рэдакцыі, Гагарын назнаміў свайго настаўніка з касманатўтам-2—Германам Цітовым.

Потым Рыгор Дзенісенка не раз сустракаўся са свайм вучнем, з іншымі касманатўтамі, не раз бываў у Зорным гарадку. Пра гэтыя сустрэчы нагадваюць дзесяткі фотаздымкаў у яго гомельскай кватэры. У кожнага з іх свая гісторыя. Вось здымак Гагарына і Фідэлія Кастра, надрукаваны ў часопісе «Советскі Союз». У час апошняй сустрэчы Юрыя Аляксеевіча з Дзенісенкам, Гагарын узяў гэты часопіс і расказаў на фатаграфіі. Вось здымак, зроблены пад час сустрэчы аднапалчанца, якая адбылася ў Зорным. А вось гэты гагарынскі партрэт можна было ўбачыць на кожным доме, у кожным акне Зорнага ў трагічны дзень, калі чалавечтва развіталася са свайм першым касманатўтам.

Сустрэўся чалавеку ў жыцці цікавы, добры чалавек. Сустрэўся аднойчы і пазаўсёды. Аднойчы увайшлі ў жыццё Дзенісенкі Каманін, Дылько, Гагарын. Так было і з Гагарыным: яго характар фарміраваў сустрэчы з Каралёвым, Каманіным, з настаўнікамі і сябрамі. Быў сярод іх і наш зямляк, Герой Савецкага Саюза Рыгор Кірылавіч Дзенісенка. Толькі пяць разоў падняўся яны разам у неба. Але для аднаго гэта былі пяць палётаў з добным, разумным настаўнікам. Для другога — сталі потым пяццю палётамі з Гагарыным.

Барыс ГЕРСТАН.

Гомель.

Пяць палётаў з Юрыем Гагарыным

пая і вясёлай ўсмешка, спакойны позірк. Так, ён ведае гэтага чалавека! Вось ён, стары сшытак-дзёнік, які вёў Рыгор Кірылавіч Дзенісенка, калі быў начальнікам Саратаўскага аэраклуба ў 1955 годзе. Акуратныя графы палётнае заданне, яго выкананне, заўвагі і вядома, прозвішчы курсантаў: Сакалоў, Гундараў, Гагарын...

У 18 годзі 12 красавіка 1961 года Гомельскае тэлебачанне арганізавала пазнавальную перадачу. Герой Савецкага Саюза, падпалкоўнік авіяцыі Рыгор Дзенісенка расказаў пра свайго выхаванца, першага касманаўта Юрыя Аляксеевіча Гагарына. У гэтым расказе не было надрабязных дэталей: для яго Гагарын быў проста адным з курсантаў аэраклуба, а іх прайшло «праз рукі» Дзенісенкі не адзінаццаць, і толькі потым у памяці усплылі амаль кожная сустрэча, кожная размова з Юрыем Аляксеевічам. І, напэўна, прыгадаліся тая пяць палётаў, якія ён зрабіў з Гагарыным, перш чым выпусціць яго ў самастойны палёт.

Гэта быў яго службовы абавязак: апошнія пяць палётаў перад тым, як даручыць курсанту самому падняцца ў неба, начальнік аэраклуба павінен быў правесці з ім асобна. За пяць палётаў трэба было прыняць нялёгкае рашэнне: ці даць гэтаму маладому чалавеку крылы, ці не будзе гэта памылкай? Неба памылка не даруе...

ПЕРШЫ ПАЛЕТ

Гагарын падняў машыну добра, амаль без памылак. Мільганулі над крыламі аэрадромныя пабудовы, палатачны лагер, бела-зялёны бярозавы лес. Пейзаж знаёмы — усе клубныя аэрадромы нечым падобныя.

Прыкладна такім быў і аэрадром, з якога ўпершыню падняўся ў паветра і ён сам. Рыгор Дзенісенка. Увесь жыццёвы вопыт склаўся тады з аднаго радка ў біяграфіі: «Выпускнік Славінскай сярэдняй школы Харкаўскай вобласці». Калі вучыўся ў дзесяцім, прайшоў у школу начальнік мясцовага аэраклуба. Быў там бы і не агітаваў — так, кры-

некастрых хлопцаў пачаткам дарогі ў неба. Адразу, у той жа дзень, запоўнілі Рыгор Дзенісенка і пяць яго сяброў дакументы для наступлення ў лётнае вучылішча.

Будучых лётчыкаў сустрэла ў вучылішчы песня «Если завтра война, если завтра в поход... У дні выпуску над плошчай гучала: «...идет война народная, священная война». І было гэта ўжо не на Украіне, а за Уралам, куды пераехала вучылішча.

Яны ўсе імкнуліся на фронт і прынялі бой на павых, самых сучасных для тых гадоў машынах — штурмавіках «ІЛ-2». Ваенная спецыяльнасць іх так і называлася «штурмавікі». Яны вельмі ганарыліся гэтым. Штурмаваць — значыць, заўсёды быць у атацы!

«ІЛ-2» здаваўся тады вяршыняй авіяцыйнай тэхнікі. А сёння... Сёння, напэўна, нават вось гэты хлопек, Гагарын, што сядзіць за штурвалам іх «спаркі» і робіць, па сутнасці, першы свае «паветраныя» кіламетры, лёгка разабраўся б у ім. Дарэчы, хлопек, відаць, здольны: машыну вядзе ўпэўнена, заданне выканаў выдатна. Час ісці на пасадку: няхай адпачне. Тады заўтра лягчэй будзе, —заўтра ў нас па плане

ДРУГІ ПАЛЕТ

Засталася дзесяці, злева срэбна-блакітная стужка Волгі. Гагарын зрабіў разварот, яшчэ адзінаццаць. Машына слухалася яго вельмі добра, адчувалася, што вядзе яе ўпэўненая рука.

Дзіўнае пачуццё агортвае, калі бачыш з вышні вярхоўную раку. Стаіш на беразе — шыршыня неаглядная, зверху — стужка, як у дачушкі ў коскак. Прыгадалася Рыгору Кірылавічу іншая рака... Тады не блакітам уразіў лётчыка Дунай, не сваёй прыгажосцю, не цудоўнымі забудовамі на яго берагах: злева — Буда, справа — Пешт. Уразіў Дунай тым, што не было на рацэ ніводнага моста. Ні славутых старых, ні нават звычайных, ні тоніага. Гітлераўцы і харцісты спадзяваліся, што Дунай дапаможа ім спыніць саветскія войскі. Спінхайсе не спыніў, а

за Дылько!» Так і пралятаў з ім да Дня Перамогі, 147 баявых вылетаў зрабіў. Пад Пракуравам, дзе ў адным з баёў фашысцкі снарад трапіў у левую плоскасць самалёта Дзенісенкі, машына пачала падаць. Што тады паказала выйсце, дзякка нават адказаць адразу: магчыма, вопыт, магчыма, разлік, магчыма, інстынкт. У кожнага з лётчыкаў іх палка былі складаныя выпадкі. Полк быў сапраўды баявым, у ім за гады вайны 12 чалавек атрымалі званне Героя Савецкага Саюза. У верасні 1944 года за ўдзел у Корсунь-Шаўчэнкаўскай аперацыі гэта высокае званне было прысвоена і Рыгору Кірылавічу Дзенісенку.

Пра што думалася ў тая дні? Напэўна, пра тое, што пашанцавала яму ваяваць побач з класнымі лётчыкамі, сапраўднымі асамі. А галоўнае, пашанцавала ў тым, што камандзірам корпуса, у склад якога ўваходзіў полк, быў Мікалай Пятровіч Каманін. Той самы легендарны Каманін, на якога так хацелі быць падобным дзесяцікласнік Рыгор Дзенісенка. Гэтае жаданне, калі гаварыць шчыра, і прывяло яго ў аэраклуб. У корпусе Каманіна было 76 Герояў Савецкага Саюза. Дарэчы, тут служыў і сын Мікалая Пятровіча — Аркадзь — самы малады лётчык у гісторыі ваеннай авіяцыі. У 15 гадоў ён сеў за штурвал ваеннага самалёта, у 16 — меў 3 баявыя ўзнагароды. Служыў тут і Георгій Берагавы — будучы касманаўт. У кожным са сваіх падначаленых Каманін выхоўваў адвага і ўменне правільна ацэньваць абставіны. Гэтыя рысы засталіся ў кожным з каманінцаў на ўсё жыццё.

Пасля вайны, калі Каманін перайшоў працаваць у ДТСААФ, ён «пераманіў» да сябе некалькі «сваіх». Сярод іх — Дзенісенку. Зноў Каманін вучыў іх. А цяпер... Цяпер Дзенісенка рыхтаваў юнага Гагарына — аднаго з тых, хто прайшоў потым у атрад касманаўтаў, з якім працаваў Каманін. Пакуль што, вядома, пра гэта не ведалі Дзенісенка, ні Гагарын. Іх самалёт кру-

най групы. І не памыліліся! Да абавязкаў сваіх ставіўся Юрый сур'ёзна, выконваў іх сумленна. Сам здаў тэорыю на выдатна, іншыя прымушаў падцягнуцца. Дзенісенка выдаў загад, у якім аб'яўлялася курсанту Гагарыну падзяка. Другі раз прозвішча Гагарына з'явілася ў загадзе аб допуску яго да палётаў. Гэта было летам, калі аэраклуб выехаў у свой летні лагер. Перад ад'ездам Юрый увайшоў у кабінет начальніка аэраклуба.

— Рыгор Кірылавіч, дазвольце мне вехаць у лагер крыху пазней.

— У чым справа?

— У тэхнікуме экзамены. А ў нашага курса — абарона дыплама.

Там, у лагеры—самыя напружаныя трэніроўкі, такія неабходныя перад самастойнымі палётамі. Але хто ведае, што для гэтага хлопца больш важна — «зямная» прафесія ці «нябесная» мара. Ды і верылася, што гэты юнак зможа дагнаць, нездарма ж выбраў яго сакратаром камсамольскага бюро.

— Ну, вось што, Гагарын. Зробім так. Прынесеш дыплом з адзнакай — дапусцім да палётаў!

Праз некалькі дзён Юрый паклаў на стол начальніка маленькую сінюю кніжачку. Чырвонымі літарамі ў ёй было напісана «З адзнакай». Так і з'явіўся пэтым асобным загад аб допуску курсанта Гагарына да палётаў.

Час у лагеры ляцеў хутка. Тэарэтычная падрыхтоўка, трэнаж на зямлі. І вось разам з Дзенісенкам рыхтуецца Гагарын у

ЧАЦВЕРТЫ ПАЛЕТ

Пасля гэтага палёту Дзенісенка зрабіў Юрыю некалькі заўваг. Сёння свет ведае Гагарына, як першакласнага лётчыка і касманаўта. Тады лётчык толькі нараджаўся. Здольнасці ў яго былі выключныя. Дзёныч, здольнасці не толькі «лётныя». У той час Дзенісенка разам з сям'ёй жыў каля аэрадромна. Там жылі і іншагароднія курсанты, у тым ліку і Юрый. Вечарамі часта збіраліся ў Рыгора Кірылавіча, слухалі яго ўспаміны аб вайне, гутарылі,



Уладзімір РАЙСЕЛ

Заслужаны мастак Славакіі паэт Уладзімір Райсел нарадзіўся 19 студзеня 1919 года. Аўтар шматлікіх паэтычных зборнікаў, працуе галоўным рэдактарам часопіса «Словенскія погляды». У мінулым годзе як удзельнік нарады рэдактараў літаратурных газет сацыялістычных краін наведаў Мінск.

Вершы для падборкі ўзяты з кнігі «Вочы і бярозы», удастоенай Дзяржаўнай прэміі Славацкай Сацыялістычнай рэспублікі за 1973 год.

АРЛЫ

Чым бы ты была, мая краіна, без іх, востравоўкіх? Чым бы ты сустрэла свайго сына З дарог далёкіх? Чым бы ты была, мая Айчына, — зямля бацькоў, зямля дзядоў, адзіная, жаданая, разоў мо сто ўзараная, засеяная тысячу разоў? Была б ты дашчэнту знішчана бялізаснай вайной, была б ты папалішчамі, пустыняю нямой, дзе ў поймах абмялелых рэк шукаў бы чалавека чалавек. Чым былі б мае горы высокія, лясы зялёныя, даліны шырокія, ясныя макі на градках без вас, арлы востравоўкі, з чырвонымі зоркамі на шапках?

ВІШНЁВЫЯ САДЫ

Дзесяці там, у далёкіх даях, у крывавым маі вішнёвыя сады аддзіталі... Міма саду ідзе прахожы з паглядам сумным, з кульганнем яшчэ сумнейшым... Дзесяці там, у далёкіх даях, аддзіталі яго сны. Два зялёныя сны, два сны нерухомы глядзяць на травы. Ці спяць, ці не спяць яны — лісткі, сарванія з голкі ветрам? Спяць вена і вена жывуць, чуюць, як песні над краем плывуць, дзе яны хлапчукамі хадзілі. Адуцалі сады, і кветкі адгарэлі, наліліся сокам ягады, паспелі. Салодкія вішні сыны пасадзілі.

РУКІ

Цвёрдыя, шчырыя, дэпныя рукі мне падавалі. Калісьці вось гэтыя рукі нас вызвалілі. Шчырыя рукі — чысты метал гарту пары суровай. Аралі зямлю і расцілі дзясей, прапахлі жытлом і дарогай. Вам я параю: і ў мірныя дні рукі, як сталь, гартуйце ў агні.

ЛЯСЫ

Гаі, бары і пушчы векавыя — зялёны спеў, праменны перазвон, народнай славы помнікі жыўя і сведкі гераічных нашых дзён, стаіце горда вы, як і заўжды стаялі, бы тыя волаты, што вас абаранялі, што падалі за вас на мяккую граву, на векі падалі, каб іншым жыць спакойна, не ведаць навалыніц, пажараў, войнаў, купанця ў промнях і цягнуцца ў сіняву. Як зваліцца на дол адзін герой, другі становіцца адрасу ў строй, — такім ты, рускі лес, быў сотні лет і зім, такім ты ёсць і вена будзеш вось такім!

ДАЛЯГЛЯДЫ

Спазнаў твае бясконцыя прасторы, мая планета родная — Зямля.



Помнік загінулым салдатам і афіцэрам — вызваліцелям Брацкаслава.

Як расказаць пра долы, горы, моры, што бацьку сам я зблізку і здаля? Цвіце каліна там, тут даспяваюць травы і пахне чарназёрны хлеб.

Слоў нестас мне гэта ўсё праславіць: тайгу і тундру, пералескі, стэп.

Усмішкамі сяброўскімі сагрэты, выходжу сёння зноў на гулкі брук і бачу: абуджаецца планета ад шчырых поіскаў братэрскаў рук. Са славацкай перакладам Хв. ЖЫЧКА.

З розных шырот

ФІЛЬМ «ІРЛАНДЫЯ ЗА КАЛЮЧЫМ ДРОТАМ»

«Ірландыя за калючым дротам». Фільм пад такой назвай створаны невялікай кінгагрупай, вядомай пад імем «Калектыў вуліцы Бэрвіка», падрабязна расказвае аб жыцці Ольстэра за апошнія пяць гадоў, выяўляе сацыяльны і эканамічны прычыны, якія прывялі да абвастрэння абстаноўкі ў гэтай «белай калоніі» Вялікабрытаніі. Фільм расказвае, як узнік «Ірландскі рух за грамадзянскія правы», які выступіў за ліквідацыю масавага беспрацоўя, збяднення і сацыяльнай несправядлівасці, ад чаго ў асноўным церпіць каталіцкая меншасць. Нагірваючы ваенныя часці ў Паўночную Ірландыю восенню 1969 года пад фальшывай маркай аховы каталіцкага насельніцтва ад свавольства паліцыі — сродку пратэстанцкіх прай-

целяў. Англія яшчэ больш абвастрала абставіны ў Ольстэры. Прэсутнасць акупацыйных войск садзейнічала далейшаму разгулу там насілля. Іншым вынікам прысутнасці англійскай арміі было распальванне рэлігійнага фанатызму, яшчэ большае адчужэнне паміж пратэстанцкімі і каталіцкімі пластамі працоўных. Рэпрэсіі англійскай арміі ў асноўным абрушыліся на каталікаў — членаў або прыхільнікаў незалежнай Ірландскай рэспубліканскай арміі (ІРА). Але пацярпелі і члены руху за грамадзянскія правы, хаця яны і не адабралі дзеянняў ІРА. Як падкрэслівае рэцэнзент у газеце «Морнінг стар», эпізоды, што сведчаць аб жорсткасці англійскіх салдат, якіх нямаюць у філь-

ме, лепш за ўсякія словы гавораць аб прыгнечанні і свавольстве, якія ўчыняюць акупанты. Глядач бачыць і чужыя выступленні двух патрыётаў, якія падвергліся катаванням. Адзін з іх не ў стане нармальна гаварыць, нервовыя спазмы скалапаюць яго, а ў выступленні другога гучыць гнеў і рапучасць працягваюць барацьбу. Сцэны, якія паказваюць масавую расправу над дэманстрантамі ў Лондандэры, калі 13 чалавек былі забіты англійскімі салдатамі, і масавую дэманстрацыю пратэсту ў Ньюры сцвяржаюць гэтай бойні, з'яўляюцца самымі ўражлівымі ў фільме. Англійскі друк часта скажа сапраўднае становішча ў Ольстэры, паказваючы ІРА віноўнікам народных пакут, а англійскіх акупантаў — героямі. Таму з'яўленне фільма «Ірландыя за калючым дротам» з'яўляецца вялікай каштоўнасцю. Г. КАЗЕНС. (ТАСС). Лондан.

КАРЫЧНЕВЫЯ ГЕНЕРАЛЫ «ЭКАНОМЯЦЬ»

Кожную раніцу, як толькі заканчваецца каманданцкі час, сотні жыхароў пралетарскіх ускарін Сант'яга накіроўваюцца на пошукі заробку. Голад, пакуты і безвыдасць становішча наклалі трагічны адбітак на твары і знешняе аблічча гэтых людзей, што бадзюцца на вуліцы: туга, змарнелыя твары, шаркаючая паходка. Яны ідуць, намагаючыся не глядзець на вітрыны прадуктовых магазінаў. Многія не могуць успомніць, калі ў апошні раз па сапраўдному елі: у іх няма грошай нават на прыезд у аўтобусе. Няжка ўявіць сабе, адкуль бяруцца ў гэтых людзей сілы, каб вось так штодзённая ісці праз увесь горад да шэрага будынка нацыянальнай службы па пытаннях занятасці ў надзеі на тое, што, можа быць, сёння пашанцуе і ўдасца знайсці хоць якую-небудзь работу.

Чылі не ведала ў сваёй гісторыі такога зацяжнага перыяду беспрацоўя на такім высокім узроўні, — заявіў пядуна прадстаўнік Міжнароднай арганізацыі працы Джазэф Рамос. Нават паводле афіцыйных звестак, яна запіжана да дзесятых, да канца мінулага года каля дзесяці працэнтаў насельніцтва Чылі не мелі работы. Можна з упэўненасцю сказаць, што ў радзе выпадкаў — у раёнах канцэнтрацыі прамысловасці — гэты паказчык яшчэ вышэйшы. Аднак такое становішча ніколі не турбуе гавароў фашыскага рэжыму. «Цяперашні ўзровень беспрацоўя — ні ў якім разе не экстраардынарная з'ява для Чылі», — заявіў заўважыў міністр працы хунты генерал Ніканор Дзіас. Галоўныя прычыны, якія чакаюць чылійцаў, гаворыць без цемры спачування генерал, яшчэ наперадзе. Яму паддакляюць іншыя члены «ўрада» Піначэта, заяўляючы, што 1975 год будзе годам «далейшых абмежаванняў і строгай эканоміі». Зноў, як і раней, гаворыць фашыскага рэжыму заклікаюць чылійцаў «праявіць патрыятызм» і як найтужэй зацягнуць паясы. Падобныя хітрыкі асуджаны, аднак, на правах. Усё часцей працоўныя Чылі раніца выступваюць у абарону сваіх правоў. Нягледзячы на найстражэйшую забарону ўлад, па ўсёй краіне пракацілася хваля забастовак. Баставалі гарнікі, тэкстыльчыкі, докеры, будаўнікі. У арганізацыі выступленняў актыўны ўдзел прынялі камуністы і камсамольцы. Патрыёты Чылі не зломлены. Барацьба супроць хунты працягваецца. А. КАЗЕНСКАУ. (ТАСС).

«МЕТРАПАЛІТЭН ОПЕРА» НА МЯЖЫ КАТАСТРОФЫ

Інфляцыя і эканамічны спад пагражаюць існаванню буйнейшага ў ЗША опернага тэатра «Метраполітэн опера». Нядаўна яго дырэктар Антоні Бліс склікаў некалькіх членаў супрацоўніцкага тэатра на пазачарговы сход і аб'явіў на ім, што тэатру пагражае банкруцтва. Магільнай цішыняю сустрэла велізарная зала яго словы: «Наш абавязак — не даць загнуць тэатру. Калі яго ўсё ж даведзеца закрыць, я сумняваюся, ці зможа ён калі-небудзь зноў адчыніць свае дзверы». Адзіным выходам для «Метраполітэн опера», паводле слоў дырэктара, засталася зніжэнне заробковай платы ўсім без выключэння супрацоўнікам і новае скарачэнне працягласці тэатральнага сезона. — Мы маглі б таксама, — сказаў Бліс, — зволь-

ніць палову хору і адмовіцца ад запрашэння замежных славуцістаў, але і гэта не вырашыла б праблемы. Зніжэнне мастацкага ўзроўня трупы скарачэння заробковай платы і тэатральнага сезона ўжо ў гэтым годзе заробіць артыстаў наменш за 35 працэнтаў. Выказвалася асцярога, што ў наступным сезоне тэатр назавіцца многіх сваіх вядучых салістаў, якія змогуць падпісаць больш выгадныя кантракты ў Еўропе. Незайздросны лёс вядомага на ўвесь свет тэатра — не выключэнне ў ЗША. Нядаўна ў Вашынгтоне сьнілі існаванне папулярнага харэаграфічнага трупы «Нацыянальны балет». Знікненне дзесяткаў менш вядомых тэатральных калектываў нават не знаходзіць адлюстравання на старонках буйных газет. Н. СЕТУНСКІ. (ТАСС). Нью-Йорк.

двухмільённыя страты, а наступны — не менш 2,5 мільёна долараў. ...Моўчкі, у прыгнечаным стане разыходзіліся са сходу супрацоўнікі «Метраполітэн опера». На апусцелай сцэне, у прыбіральных успыхнулі гарачыя дыскусіі аб далейшым лёсе тэатра. Роджэр Хілер, першы кларнет аркестра, падлічыў, што ў выпадку скарачэння заробковай платы і тэатральнага сезона ўжо ў гэтым годзе заробіць артыстаў наменш за 35 працэнтаў. Выказвалася асцярога, што ў наступным сезоне тэатр назавіцца многіх сваіх вядучых салістаў, якія змогуць падпісаць больш выгадныя кантракты ў Еўропе. Незайздросны лёс вядомага на ўвесь свет тэатра — не выключэнне ў ЗША. Нядаўна ў Вашынгтоне сьнілі існаванне папулярнага харэаграфічнага трупы «Нацыянальны балет». Знікненне дзесяткаў менш вядомых тэатральных калектываў нават не знаходзіць адлюстравання на старонках буйных газет. Н. СЕТУНСКІ. (ТАСС). Нью-Йорк.

# СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

СОТЯ ПЕРАДАЧА «ЛІТАРАТУРНАЙ БЕЛАРУСІ».

КУБІНСКІ КАМПАЗИТАР ПРА НАШУ РЭСПУБЛІКУ

ЮНЫЯ ЛАУРЭАТЫ

## ПЕРАМОЖЦЫ КОНКУРСУ

Закончыўся Рэспубліканскі конкурс навучнікаў музычных школ Беларусі па спецыяльнасцях баян, акардэон, домра, балалайка і цымбалы, які ўзяў старт у студзені гэтага года ва ўсіх гарадах нашай рэспублікі. У ім прынялі ўдзел звыш 20 тысяч юных музыкантаў — навучнікаў больш чым 300 музычных школ і філіялаў.

Конкурс праходзіў у тры туры. Хто ж з юных музыкантаў — лепшы выканаўца на народных інструментах сярод навучнікаў музычных школ? Вырасціць гэтае пытанне трэба было тром кампетэнтным журы, якія ўзначальвалі загадчык кафедры народных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі М. Салапай, лаўрэат Беларускага конкурсу, дацэнт Беларускай кансерваторыі М. Прашко і старшы выкладчык Беларускай кансерваторыі Я. Гладкоў. Конкурсныя праслухоўванні трэцяга тура праходзілі ў канцэртных залах сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай кансерваторыі, Цэнтральнай дзіцячай музычнай школы і музычнай школы № 2 імя М. І. Аладава. Юныя музыканты прадэманстравалі добрую творчую падрыхтоўку. Амаль у кожным выступленні былі цікавыя знаходкі, якія і самабытныя моманты, якія сведчаць аб таленавітасці і навучнай выканаўчай індывідуальнасці ў большасці юных музыкантаў. У гэтым велізарнай заслуга і педагогаў музычных школ, якія падрыхтавалі навучнікаў да ўдзелу ў конкурсе.

І вось падведзены вынікі конкурсу. Дыпламамі першай ступені ўзнагароджаны навучнік Цэнтральнай дзіцячай музычнай школы Мінска Андрэй Корзун (баян), навучнік ДМШ № 1 Оршы Вольга Журавок (домра), навучнік ДМШ № 2 Мінска Анатоля Крупнік (балалайка) і навучнік ДМШ № 2 Мінска Ірына Сахончык (цымбалы). Дыпламамі II ступені ўдастоены: па спецыяльнасці баян — Віталій Клімакоў (Віцебск), акардэон — Сяргей Чацэнец і Мікалай Сысоў (Віцебск), домра — Валентіна Бобрык (Ваўнавіскі), балалайка — Геннадзь Новікаў (Магілёў), цымбалы — Галіна Варэб'ева (Крычаў) і Кацярына Варэб'ева (Віцебск). Яшчэ 22 юныя музыканты ўзнагароджаны дыпламамі III ступені, заахвочальнымі дыпламамі і пахвальнымі граматамі.

Намеснік міністра культуры БССР А. Ваніці, які выступіў на ўрачыстай цырымоніі закрыцця Рэспубліканскага конкурсу, падкрэсліў велізарнае значэнне, якое адыграў ён у справе далейшага развіцця музычнай адукацыі і выяўлення юных талентаў. Для многіх сённяшніх пераможцаў конкурсу гэты поспех з'явіцца першым крокам у свет спраўданага мастацтва і майстэрства.

В. ЧАРНЫШ, старшыня аргкамітэта Рэспубліканскага конкурсу, дырэктар сярэдняй спецыяльнай музычнай школы пры Беларускай кансерваторыі.

## ГУЧАЛІ ВЕРШЫ, ГУЧАЛІ ПЕСНІ



У гэты вечар у ДOME мастацтваў у Мінску сабраліся прыхільнікі таленту Беларускага паэта Рыгора Барадулліна. Слова пра яго творчасць сказаў крытык Р. Барознін. Вершы паэта чыталі народная артыстка БССР З. Браварская, заслужаная артыстка БССР Г. Гарбуш, Л. Давідовіч, М. Захаравіч, артысты М. Кізілін, А. Палазані, М. Пітроў, Г. Бальчэўская і іншыя.

Народны артыст БССР В. Чарнабаев, артыст М. Пушкарэў, а таксама народны хор Палаца

культуры Беларускага выканаўлі песні на словы Р. Барадулліна.

Пра пераклады вершаў Р. Барадулліна на італьянскую і пра перакладчыцкую дзейнасць самога паэта расказаў кандыдат філалагічных навук А. Мальдзіс.

У заключэнне вечара выступіў аўтар, які прачытаў урывак з паэмы «Владада», а таксама новыя вершы.

На здымку — выступаві Р. БАРАДУЛІН.

Фота Ул. КРУКА.

# БЛАКІТНЫЯ СТАРОНКІ

Першы нумар тэлевізійнага часопіса «Літаратурная Беларусь» быў паказаны 15 чэрвеня 1963 года. Ён пачынаўся раздзелам «Пісьменнік сёння». Пра здабыткі беларускай літаратуры, паглыбленую ўвагу пісьменніку да ўнутранага вобразу герояў гаварыў Тарас Хадкевіч.

Цікавай была і другая «старонка» — «Паэт і песня». Вёў яе Анатоль Астрэйка.

Унікальныя кадры пранесліся перад зрэнкам тэлегледачоў у трэцім раздзеле тэлечасопіса — «Незабытае мінулае». Яны ўваскрэслі перадаваўныя гады, калі ў сталіцу Беларусі з'ехаліся прадстаўнікі братніх літаратур, каб абмеркаваць наднацыянальны пытанні сваёй творчасці.

Чацвёрты раздзел называўся: «Набытае беларускае гучанне». Ю. Гаўрук расказаў пра пераклады на нашу мову сямістаў Шэкспіра. Хараству роднага слова прысвяціў сваё выступленне ў наступным раздзеле Ул. Юрэвіч. Заканчваўся нумар «Сяброўскімі усмешкамі», дзе выступіў парадзіст Г. Юрчанка.

Менавіта гэтыя рубрыкі меркавалася захоўваць і ў далейшых выпусках. Літаратурна-драматычныя рэдакцыі тэлестанцыі ў асноўным прытрымлівалася абцяганага напрамку і зместу. Але жыццё ўнесла праўдзі, падказвала новыя тэмы. Прыжыліся ў тэлечасопісе і раздзелы — «У нас у гасцях», «Літаратурныя знаходкі», «З карэктурных лістоў», «Паэт і тэатр».

Уважліва паставіўся глядач да раздзела «Пісьменнік чытае твор». Вершы ў выкананні, напрыклад, П. Броўкі, М. Танка, А. Куляшова, М. Луканіна, М. Аўрамчыка, Р. Барадулліна слухаліся з цікавасцю, бо гучалі першародна і своеасабліва.

Важнейшым падзеям у жыцці народа тэлечасопіс адводзіў цэлыя нумары. Запам'яталіся, напрыклад, тэматычныя выпускі «Літаратурнай Беларусі», прысвячаныя 20-годдзю вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 50-годдзю БССР, з'яўленню юнаго камсамола і г. д.

Адзін з нумароў тэлеальманаха прысвячаўся рабоце праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Атрымаўся ён змястоўным і своемым.

Спецыяльны выпуск «Літаратурнай Беларусі» быў прысвячаны хлебаробам. Вёў перадачу І. Шамякін. Выступілі В. Палтаран, А. Савіцікі, М. Аўрамчык. Яны гаварылі пра ўласнае аблічце працаўнікоў вёскі на старонках беларускай літаратуры, пра вялікія перамены ва ўсім укладзе сямінаснага жыцця.

Тэматычна тэлечасопіс досыць разнастайны. Ён дае шырокую панараму літаратурнага жыцця рэспублікі. Праз яго можна пазнаёміцца з выданнямі-навінкамі, азірнуцца на ўвесь выдавецкі год ці забегчы наперад, сустрэцца на экране з пісьменнікамі-юбілярамі.

Прыгадваецца вельмі цікавы гутарка А. Куляшова з народным паэтам Кабардзіна-Балкарыі К. Куліевым (майскі выпуск «Літаратурнай Беларусі» за 1973 год) па пытанню аўтарства пераказу на беларускую мову кнігі «Соль зямлі», якая рыхтавалася да друку.

Хораша выступіў у лістападаўскім нумары за мінулы год лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР В. Быкаў. Гаворка вялася пра вострую сучаснасць наральнай праблематыкі ваенных апавесцей пісьменніка. Інтэрыў было натуральным, адчувалася дыханне думкі, што на радзімалася тут жа. З вялікай карысцю гэтую перадачу палглядзелі шматлікія прыхільнікі таленту пісьменніка! Нездарма рэдакцыя атрымала багата водгукаў з просьбай паўтарыць сустрэчу.

Зусім нядаўна, 11-га сакавіка, шмат хто з вялікай радасцю паслухаў творы незабытага Януба Коласа ў самабытным і непаўторным выкананні яго брата — дзядзькі Юзіка. Яму, гэтаму нястомнаму прапагандысту роднай літаратуры, у той дзень якраз споўнілася 80 гадоў.

Тэлевізійны часопіс — карысны дапаможнік для ўсіх, хто цікавіцца роднай літаратурай, найперш для школьнікаў і студэнтаў-філолагаў, выкладчыкаў.

— Матэрыялы, якія даюцца ў «Літаратурнай Беларусі», — гаворыць настаўнік беларускай мовы і літаратуры Барыўлян

скай сярэдняй школы Я. В. Дзямідовіч, — уяўляюць вялікую цікавасць. Яны маюць не толькі мастацка-эстэтычную вартасць, але і даюць шмат новага ў галіне пазнання роднай літаратуры. Я заўсёды звяртаю ўвагу сваіх вучняў на чарговую перадачу. Пасля праслухоўвання абавязкова вядзецца гутарка, абмеркаванне ўбачанага і пачутага. Асабліва запам'ятаўся выпуск, прысвечаны 75-годдзю з дня нараджэння Міхася Лынькова, і той, дзе гаварылася аб вялікай задачы перад нашай літаратурай — яшчэ ярчэй і глыбей увасаптаваць герояў...

Як вядома, большасць выпуску «Літаратурнай Беларусі» ідзе адразу ў эфір. А вельмі хацелася б некаторыя нумары захаваць на кінаплёнцы на доўгія гады. Ці хоць бы паасобныя сюжэты.

У гэтым сэнсе рэдакцыя літаратурна-драматычных перадач Беларускага тэлебачання робіць адпаведныя захады: так, напрыклад, на доўгае захаванне запісаны ўспаміны М. Лынькова пра Я. Купала, П. Броўкі пра сяброў-пісьменнікаў, што адышлі назаўсёды. Але хацелася б адчуваць большую ўвагу і гаспадарскі, кляпатылівы падыход да падрыхтоўкі рэдакцыі з боку людзей, ад якіх гэта залежыць.

Усе, хто сочыць за «Літаратурнай Беларусцю», жадаюць ёй найлепшага развіцця. Народны пісьменнік Беларускай Шамякін у гутарцы заўважыў:

— Гэта — тэлевізійны часопіс. І падаваць ён павінен не толькі гатовую прадукцыю, але спыніць увагу і на новым, толькі што створаным. Нават і неапублікаваным. Творы хацелася б чуць у добрым выкананні. Справа робіцца, вядома, карысна. Але ж трэба дабівацца цікавейшай падачы матэрыялаў. Значэнне тэлебачання расце, і мы, пісьменнікі, павіны шырока і ўмела выкарыстоўваць гэтую ўдзячную трыбуну для прапаганды роднай літаратуры.

...Соты раз наведвала кватэры тэлегледачоў «Літаратурная Беларусь».

І. КУРБЕКА.

## НАРАДЖЭННЕ ТЭМЫ

У Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны два мужчыны нешта абмяркоўвалі па-іспанску. Наведвальнікі праходзілі міма іх, часта азіраліся, але тыя два бачылі толькі экспанатаў. Нават не ведалі, чы іспанскай мовы, можа, было зразумела, што іх аб'ядноўвае штосьці агульнае, важнае.

Адзін з іх — вядомы беларускі кампазітар Сяргей Карце, які правёў юнацкія гады ў Ляцінскай Амерыцы. Калі ён быў студэнтам кансерваторыі ў Мінску, напісаў араторыю «Песні аб Кубе», у якой перадаў сваё пачуццё захаплення народнай рэвалюцыяй. Тэкстам для араторыі С. Карце ўзяў вершы вядомага кубінскага паэта Ніколаса Гільена. Тэмамі інтэрнацыяналізму, брацкай саўладарнасці працоўных, прасякнуты і такія творы, як маналог «Паляванне на людзей» на словы гаіцянскага паэта Жэка Леунара, опера «Джардана Бруна», музыка да спектакляў «Расідаўнае гняздо» і «Апошні шанс» на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

Сучасныя кубінскія кампазітары і дырэктар Раберта Санчэс Ферар у шосты раз прыехаў у нашу краіну. Калі ЮНЕСКА аб'явіла конкурс на лепшы музычны твор, прысвечаны барацьбе з фашызмам у другой сусветнай вайне, Ферар, азнаёміўшыся з многімі дакументамі, рашыў напісаць кантату пра Хатынь. У Беларусі ён азнаёміўся з жыццём і гераічнай барацьбай беларускага народа. Сяргей Карце ахвотна ўзяўся быць перакладчыкам свайго калегі, дапамог выбраць з тысяч экзэмпляў музея самыя важныя для задумы кубінскага кампазітара.

Разам яны наведвалі Хатынь. Слухаючы хатынскія галасы, глядзячы на сімвалічныя коміны

спаленай вёскі, чытаючы шасцізначныя лічбы ахвар фашызму на стале, дзе пералічаны лігеры смерці, арганізаваная гітлераўцамі на беларускай зямлі, наш госць нібы чуў галасы хатынцаў. Можа, пасля гэтага ён яшчэ раз пераканаўся ў яркай мастацкай выразнасці паэмы Генадэя Бураўкіна «Хатынскі снег».

— Я абавязкова пакладу яе ў аснову свайго твора, — сказаў Р. Ферар.

Сустрэча беларускага і ку-

бінскага кампазітараў аказалася карыснай для абодвух. Пасля гаварчых размоваў аб лёсе народаў Ляцінскай Амерыкі Сяргей Карце вывясіў паніўдзі на адзінаццаціх імях тэматыкі: ён задумаў твор аб трагедыі Чылі на словы Пабло Нэруды і апошній прамоўнік дабрага хунтай прэзідэнта Сальвадора Аляндэра.

Так нарадзілася тэма і вобразы будучыя твораў двух суб'ектывітаў у Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Галіна НОВІКАВА.

## МУЗЕЙ ПАТРЫЯТЫЧНАГА Выхавання

Шмат у Барысаве школьных музеяў баявой славы. Лепшы сярод іх лічыцца музей 19-й сярэдняй школы.

Музей стварылі навучнікі — юныя следцы, якіх у школе больш чым 200 чалавек.

...Два кавалкі звычайных неабгавяжаных дошак. Следцы знайшлі іх на месцы былых нацызлагаў у мікрараёне імя Чапаева і на тэрыторыі папярочнай фабрыкі. На адным хімічным алоўкам напісан: «Панченко Василий Никифорович. Колушчинский район Ростовской области. Попал в плен 1941 году».

Пасля доўгіх пошукаў следцы знайшлі бацькоў Панчанкі і паведамілі, што іх сын расстраляны ў нацызлагеры і пахаваны ў брацкай магіле ахвар фашызму разам з 10 тысячамі савецкіх ваеннапалонных.

На магістарат Масква-Мінск, каля маста праз Бярэзіну, на пастамеце стаіць танк. Гэта помнік мужнаму экіпажу Паў-

ла Рака, які першым уварваўся ў Барысаў. У кровапалітым баі з ворагамі ўвесь экіпаж загінуў. Працоўныя Барысава свята ўшаноўваюць памяць аб сваіх вызваліцелях. Нястомныя следцы сабралі багаты матэрыял аб героях. Яны знайшлі бяшкоў і родных танкістаў, запрасілі іх у школу. Не так даўно пабыла тут маці Аляксандра Пятрава — 80-гадовай Яфім'я Анісімаўна. Яна прыехала ў беларускі горад з далёкага Нарвільска.

У экспазіцыі музея захоўваецца падарунак дэлегацыі горада Брэста: жменька зямлі з Брэсцкай крэпасці.

Вялікі клопат аб музеі праўляюць дырэктар школы, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Уладзімір Іванавіч Яраш і нязменны кіраўнік і экскурсавад, выкладчыца гісторыі і грамадазнаўства Рэгіна Васільеўна Заварына.

А. БЕНЯНСОН.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск.

### «ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і пэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масвай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыя — 22-50-00.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.